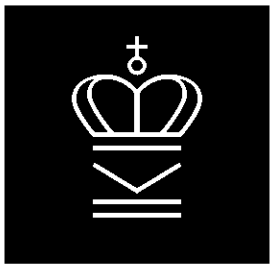

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

VERDENSKRIGEN 1914-18 8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130019386148
0758

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

HANS PETERSEN

Fire Aar i fransk Fangenskab

En Sønderjydes Oplevelser.

1929.347

Ved Toldboden steg . . . . . .

HANS PETERSEN

Fire Aar i fransk Fangenskab

En Sønderjydes Oplevelser.

Ved Toldboden steg . . . . . .

Chr. S. Sørensens Bogtrykkeri. — København.

INDHOLDSFORTEGNELSE:

Forord 5
Indledning 6
I. Den første Fangelejr .. 7
Paa Jernbanearbejde .. 11
»Køkkenet« 14
Flytning 17
II. Den sønderjydske Fangelejr i Aurillac..... 20
Auvergne 21
Blandt cantalske Bønder 24
Tilbage til Lejren — og ud paa Landet igen.. 32
Lille Juleaften — »Spøgeri« 37
Jul i Lejren 39
Danskes Arbejde for Krigsfangerne 42
Lejrliv 45
III. Mine Medfanger 49
Høpresning 51
Martha 52
De straffede Straasække 55
Den nye Familie 59
Marthas Sorg 62
Ferie i Fangenskabet .. 64
IV. Kaptejnen inspicerer 67
Bjergbeboere 69
Fangepost 73
»Mutter« 77
En Gaade 81
V. Bolignød 86
Brand 91
I Præstens Køkken 98
Peters Bersærkergang.. 104
VI. Paa Hospitalet 109
Et Skud i Mørket 114
Hallucination 123
Et Brændselsspørgsmaal 126
Lyspunkter 130
Et Efterspil 135
Skomagerstuen 137
Auktion 141
VII. I Thierzac 145
Paa Skovarbejde 149
Den nye Møllersvend .. 153
»Bjergtrolden« 157
Paa egen Haand 162
Afskeden 166
VIII. I Malbo 169
Høslet 175
Omkring de gamle Kratere 180
Fest- og Navnedag 186
IX. I'Oratoire 191
Vinhøst 198
Kulbrænding 200
Vaabenstilstand 202
En »Vildgaas« 208
Et himmelsk Budskab.. 213
Kras Dessert 217
X. Hjemrejsen 220
Søsygens Kvaler 222
Ved Toldboden steg .. 225
Hos »Gudfar« 227
Gensynsglæden 229
Hjemme hos Mor 234

FORORD

IDET jeg udsender nærværende Bog, vil jeg betone, at det ikke har været min Agt at skrive et litterært Værk, der skulde kunne staa for en skarp Forfatterkritik. Men som en jævn og nøgtern Mand har jeg forsøgt paa en sandfærdig, dagligdags og stilfærdig Maade at fortælle om Livet, som det har formet sig for mig og mine nærmeste Omgivelser i mit fireaarige Fangenskab. At jeg nu og da har søgt at forme et lille Stemningsbillede, er jo kun for at tolke de Følelser, der paa saa mange Maader — dels fra Naturen, dels fra Omgivelserne — trængte sig ind paa mig.

For Rettelsen af Fejl skylder jeg Hr. Pastor Jensen i Møgeltønder min bedste Tak.

Nærværende Bog fremtræder som et selvstændigt Hele, skønt den jo faktisk er en Fortsættelse af min første Bog: »Et Aar i Krig«, der omhandlede min Deltagelse i Verdenskrigen fra dens Udbrud til d. 16. Juni 1915, da jeg ved et Angreb faldt i fransk Fangenskab.

Bogen faas ved Henvendelse til mig

HANS PETERSEN

Vridsløselille pr. Glostrup,
Marts 1925.

INDLEDNING

— — — — — — — — — — — — — — — — Iblandt de 200 Fanger var vi en halv Snes Mand, som var blevet saaret under Tilfangetagelsen, og da vi kom til Forbindingspladsen, blev vi taget under Lægebehandling.

Først nu randt det mig i Hu, at jeg havde faaet et Bajonetstik i venstre Side, da jeg laa i Granathullet foran vor Skyttegrav. Jeg havde ogsaa flere Gange haft en Følelse af noget halvstift, halvklæbrigt ned ad venstre Side, men under min Aandsfraværelse ikke agtet derpaa. Saaret var lige over det nederste Ribben, heldigvis dog ikke dybt. Men Benene smertede og var meget ophovnede af den tunge, brækkede Bjælke i den sammenstyrtede Jordhule.

Efter endt Forbinding blev vi glad overraskede ved at faa et Stykke Smørrebrød, som var det eneste, vi havde faaet at spise den Dag. Saa blev vi laast inde i en gammel Lade og fik noget Straa og et Dækken at ligge i. Det gjorde usigelig godt at lægge den mishandlede Krop ned i lidt Halm. De for mange Aar siden hvidkalkede Vægge saa helt venlige ud — og der var ingen Kanontorden. Det var, ligesom jeg gik ind til et nyt Liv.

Med hvilken Tilfredshed og Glæde jeg her lagde mig til at sove, kan jeg ikke skildre. Imod Skyttegraven var her et Paradis.

(Slutningen af »Et Aar i Krig«).

I.

Den første Fangelejr.

NÆSTE Morgen vaagnede jeg ved, at en fransk Soldat aabnede Ladeporten og satte nogle Spisevarer ind til os. Jeg vendte mig lidt om paa Siden for bedre at se, hvad der foregik; men ellers blev vi liggende rolige allesammen som artige Børn. Vi vilde nødig have den dejlige Fornemmelse forstyrret, som vi havde i Kroppen efter at have sovet en hel Nat.

Men da Soldaten var gaaet, stod vi alle op som efter en stiltiende Overenskomst for at se, hvad han havde bragt. Der var Ris, kogt i Vand, et lille Stykke Kød og en lille Bid Brød til hver.

»Ja, hvem der nu havde Ske og Gaffel,« ytrede jeg. »Ok, hvad,« sagde Mølleren, Johan Petersen, »hvem tror du vel spiste med Ske og Gaffel i 64,« og saa tog han til sig af Retterne med Fingrene. Vi andre fulgte hans Eksempel.

Da vi havde spist alt, saa nær som de allerhaardeste Knogler, krøb vi ind i Halmen og svøbte Tæppet om

os for om muligt at falde i Søvn og derved genvinde de saa haardt tiltrængte Kræfter. Jeg var umaadelig træt og havde Smerter i hele Kroppen af de sidste Dages Lidelser i Skyttegraven. I det fjerne dundrede Kanonerne. Jeg laa og ønskede: »Bare man vilde fare af Sted med mig saa langt ind i Landet, at jeg aldrig mere hørte Kanontorden eller saa Granater springe.« Det havde jeg faaet nok af.

Ikke en eneste Dag eller Time i det Aar, jeg var med, har jeg følt nogen Krigsbegejstring; for mig var det kun den tunge, bitre Pligt, som jeg nu endelig var blevet befriet for. Gudskelov!

Kunde jeg nu blot skrive hjem. Mor gaar i Angst for min Skæbne. Hvor vil Mor dog blive glad, naar hun faar Brev, at jeg er faldet i fransk Fangenskab.

Mange Tanker tumlede rundt i mit Hoved. Men nu blev Porten revet op, og vi blev hentet ud for at blive fotograferede. Saa fik vi Lov til at tage Plads i en Bil, og under Bevogtning af en Feltgendarm suste vi af Sted i rasende Fart. Huse, Træer, Marker og Skove svævede forbi Øjet som i en Kinematograf.

Vi gjorde Holdt foran et stort, smukt Slot i Nærheden af Aisnefloden. Man saa straks, at Slottet blev benyttet til Lasaret. Franske Soldater og Kolonialtropper spadserede omkring i det smukke Solskinsvejr, alle med et Bind enten om Arm eller Hoved, og Biler bragte stadig nye Saarede til derude fra Fronten.

Et Pust af Rigdom og Storhed slog os i Møde, da vi førtes op paa tredie Sal. Paa Væggen langs med den kostbare Trappe hang der Hundreder af store, skønne Hjortetakker.

Vi kom til at ligge seks Mand i en lille Stue, hvis eneste Bohave var seks tynde Tangmadrasser, som laa paa Gulvet.

Tre-fire Gange daglig kom en kulsort, krølhaaret Neger hinkende hen og saa til os. Han var saaret i Benet. Første Gang aabnede han kun Døren lidt paa Klem og spejdede et Minut ind gennem Sprækken, men jo oftere han kom, desto dristigere blev han. Af hans halvt frygtsomme, halvt nysgerrige, mønstrende Blikke kunde man slutte, at han ikke havde set tyske Soldater før. I Førstningen var vi ikke meget begejstrede over det nye Kammeratskab; men af hans Miner kunde vi snart se, at vi ikke havde nogen Grund til Ængstelse, thi den lille Neger gik endog saa vidt, at han gav mig en Slurk Vin af sin Feltflaske og fem Centimer, idet hans Ansigt langsomt fortrak sig til et stort, bredt Grin.

Tredie Dags Eftermiddag kørte vi pr. Bil til Byen Villers Cotterets, hvor vi blev paa Lasarettet i fire Dage, og hvor vi fik en god Forplejning og blev godt behandlede. Her laa ogsaa to af mine gamle Kammerater, som begge ved deres Tilfangetagelse lige ved den franske Skyttegrav havde faaet et Skudsaar tværs gennem Hovedet. Hos den ene af dem, den flensborgske Barber Frederik Petersen, var Kuglen gaaet ind ved det ene Øre og ud ved det andet, og hele Ansigtet var i den Grad svulmet op, saa at han hverken kunde se eller tale.

Den 23. Juni 1915 blev vi transporteret fra Villers Cotterets til vor første Fangelejr, Forteresse de Blaye. Der blev udleveret en Daase Kødkonserves til hver fire Mand, og desuden fik hver Mand et halvt Brød til denne to Dages Rejse med Toget. Dertil fik vi noget Vand, som næsten ikke var til at drikke. Forandringen i Levemaade og det daarlige Vand fremkaldte hos de fleste smertefulde Maveonder, og da vi ikke fik Lov at forlade vor Kreaturvogn om Natten, gav det Anledning til de allerpinligste Optrin. I Byen Angulême kom der to

fangne Flyveofficerer til. De var ikke særlig opbyggede af at komme til at dele Skæbne med os.

Paa en lille Station, hvor vi holdt en halv Times Tid, kørte der et Transporttog ind paa et Spor, som laa to Meter dybere end vort. Det var en Transport af friske Kolonitropper, som skulde til Fronten. Næppe havde de faaet Øje paa os, førend de stormede ud af Kupeerne og kravlede paa alle fire, berusede som de var, op ad Banedæmningen, omringede os, dundrede løs paa Væggene og kastede under rasende Tilraab en Regn af Skærver ind gennem Lugerne, indtil vi fik dem lukkede. Nogle af dem gik endog ind under Vognen og stak op igennem Sprækkerne efter os med deres Sidevaaben.

Paa vor Rejse kørte vi saa nær forbi Paris, at vi kunde se Eiffeltaarnet, passerede Orleans og Bordeaux og ankom til Blaye den 25. Juni.

En Følelse af Tryghed kom over mig, da jeg gik igennem den svære Jernport og havde de tykke, solide Fæstningsmure omkring mig. Vi kom til at ligge i Stenbarakker, og hver Mand fik udleveret en tynd Halmmaatte og et Tæppe til Natteleje. Om Dagen havde vi det godt, vi kunde gaa saa nogenlunde frit omkring i vort Kvarter.

To Gange om Dagen fik vi en tynd Suppe, hvori vi kun sjældent kunde finde Kartofler eller Kød, det var erstattet af en Mængde Salt, Peber og Løg, som kradsede ganske forfærdeligt i Halsen. Denne tynde Suppe og de faa Gram Brød, der blev os tildelt, var kun lige nok til at holde Livet oppe med. Derfor laa vi saa vidt muligt stille paa Maatten hele Dagen og undgik omhyggeligt alle unyttige Bevægelser for ikke at bruge mere Legemsvarme end højst nødvendigt.

Om Aftenen havde vi mange fornøjelige Timer med Sang og Musik. Der var to Sangkor, som begge gjorde

sit til at forkorte Tiden for os paa bedste Maade; og tre Mand, som havde været i Fangenskab i længere Tid, havde af Cigarkasser lavet Violiner, hvorpaa de spillede helt udmærket.

Blaye ligger ved Gironde Floden. Girondes graagule Smaabølger skvulpede ved Ebbe og Flod mod de høje, stejle Fæstningsmure. Godt forskanset stod en Række mægtige Kanoner og pegede truende med deres Mundinger ud imod Havet. Midt ude i Floden ligger en smuk Ø, som — lidt Krat eller Buskads og et Par Huse undtagen — bestaar af lutter Vinmarker. Ved begge Sider af Floden ligger mange smukke Slotte. Skønt var der her oppe ved Solnedgang, naar Slottenes hvidkalkede Vægge og mange Vinduer skinnede og blinkede i det rødlige Solskær.

Jeg fik ofte Besøg af en god dansk Mand, Hans Jacobsen Knabe, fra Als. Han forærede mig et rødt Lommetørklæde, som jeg var ham overordentlig taknemmelig for. Vi havde været sammen i 1. Kompagni; men han blev taget til Fange i Marneslaget 1914. Der var jo sket store Ting i Kompagniet siden da, saa der var meget at tale om.

PAA JERNBANEARBEJDE.

En Maaned senere kom jeg sammen med 50 Mand paa Jernbanearbejde i Byen Bassens i Nærheden af Bordeaux. Vi blev indkvarteret i en gammel, faldefærdig Lade. Over den høje, smalle Dør stod Aarstallet 1746. Glas var der intet af i Vinduerne, kun Jernstænger og nogle ældgamle hængselløse Træskodder. Loft

var der heller ikke, og Taget var saa aabent, at man hist og her kunde se ud i det fri.

Vi arbejdede sammen med baade sorte og brune Mænd. Naar det blev meget varmt, trak Araberne altid Skjorten ud af Bukserne og lod den hænge løst, saaledes at den ved hver Bevægelse under Arbejdet viftede dem om Benene; de paastod, at Solen kunde da ikke brænde dem saa slemt. De saa morsomme ud, naar de gik der og arbejdede »i bar Skjorte« (de korte Knæbukser kunde man ikke se) med en Cigaret i den ene Mundvig og den hvide Turban slynget omkring det gule, indtørrede Hoved. En Mandag Morgen kom en Araber og var meget fornøjet. Indet Under; thi han havde om Søndagen købt to hvide Veste og taget begge paa, den inderste tilknappet og den yderste opknappet, og mente nu bestemt at være Gentleman. I deres Levevis var disse Folk meget fordringsløse; men at de spiste Frølaar og Snegle, syntes vi nordfra var lidt for uappetitligt.

Den nye Jernbane, vi arbejdede paa, skulde udgaa som et Sidespor fra Hovedstrækningen Paris—Orleans og ned til den nye Kaj ved Floden. Arbejdsfeltet med sine skiftende Indtryk var helt interessant. Oppe paa Hovedstrækningen bruste mindst 20 Person- og Godstog forbi os hver Dag. Paa Bakken stod en høj, hvid Sandstenskirke. Dens Ur forkyndte os, med sin langtrukne og malmfulde Stemme, hver Time, der gik hen. Derved blev jeg altid i Tankerne kaldt tilbage til Kirken derhjemme paa Broager.

Vi gennemskar et Par Vinmarker, som den Gang stod i deres fagreste Pragt. Ovre bag Vinmarkerne ved Skoven laa en lille Gaard med dejlige, grønne Enge, hvor Schæferhunden hver Morgen drev Køerne paa Græs og hver Aften hentede dem hjem igen. Engene

var indrammede med høje, slanke Popler og Piletræer, hvis smalle Blade flimrede i Morgentaagen, naar Solen brød igennem.

Naturligvis var vi meget interesserede i, hvordan det gik ved Fronten. Hver lille Lap Papir, vi fandt, blev samlet op og omhyggelig studeret. Det var os desværre ikke muligt, hverken for gode Ord eller Betaling, at skaffe en Avis. Ja, saa maatte vi jo ty til en List, og en skønne Dag listede en af os en Avis ud af Lommen paa en Trøje, der sammen med en Madpose og en Flaske Vin laa paa Jorden; det hele tilhørte en Arbejdsformand.

Der var en Oldenborger, som kunde Fransk, og han læste Avisen for os om Aftenen henne i et Hjørne ved Skinnet af en Stump Tællelys. Vi lyttede meget spændt; men bagefter enedes man om, at det hele var Løgn.

Avisen blev ombyttet næste Dag med en ny Avis fra en anden Trøje. Det gentoges saa vidt muligt hver Dag, og paa den Maade fik vi altid de nyeste Aviser. Mærkeligt var det, at det aldrig blev opdaget.

Vagtmændene var humane mod os, de gik for det meste rundt og fangede Fugle paa Limpinde. Smaafugle blev spist som en stor Delikatesse. Det var en Sport, som blev drevet meget i disse Egne, ja, saa meget, at det var en Sjældenhed at se en Fugl flyve, langt sjældnere at høre Fuglekvidder imellem Grenene.

Vor Mad hentede vi hos Værten i Byen tre Gange daglig. Om Morgenen et Bæger Kaffe samt 300 gr. Brød, som var den daglige Ration; om Middagen og Aftenen Suppe og hvergang et lille Stykke Kød, som vi kaldte »Spurv«, sandsynligvis fordi det ikke var større end en Spurv, naar den var plukket for sine Fjer. Maden var ellers kraftig nok, men desværre daarlig til-

lavet. Næsten hver Dag kunde man finde Orm og Katte-haar i Suppen.

Værten havde en lille, malproper Kineserdreng med Haarpisk til at hjælpe sig i Køkkenet. Baade Værten og han nærede en rørende Hengivenhed for de tre Katte, der daglig færdedes i Køkkenet. De sprang ofte op paa Bordet for at faa en lækker Bid. Saa klappede Kineserdrengen dem kærtegnende fra Hoved til Hale, alt imens han frembragte nogle underlige Lyde. Bagefter tog han saa fat paa vore »Spurve« med disse haarede Hænder. Gaffel var for ham en Luksusgenstand.

»KØKKENET«.

Til sidst besluttede vi at klage over Maden. Efter flere Klager blev der endelig lovet os et Køkken, hvor vi kunde koge Maden selv, og Udgravningen af Grunden blev paabegyndt. Vi undrede os alle over, at den var saa lille. Jernbanesvellerne, som skulde danne Muren, blev stillet op paa Enden, og saa kom der Tag over. Men da det var færdigt, viste det sig at være en — Arrest, og der blev os lovet, at alle de, der vovede at klage paany, skulde faa Lov til at stifte Bekendtskab med — »Køkkenet«.

Det var meget varmt hver Dag, og vi skulde arbejde temmelig haardt.

Vi blev inddelt i I. og II. Klasse. I I. Klasse kom alle de, som af egen fri Vilje arbejdede stærkt og uden Ophold; de fik til Tak et Glas Vin daglig. I II. Klasse kom alle de andre, og de blev drevet frem ved Arbejdet med grove Tilraab. Særlig var der en stor, energisk Neger,

som vi ikke holdt af; han overfuste En som en bidsk Hund, saasnart man vilde rette Ryggen.

Der var flere iblandt os, som ikke kunde udholde det strænge Arbejde og derfor meldte sig syge.

»Ja,« sagde Lægen, »saa trænger du bare til afvekslende Hvile og Bevægelse.«

Vedkommende blev saa spærret inde i »Køkkenet«, hvor der ikke engang var noget at sidde paa. Men det værste var, at han to Timer hver Eftermiddag kom ud og fik et Tornyster spændt paa, hvori der var 20 Pund Jern og to store Kampesten, og saa skulde han gaa Hurtiggang ved afvekslende Løb i en lille Cirkel omkring Korporalen.

Kuren virkede! Enten blev Patienten alvorligt syg og blev sendt paa Lasarettet, eller han blev kureret og gav sig til at arbejde igen.

I vor Fritid havde vi ikke megen Plads til at røre os paa. Der var kun en lille Plet udenfor Huset paa 20 Kvadratmeter, indhegnet med et Stakit. I et Par Meters Afstand fra Stakittet stod et Figentræ, bugnende af dejlige, modne Figener. De er af Form som smaa Augustpærer, men mørkerøde og overmaade søde og saftige. Stakittet var ret skrøbeligt, og vi talte ofte om, mens vi stod lænet op imod det, hvor rart det vilde være, om denne Hindring ikke havde været.

En Søndag Aften, da et Par af os stod trygt lænet op mod Stakittet, opgav det pludselig Ævred, og fem Minutter efter var der ikke en eneste Figen tilbage paa Træet.

Vi kunde faa Mælk at købe hver Dag. Den første Dag mødte Mælkemanden med Skindhandsker paa, hvori der dog ikke var en hel Finger mere. Vagtmændene fortalte os, at han før i Tiden havde været Byens rigeste Mand, men havde forødt hele sin Formue i Paris.

Manden var meget nervøs og svedte, saa Sveden dryppede ned fra Panden og Næsen og ikke altid ved Siden af Mælkespanden.

Selv svedte vi stærkt ved vort Arbejde og trængte umaadeligt til et Bad. Vor Glæde var derfor stor, da vi den 12. September fik Lov til at bade i Floden. Dagen og Tiden var nu ikke heldig. Der blæste en Storm, og det var Ebbe, saa de gule, urene Bølger rullede voldsomt i deres Fart mod det store Hav.

Jeg tror ikke, det var saa meget Trangen til at bade, som det at faa Lov til at tumle sig frit i Naturen, faa Lov til at stritte imod af alle Kræfter, til at svømme om Kap med den stærke Strøm, der gjorde, at jeg følte mig saa glad, forynget og styrket.

En af mine tyske Kammerater, som havde vovet sig for langt ud, fik Benene indviklet i de blaa Arbejdsbukser, som vi havde paa i Mangel af Badedragt. Han blev angst, rakte Armene i Vejret og raabte om Hjælp. Et Par Gange blev han borte i Bølgerne og kom til Syne igen, men drev stadig længere ud i Floden og bort med Strømmen. Efter et Par raske Svømmetag fik jeg fat i ham og reddede ham ud af den skæbnesvangre Situation, som havde været nær ved at koste ham Livet. Bagefter forærede han mig et smukt Cigaretrør til Erindring.

En Dag fik jeg Brev fra Gymnastikdirektør N. H. Rasmussen i København. Han skrev meget smukt og tillidsvækkende og bad mig om at svare ham igen. Men det advarede mine tyske Kammerater mig indtrængende imod. »Det næste Skridt,« sagde de, »er, at du bliver tvunget til at skrive under paa franske Papirer, som du ikke forstaar et Muk af, og saa bliver du stukket i en fransk Uniform og kommer til at kæmpe sammen med Fremmedlegionen, paa den Maade har de allerede

taget mange; og gør du det alligevel, saa skal vi sandelig nok sørge for dig, naar vi kommer hjem til Tyskland.«

Jeg svarede nu Hr. Rasmussen alligevel og har aldrig fortrudt det siden.

FLYTNING.

Nogen Tid derefter fik jeg Brev fra Paris, fra den franske Professor Verrier. Han skrev, at jeg vilde blive forflyttet til en Fangelejr, hvor der var mange dansktalende Nordslesvigere. Det var jeg naturligvis meget glad for.

Den 2. Oktober fik jeg Ordre til at pakke mine Sager. Det var saamænd hurtig gjort, thi jeg havde ikke flere Ejendele, end der kunde være i en Cigarkasse, og saa gik det pr. Dampskib fra Bassens til Bordeaux.

Det var Regn og stormfuldt Vejr. Maagerne fløj skrigende med stærke, sejge Vingeslag saa tæt forbi os, at vi kunde se deres smaa, skarpe Øjne, og Damperen arbejdede sig møjsommeligt frem imod Storm og Strøm.

Ved Skibsbroen stod Vagtmandskabet parat til at tage imod os, som sædvanligt med Gevær. Vi blev ført gennem flere Gader ud til Forstaden St. Louis. I en ældgammel Rismølle, oppe paa tredie Sal, fik vi anvist Kvarter. Desværre var Loftet utæt, og vi havde kun en tynd Halmmaatte at sove paa, saa vi blev meget forkølede.

En god Kammerat fandt jeg her i Gaardejer Jørgen Refshauge fra Fjeldstrup. Vi havde for Resten ligget

ved samme Afdeling i Skyttegraven og blev taget til Fange paa samme Dag.

Oppe fra vor høje Bolig havde vi en skøn Udsigt over Gironde Floden. Paa denne Side var der Eng, hvor Køerne græssede helt ned til Floden. Paa den modsatte Side laa en høj, skovbevokset Skrænt. Hvor der var Lysning mellem Træerne, skinnede de hvide Sandsten os i Møde. Stier og Trapper snoede sig i mange Bugtninger helt ned til Vandet.

Ude i Havnen laa de store Dampskibe og lossede deres Fragt. Der kom ogsaa danske, norske og svenske Dampskibe hertil, og Hjærtet hoppede af Glæde, naar man saa gamle Dannebrog vaje fra Toppen af en rank Mast.

Klokken ca. 7 skulde vi gaa til Ro; men det var os naturligvis ikke muligt at sove paa denne Tid. Mens de forbisejlende Dampskibe fløjtede, tudede Gaardhunden, og nede paa Gaden kørte de elektriske Sporvogne hvert Øjeblik frem og tilbage. Ofte listede jeg mig hen og satte mig ved Vinduet for at se paa de lange Rækker af skinnende Lys dernede ved Havnen. Saa var det mig, ligesom jeg stod derhjemme paa Flensborgs Skibsbro og ventede paa Damperen, som skulde føre mig hjem. Saadan har jeg siddet i Timer ved Vinduet og i Tankerne dvælet derhjemme.

Et Par Timer om Dagen ryddede vi op i en gammel Brandtomt. Den øvrige Tid bestilte vi ingen Ting, men de 300 gr. tørt Brød og lidt tynd Suppe en Gang daglig skulde nu heller ikke gøre os særlig arbejdsdygtige.

Den 12. Oktober kom der flere dansktalende Sønderjyder til, som skulde rejse sammen med os Dagen efter. Lysene brændte mat i den dæmrende Morgenstund, da vi kørte i Bil til Banegaarden. En tæt Taage laa udbredt over Jorden, saa Skibene i Havnen kun saas

utydeligt. Efter at vore to Vagtmænd havde anvist hver Mand sin Plads og talt os fire, fem Gange — vi var ni Mand — rullede vi ud af den gamle, berømte Havnestad.

Henimod Middag forsvandt Taagen. Jeg stod hele Tiden ved Vinduet for at nyde den interessante Natur. Snart kørte vi langs med en Flod, som ilede af Sted ved Foden af stejle Basaltklipper, paa hvis Top stod gamle, knejsende Slotte; snart gennem lange, sorte Tunneler, som var hugget ud gennem Klippen, snart hen ad Bjergenes stejle Skraaninger, og saa ad en kolossal Jernbro, som førte over en dyb Dal, saa det næsten saa ud, som om Toget svævede oppe i Luften. Man kunde nemt blive svimmel ved at se ud af Vinduet, og det bedste, man kunde gøre, var at sætte sig ned i et Hjørne og lade som ingenting.

Om Aftenen kom vi til Aurillac, hvor den sønderjydske Fangelejr var. Vi blev venligt modtaget paa Banegaarden af Sergenten, som tiltalte os paa vort Modersmaal. Vi saa ikke noget til andre Krigsfanger, men sov den Nat i et Rum for os selv. Der var heller ingen af os, som troede, at det her var Lejren, hvor vi skulde blive.

Næste Morgen blev vi ført op paa Bureauet, hvor Sergenten underkastede os en næsten pinlig Undersøgelse, og først da fik vi Lov til at komme sammen med de andre Kammerater.

Det var morsomt at gaa rundt paa Stuerne og tale dansk og træffe Venner og Bekendte derhjemmefra.

II.

Den sønderjydske Fangelejr i Aurillac.

FANGELEJREN var en Skole, »Ecole Albert«, som laa lidt borte fra Gaden. En snæver Gang mellem et Par høje Huse og en halv Snes Trappetrin førte op til Legepladsen, som var omgivet af høje Mure, der spærrede for al Udsigt. Op til Stuerne paa I. Etage førte yderligere en Snes Trappetrin, saa vi fra vore Vinduer kunde se ud over Tagene paa de nærmeste Huse og en Bakke med en Gruppe Grantræer, der laa en Fjerdingvej borte.

Vor Spisestue laa nede i Gaarden og bestod af et Skur, der var aabent til de to Sider. Lige derved laa Køkkenet. Det saa ud som et i Hast sammenlappet Tørveskur paa Heden. De store Sprækker i Væggene tillod baade Regn og Sne fri Passage. Men »gamle Jas«, som Kokken blev kaldt, tillod aldrig, at der blev sagt et nedsættende Ord om hans Køkken. Ved den modsatte Side af Gaarden stod et Vandtrug, hvor man kunde vaske sit Undertøj, saa ofte man havde Lyst dertil.

Vi blev meget omhyggeligt bevogtede. For det første var vi omgivet paa alle Sider af høje Mure; ved Opgangen til Skolestuerne stod en Vagtmand med opplantet Bajonet, og nede ved Porten stod der ligeledes en Vagtmand. Om Natten blev disse Poster endog forstærkede.

AUVERGNE.

Inden jeg gaar videre, maa jeg gøre nogle orienterende geografiske og historiske Bemærkninger om denne mærkelige Egn, hvor vi maatte tilbringe et ejendommeligt Afsnit af vort Liv.

Byen Aurillac ligger i Auvergne i det sydøstlige Frankrig.

Auvergne førte tidligere Titel af Grevskab og var før Revolutionen et eget Guvernement, af hvilket der 1790 dannedes de to Departementer Cantal med Hovedstaden Aurillac og Puy-de-Dóme med Hovedstaden Clermont-Ferrand.

Auvergne er et Bjergdrag, som mod Syd gaar over i Mont Doré og bestaar af Granit gennembrudt af vulkanske Stenarter. Højlandet, der er skovfattigt, viser tydeligt sin vulkanske Karakter ved sin golde Overflade, sine isolerede, udslukte Vulkankegler, der kaldes Puy, og de mægtige Basalt- og Trakytmasser, der bryder frem paa Overfladen. Mod Nord Puy-de-Dóme, 1465 m, mellem en Snes andre Kegler. I Midten Mont Doré med Puy-de-Sancy 1886 m. og mod Syd Cantal med Plomb-du-Cantal 1858 m.

Denne Gruppe udgør Frankrigs barskeste og højeste Landskab og har mere end 600 udslukte Vulkaner.

Puy-de-Pariou har et mægtigt Krater, der maaler 310 m. i Tværmaal og er henved 100 m. dybt.

Egnen er dækket af store Slaggemasser. Lavaen anvendes meget til Bygningsbrug, særlig i Clermont-Ferrand.

Auvergnes Højland hæver sig omkring Øvre Allier og Dordogne's Kilder; det er 40 km. bredt og omtrent 1200 m. højt i Gennemsnit.

Dette Bjergdrag er hverken noget egentligt Bjergland med Alpevildhed, ej heller noget Sletteland, men forener begges Skønhed i sig. Det ligner et Hav i voldsomt Oprør, pludselig stivnet. Der er »Bølgekamme« og »Bølgedale«, afbrudt og sammenhængende, afrundede eller skarpe. Der er lange grønne Aase med Græs eller Skovkrat, hvor utallige Kilder pibler frem af Jordsmonnet, samlende sig længere nede til Smaastrømme, der udmunder i Aaer og Floder. Engdrag, Højsletter, frugtbare Dale med græssende Kvæg og duftende Hø i lange »Haler«.

Monstro denne Egn en Gang har været en kogende, sydende Masse, der er afkølet, stivnet, idet den glødende Lava er gledet ned i Dalene?

Landet er lidet skikket til Agerbrug; derimod egner det sig godt til Kvægavl, især Muldyravl. Der er rigeligt af Bygnings- og Møllesten, Jern, Bly, Kobber og andre Metaller, Stenkullejer og mange Mineralkilder. Der avles en Del Vin og produceres Ost, Cantalost, som er meget kendt. I Omegnen af Blois avles en meget alkoholrig, fyldig Rødvin »Casse tête«, hvad der betyder »gaa til Hovedet« eller »gøre kulret«.

Aurillac ligger smukt i en Dalkedel, nærmest af Form som en stor Muslingeskal, paa højre Bred af Floden Jordane, hvor der ligger Rester af et Klippeslot og to Kirker fra det 14. Aarh. Aurillac er en gammel By,

Aureliacum eller Auriliacum, som opstod omkring det for den hellige Geraldus i Slutningen af 9. Aarh. grundlagte Benediktinerkloster, hvis Abbeder førte Titlen Grever af Aureliacum.

Byen og Klosteret led meget baade under den hundredaarige Krig og især under Hugenotkrigene.

I Aurillac er bl. a. Pave Sylvester II (Gerbert) født. Gerbert, denne fattige Bondeknøs med de rige Evner, var Discipel paa det af den hellige Grev Géraud grundede Benediktinerkloster. Da en spansk Greve besøgte Klosteret, besluttede man at lade Gerbert, som en af Klostrets bedst begavede Disciple, følge med ham til Spanien, hvor Videnskaben dengang stod højt. Her blev han én af Datidens lærdeste Mænd, og hele Europa staar i Taknemlighedsgæld til ham, fordi han i Stedet for de romerske Tal indførte de bekvemme arabiske, vort endnu gældende Taltegnsystem.

Han blev Abbed, siden Ærkebiskop, ja sluttelig Pave i Rom. Som Pave 999—1003 kaldte han sig Sylvester den Anden, og der er paa Aurillacs Torv rejst en Statue for ham af David d'Angers.

Denne gamle By i det fattige Højland har da den Ære at have skænket Kristenheden den første Pave af fransk Herkomst.

I hele denne romantiske Egn staar der en Mængde gamle Slotsruiner fra den store Revolution; de taler tavst og tydeligt om Magt og Fald. Flere Slotte er genopbygget, andre er flyttet og kostbart opført i ny kunstnerisk Stil med mange Taarne.

BLANDT CANTALSKE BØNDER.

Allerede Dagen efter at jeg var kommet til Aurillac, var jeg ude paa Gaarden Mazic for at tærske. Men hvor forundret blev jeg ikke ved at træde ind paa en cantalsk Bondegaard for første Gang!

I Køkkenet med det aabne Ildsted stod paa et Treben den store Kedel med Bouillon og kogte. Ved Loftet, som var helt mørkebrunt, næsten sort af Røg, hang nogle store Flæskesider, Svineblærer med Fedt, en Del Pølser og en hel Mængde Løg, sammenbundet med Baand. Imellem alt dette hang to store oppustede Okseblærer. Ved at se dem kom jeg til at tænke paa, dengang jeg var Dreng, da brugte jeg to saadanne Blærer for at lære at svømme.

Foruden en Seng stod der ogsaa et gammelt Ur, som naaede fra Gulv til Loft.

Væggene var ikke særlig rene og paa Gulvet laa alle tænkelige og utænkelige Ting. Et Par Høns og Katte spadserede helt ugenert omkring. Kattene sprang op til os paa Bænken, stak Halen i Vejret og strøg under smaa kælne Mjav deres laadne Hoveder mod os, som om vi var gode gamle Venner. Den store brogede Hund stod og saa op paa det lave massive Egetræsbord og fulgte med Hoved og Øjne hver Ting, vi rakte efter.

Til Davre fik vi først Suppe med Brødterninger; den var med Hensyn til Kvalitet meget forskellig. Derefter fik vi Flæsk, Pandekager, Brød, Ost og et Glas Vin. Om Middagen atter Suppe, Flæsk, Kartofler, Kød, Brød og Ost. Om Aftenen Suppe igen, kogt tørt Hvidkaal uden noget som helst til, derefter Gulerødder med Kød, Bønner med Kød, og tilsidst Pandekage og Salat, Brød, Ost og Vin.

Levningerne fra Bordet plejede at blive kastet ned paa Gulvet, hvor Hund, Høns og Katte faldt støjende over dem.

Et Øjeblik fik vi ogsaa Besøg af en lille gryntende seksugers Gris, som Hunden fo'r løs paa og ved et arrigt Bjæf fik til at forsvinde.

Der blev ikke sparet paa Vinen; naar Flaskerne var tomme, kom der nye ind paa Bordet. Naar »Cantalunerne« tærsker Korn med Maskine, spiser og drikker de som til Fest, i Lighed med, naar vi herhjemme holder Høstfest, og det kan nok være, at der var Fart og Fest paa Vejen hjem om Aftenen. Stemningen var højt oppe.

Hvad Gaardmanden hed, ved jeg ikke, mellem os Fanger blev han kaldt Ole Lukøje, fordi han som oftest gik med det ene Øje tillukket.

Den 25. Oktober kom vi et Hold paa fem Mand og en Vagtmand ud paa Gaarden Fabregues, hvor vi skulde arbejde i fjorten Dage. Tolken, Sergent Boulanger, sagde Farvel til os nede i Gaarden og sagde, som han plejede, naar der skulde et Hold ud paa Landet: »I skal ha' det godt.«

Med vore faa Ejendele i en Trækasse fastspændt som en Tornyster paa Ryggen spadserede vi afsted i den frostklare Morgenstund.

Ankommen til Fabregues, gik Vagtmanden ind og meldte vor Ankomst til Husets Frue. Hun saa et Par Gange op og ned ad os og sagde, at vi kunde vel nok logere i Laden og sove i Halmen om Natten. Vagtmanden mente, det kunde saa udmærket gaa an; men vi nægtede paa det bestemteste at bo i den kolde og utætte Lade. Hvis de ikke havde anden Plads til os, saa vilde vi hjem til Lejren igen.

Fruen greb da meget energisk en Gyvelkost med den

ene Haand og førte os op paa Loftet over Svinestalden. Her lukkede hun Døren op til et Rum, jagede Høns og Kyllinger ud, gav et lille Skrab med Kosten midt paa Gulvet og overgav os med en kejtet Gestus Hønsehuset til Logis. Voilà, Messieurs!

Den første Dag regnede det, derfor fik vi en Sæk over Skuldrene, fasthæftet med et Søm og blev ført rundt paa Markerne for at samle nedblæste Valnødder.

Næste Dag skulde vi op paa Plateauet for at saa Rug. Efter at have drevet rundt en halv Times Tid fik Karlen, Frederik, endelig Studene spændt for den tohjulede Vogn. Frederik og Studene kendte hinanden. I Snegletempo gik det op ad Bjergenes Sider. Vejen derop tog to Timer.

Frederik begyndte med Halmvisker at sætte et lille Hjørne af i Marken. Dette Hjørne blev pløjet med en Træplov, som Studene trak i en Stang. Det eneste Stykke Jern i Ploven var Spidsen, som havde Form af en Tøjrepæl; den rodede et Par Tommer dyb Rende op til begge Sider. Nu blev Rugen saaet med Haanden, og Harven kom igang; den var udelukkende af Træ.

Frederik traskede foran Studene med lange, tunge Skridt i sine store Træsko med »Veisistokken« paa Skulderen. »Veisistokken« er en Hasselkæp med en spids Pig i den ene Ende til at prikke Studene med enten i Siden eller Bagen, naar de ikke vil fremad. Han gik smaanynnende, med den ene Haand i Lommen, den sorte, bredskyggede »Cantalunerhat«, som vi kaldte den, trykket ned over det uredte Haar, der hang ham i Tjavser om Panden, saa lige ud og tænkte paa ingenting.

Naar han engang imellem ikke mærkede Studenes varme Aande bag paa sine Laar, anede han Uraad og saa tilbage. Derhenne, 20—30 Skridt fra ham, stod Stu-

dene gemytligt og tyggede Drøv. Saa hævede han »Veisistokken« og raabte: »Veisi — veisi — ah — ah,« men de blev ganske roligt staaende. Under mange Udgydelser og Eder vraltede han hen imod Studene med hævet Stok.

Nu forstod de, at det var Alvor; de rullede med Øjnene og begyndte sejgt og langsomt at gaa fremad igen, dog kun, til de var godt i Gang, saa gentoges præcis den samme Manøvre forfra.

Da Frederik saa Pigen, Jeanne, lille, trind og buttet, komme gaaende i det fjerne med Madkurven paa Armen, spændte han Studene fra i god Tid og gav dem et Knippe Hø.

Jeanne satte sig ned paa en Sten for at hvile lidt, før hun gik det sidste Stykke Vej. Stønnende, forsvedt og gloende rød i Hovedet af den strænge Bjergbestigning satte hun Madkurven paa Jorden. Et hvidt Klæde blev udbredt paa Grønsværet, og Kurvens Indhold pakket ud. Jeanne hældte os en Bollefuld af den lunkne Suppe op af Blikspanden, mens vi lejrede os omkring »Madbjerget«, bestaaende af Pandekage, Flæsk, Brød og Ost, nogle liggende paa Siden, andre siddende paa Hug.

Da vi havde spist, lærte Frederik os at rulle Cigaretter med Fingrene. I Førstningen var det slet ikke let, de blev for tykke paa Midten, og Papiret brast. Ofte maatte man bruge fem—seks Stykker Papir og saa endda til Slut klistre et Stykke paa Midten, førend den kunde lade sig ryge. Naar Cigaretten var røget, begyndte Arbejdet igen.

Efter at Rugen var saaet med Haanden, fik vi fem Fanger hver en Hakke, og saa gik vi rundt i det saaede Hjørne og slog Knoldene i Stykker og jævnede Hullerne; dermed var den Potte ude. Imidlertid havde

Frederik flyttet Halmviskerne længere ud og begyndt Arbejdet i det ny afstukne Stykke. Da det blev Aften, havde vi seks Mand udført et Arbejde, som en Mand derhjemme kunde have gjort i en Time.

Frederik var lidt ugidelig; men det undrede mig ikke, thi han førte en ussel Tilværelse, som de fleste Tjenestefolk i denne Egn af Frankrig.

Han havde ingen at leve for og ingen Livsinteresser. Naar han om Aftenen, efter en lang Arbejdsdag, havde faaet sin Suppe, kunde han gaa i Seng. »Nu kan det endda gaa an,« sagde Frederik; »men før havde jeg til Seng en firkantet Kasse med et Par Valnøddeblade i Bunden og en Sæk eller et Dækken til at dække mig til med.«

Han kunde ikke faa saa meget tilovers, at han kunde faa et Par Strømper. Hele Aaret rundt gik han med bare Ben.

Hver Søndag Morgen vaskede han sig, dog kun højst mangelfuldt. Kam, Sæbe og Spejl kendte han ikke til at bruge.

Naar han saa havde faaet sin Ugeløn, gik han til Byen, blev barberet og fik sig en ordentlig Kæfert. Han kom aldrig tilbage, før hver eneste Centime var givet ud. Saa stavrede han altid rundt hjemme i Køkkenet og forlangte mere Vin af Husmoderen. Den, der bedst kunde omgaas ham, var Jeanne. Hun dansede rundt med ham paa Gulvet, kastede Katten i Hovedet paa ham og oversmurte ham i Ansigtet med Skosværte. Det gav Frederik blot et Visk med Trøjeærmet, og Resten blev siddende til næste Søndag Morgen.

Om Aftenen Klokken seks fik vi »la soupe«, derefter Salat, Brød og Ost. Salaten var tillavet med Spiseolie, Vineddike og Løg.

Jeanne skulde vaske Salaten oppe ved Vandtruget;

men naar hun troede, at ingen saa det, skyllede hun den lidt af i Vandrenden, som løb tværs over Gaardspladsen, og hvori Ajlen fra Møddingen ogsaa havde sit Afløb.

Avlskarlen og Frederik sad altid ved Bordet med deres store, bredskyggede »Cantalunerhat« trykket ned paa Hovedet. Naar Suppen var spist, trak Avlskarlen den svære Egetræsskuffe ud af Bordenden og klemte Brødet fast mellem Skuffen og Bordets Kant. Det var et Rugbrød, stort og rundt, omtrent som en kæmpemæssig dansk Julekage og vejede fra 20—25 Pund. Med sin Lommekniv skar han nogle Humpler af, som var to—fire cm. tykke og ti—tyve cm. lange og kastede dem med et Klask op til os ved den anden Bordende.

Det er underlige Følelser, man har, naar man sidder ved samme Bord som »Cantalunerne« og skal lære at spise som de. Man føler sig genert og uvidende, og ser meget opmærksomt fra den ene til den anden, for derved at lære deres Manerer.

Saasnart Brødet kommer paa Bordet, haler hver Mand sin Lommekniv frem. Den er for »Cantalunerne« et uundværligt Redskab, naar de skal spise. For at den aldrig skal mangle ved denne Lejlighed, har de fastgjort den med en Snor, saa den ikke kan tabes. Nogle bærer den i Vestelommen fastgjort til Urkæden istedetfor Ur, som kun de allerfærreste ejer. Naar man har bræket sig et passende Stykke Brød af Skiven, tager man det i venstre Haand med Tommelen, Pege- og Langfingeren; og naar Osten kommer, tager man Lommekniven saadan, at Tommelen ligger parallelt med Æggen, skærer en ordentlig Humpel af og lægger den i venstre Haand neden for Brødet, saa at den fattes med de to sidste Fingre.

Spisningen foregaar paa den Maade, at man hver an-

den Gang afskærer en Mundfuld Brød og hver anden Gang et Stykke Ost.

Naar Suppen var spist, gik vi op i vort Kyllingehus. Ved Skinnet af den lille osende Olielampe skiftedes vi til at læse »Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard«. De andre gik i Seng for at holde Varmen; d. v. s. de trak Støvlerne og Trøjen af og lagde sig paa Halmsækken, som laa paa Gulvet, og dækkede sig til med Trøjen og et Dækken. Den, der kunde holde længst ud at læse var Peter Jessen Jørgensen. Han satte Kasketten paa Hovedet og trak Kappen og Handskerne paa. Saa tændte han sin lange Pibe, og saa længe der var en Glød i Pibehovedet, tænkte han ikke paa, at han frøs.

Vi vilde gerne sove lidt længere om Søndagen, men blev altid tidligt vækket af Svinegrynt nedefra og Hanegal udefra.

Da Malkerøgteren blev syg nogle Dage, blev jeg udset til hans Stedfortræder. Det gik meget godt. Fodringen af Kreaturerne var meget lige til. De fik kun et lille Knippe Hø tre Gange daglig og blev jaget ud til Vandtruget Morgen og Aften for at drikke.

Før man malker, bliver Køer og Kalve sluppet udenfor Stalddøren. Hver Kalv finder med Lethed sin Moder. Naar Kalven har faaet en lille Taar, bliver den bundet til Koens Forben. Derefter begynder Malkningen. Først faar dog hver Ko en Haandfuld Salt, som man under Malkningen bærer hos sig i et Kohorn, der er fastgjort til en Læderrem spændt omkring Livet; saa malker man saa meget af Koen, som man synes, derefter løser man Kalven, og den tager Resten.

De første Par Dage blev jeg meget træt i Hænder og Haandled, men det fortog sig snart.

Jeg maatte ogsaa hjælpe den gamle Pige, der havde været paa Gaarden i over tredive Aar, med at lave Ost

og Smør. Hver Gang vi aabnede Kærnen for at se, om Smørret var godt, skulde vi ogsaa smage paa det. Og der blev ikke saa sjældent aabnet og set og smagt. »Tag bare en ordentlig Klump,« sagde Pigen, »thi naar det først kommer op i Køkkenet, saa ser vi det aldrig mere.«

Jeg tror nu ikke, at jeg kunde taale dette Arbejde, thi hver Gang jeg havde været med til at kærne, fik jeg Mavepine. — —

I nogen Tid gravede vi Render paa Engene, hvori Vandet skulde ledes om Foraaret ved Overrislingen. Paa Vejen hjem over Markerne om Aftenen samlede vi altid Lommerne fulde af Valnødder, som vi spiste hver Aften, før vi gik i Seng. Skallerne kastede vi ned i en Høkurv, der maatte tømmes engang imellem.

En Dag fik vi til vor store Glæde Besøg af Pastor N. A. Jensen, som var kommet fra Danmark til Fangelejren i Aurillac for at glæde og gavne os Fanger. Et ejendommeligt Møde: En Nørrejyde finder 5 Sønderjyder paa Arbejde i en Eng. Han fulgte med os omkring og saa meget interesseret paa Gaardens Indretning og endte til sidst oppe i vor »Stue«. Her sad vi saa i Hønsehuset paa vore Kasser og Straasække og hørte Nyt derhjemmefra. Pastor Jensen havde taget Sæde paa den skrøbelige Stol og lyttede spændt til vore Krigsoplevelser. Det var hyggeligt, syntes vi Fanger, skønt vi kun lige kunde skimte hinanden i det sparsomme Dagslys, som trængte ned til os gennem et lille bitte Vindue oppe i Taget. Paa Pastor Jensen har det hele sikkert gjort et umaadelig fattigt Indtryk. Før vi skiltes, læste han et Kapitel for os af Hoffs Andagtsbog: Et Fredens Ord fra det hjemlige Nord.

TILBAGE TIL LEJREN — OG UD PAA LANDET IGEN.

Vi skulde kun have arbejdet der i fjorten Dage, men Husmoderen var godt tilfreds med vort Arbejde og havde søgt og faaet Tilladelse til at beholde os en Maaned. Den Maaned gik hurtigt, og nu glædede vi os til at skulle hjem i Lejren og have en god Vinter i hyggeligt Samvær, navnlig med Pastor Jensen.

Ja, det var virkelig nogle hyggelige Timer, vi der havde med Foredrag, Sang og Samtale. Pastor Jensens Tanker blev drøftet imellem os og diskuteret med ham. Dagene gik meget hurtigt, og vi længtes daglig efter den Time, da han skulde komme.

Det smukkeste var dog Gudstjenesten om Søndagen, den vil altid staa for mig som det skønneste, jeg har oplevet i mit Fangenskab.

Den 16. December, bedst som jeg stod og vaskede Strømper, fik jeg Ordre til at pakke Sagerne; der skulde et Hold paa fem Mand ud paa Landet. Jeg blev lidt lang i Ansigtet ved Tanken om at skulle give Afkald paa de dejlige Sang- og Foredragstimer, men der var intet at gøre.

Den Vagtmand, vi skulde have med, var vi ikke glade for. Han var ikke helt normal, kunde hverken læse eller skrive; derimod havde han Lyst til at bruge Bajonetten, hvormed han havde truet sit foregaaende Hold paa Livet. Vi henstillede derfor til Sergent Boulanger at give os en anden Mand med, men efter hans Udsagn var der ingen anden at faa, men Vagtmanden maatte love Sergenten højt og dyrt, og i vort Paahør, at han ikke vilde tilføje os noget Ondt. Derpaa sagde Sergenten Farvel til os og: »I skal ha' det godt.«

Efter at vi havde ventet en halv Time, kørte Konen, som skulde have os med, op foran Porten. Vi stablede vore Kasser og Sager op paa den lille firkantede Vogn og satte os ovenpaa. Med Vagtmanden var vi otte Mand paa den lille Vogn, et højst komisk Syn; godt, at det var mørkt, da vi kørte gennem Byen; men én og anden drejede alligevel Hovedet med et Smil, da Konen kørte forbi med sit Læs Fanger.

Det var bidende koldt, og to Mil havde vi at køre, men Hesten fik løse Tøjler, og den vandt godt fremad i strakt Trav. Imidlertid blev det os for koldt paa Vognen, vi stod af og travede et langt Stykke. Da Fødderne var varme, kravlede vi atter op paa vore Kasser. Endelig naaede vi Markvejen, som førte op til Gaarden »Caissac«. Her maatte vi stige af og alle Mand hjælpe at skubbe Vognen op over en stejl Bakke.

Snart var vi ved Gaarden og holdt, som vi troede, foran Stalddøren; men da Døren gik op, bød Konen os: »Værs'god og gaa ind i Køkkenet.«

Mens vi drak en Flaske god Rødvin og spiste en dejlig friskbagt Æblekage, blev der tændt to Staldlygter, og saa lyste Drengen og Karlen os over et Par Enge med brede Grøfter til en Lade, hvor vi skulde hente hver et Par Knipper Halm til vore Straasække.

Oppe paa Loftet i et gammelt ubeboet Slot, som hørte til Gaarden og laa lidt borte fra denne, fik vi en tom Stue anvist til vort Opholdssted.

Den næste Dag var det øsende Regn. Hver Mand fik en Sæk over Skuldrene, og saa blev vi ført ud paa en Mark for at rense en dyb, sammenstyrtet Grøft. Med alle de Redskaber, vi kunde skrabe sammen, blev der dog kun tre »Universalhakker« og en halv Skovl til fem Mand.

Der stod vi saa og æltede i den opblødte, fede Jordbund med Træskoene fulde af Vand og Mudder, alt imens Regnen tog til. Da vi var gennemblødte, bad vi om at maatte gaa hjem og skifte Tøj. Men det nægtede Vagtmanden. Saa nægtede vi at arbejde, kastede Hakkerne hen og stillede os op med Ryggen i Vinden.

Vagtmanden saa bistert efter os med sine mørkebrune Øjne, der lige kunde skimtes under Skyggen af den i Panden dybt nedtrukne Kepi. Hvis han havde turdet, havde han sikkert faret haardt frem imod os. Men vi var fem velvoksne, haandfaste unge Mænd og deriblandt Peter Dinesen, en robust Kæmpeskikkelse, som havde været Gardist. Han stod hele Tiden og skældte Vagtmanden ud paa dansk og svingede sin Hakke omkring i Luften, idet han med en skrækkelig Grimasse sagde: »Jeg skal mase dig.«

Vagtmanden forstod ikke en Døjt deraf, men han forstod dog saa meget, at det var bedst at gøre gode Miner til slet Spil.

Da vi kom hjem om Middagen, klagede han til Konen, som blev rasende og straks indgav en Beretning til Lejrens Kommandant, at vi havde nægtet at arbejde. Efter at have skiftet Tøj og spist »la soupe«, kom vi ud at grøfte i en anden Eng og blev vaade igen.

Dagen derpaa var Søndag. Hele Formiddagen gik med at samle Træ i Skoven. Vi skulde selv sørge for Brænde, hvis vi ikke vilde sidde og fryse om Aftenen.

Efter alt at dømme vilde det blive en trist Jul for os; dog havde vi fra Lejren faaet Lov til at have et Juletræ i vor Stue i Juledagene. Da vi nu netop kom forbi en smuk Gran, vilde vi skære den af og tage den med. Men det forbød Vagtmanden; den var alt for smuk, sagde han, den skulde bruges til Nyttetræ, naar den blev stor. Saa snakkede vi et Par Ord sammen paa sønderjydsk

og delte os i to Hold. De tre Mand gik videre med Vagtmanden for at søge efter et daarligere Træ, og de to gik i modsat Retning.

Da vi mødtes igen, bar de to det smukke Juletræ imellem sig.

Vagtmanden brummede lidt og rystede paa Hovedet, men gav os dog Lov til at tage det med.

De første Par Aftener havde vi gjort Ild paa den store, aabne Kamin i Slotskøkkenet. Midt i Kaminen hang en svær Jernlænke med en Krog paa Enden, hvori der saa ofte før i Tiden havde hængt en Suppegryde. Nu var det sikkert længe siden, Køkkenet havde været benyttet. Det gamle Egetræsbord stod der dog endnu med sin ti cm. tykke Bordplade. Det stod solidt og godt, to Mand skulde nok lade være med at bære det bort.

Døre og Vinduer var utætte. I de ituslaaede Ruder stoppede vi en Halmvisk; men alligevel var der en umaadelig Gennemtræk. Det var umuligt at faa Køkkenet opvarmet, skønt der ikke blev sparet paa Brænde. Favnelange Stykker blev stablet ovenpaa hinanden og blev fortæret af de knitrende Flammer, som blev suget op gennem Skorstenen.

Vi sad alle seks Side om Side i en Halvmaane omkring Ilden og blussede og svedte i Ansigtet og frøs paa Ryggen. Naar det blev os utaaleligt, vendte vi os omkring og blev lidt afkølet i Ansigtet og lidt opvarmet paa Ryggen.

Tilsidst blev det selv Vagtmanden for broget, saa vi efter mange Henvendelser endelig fik Lov til at lægge Ild i den lille hyggelige Kamin oppe i vor Stue.

Nu havde vi det for saa vidt helt rart om Aftenen. Kun var vi ikke henrykte, naar en af os skulde ned til

Vandtruget ved Gaarden for at hente Vand til Kaffen. Saa laaste Vagtmanden Døren for dem, der blev tilbage, tog Bøssen og fulgte én i Hælene ned til Vandtruget og op igen. Det smagte os saa sært af Fængsel.

Naar Kaffen, som var sendt os hjemme fra Mor, var kogt paa Gløderne, drak vi et lille Bægerfuld, medens vi tænkte paa vore kære derhjemme.

Bagefter blev der sunget Fædrelandssange af »Den blaa Sangbog«. Vi havde glædet os mange Gange ved at synge disse Sange derhjemme; men man vil maaske kunne forstaa, at de gjorde et langt dybere Indtryk paa os under disse Forhold, og vi sang dem med langt større Kærlighed nu, indespærrede og bevogtede som vi var i det fremmede Land.

Peter Ehlert læste et Kapitel for os af en god Bog, og Dagen sluttedes med en Aftensang.

En Dag var jeg meget stærkt forkølet og blev liggende i Sengen. Sygdommen var dog ikke værre, end at jeg ikke kunde styre min Nysgerrighed, men listede omkring i Stuerne paa Strømpesokker for at iagttage det gamle, eventyrlige Slots Seværdigheder.

I den første Stue laa en Mængde smukke Æbler, hver Slags for sig i Skrin, Kurve eller paa Gulvet. De næste to Stuer var aflaasede. Ved at gaa ned ad et Par Trappetrin kom jeg ind i et Værelse, hvor der fandtes mange gamle Rustninger og Vaaben, Visir, Brystplader, Spyd, Lanser, store, klodsede Pistoler, Flintebøsser og tunge, brede Sværd. I Sandhed, tænkte jeg, der har skullet en kraftig Arm og mange Øvelser til for at manøvrere den Slags Vaaben. Herfra kom jeg ind i en Sal uden Møbler. Paa Væggene hang Billeder og Malerier af gamle Slotsherrer, stolte Ahner.

Jeg stod netop i dyb Beundring og drømte om deres

Liv og Bedrifter, da jeg med eet hørte én med Træsko paa gaa langsomt op ad Trappen til vor Stue.

I susende Fart tiltraadte jeg Tilbagetoget og naaede i sidste Øjeblik at hvirvle mig under Tæppet, da en gammel Bedstefar lukkede Døren op.

»Ja,« sagde han, »man kan nok se, at De er syg, De er helt gloende rød i Ansigtet og har sikkert høj Feber, men her er en Bolle varm Kamillete, naar De har drukket den, skal jeg hente en Presenning og dække Dem varmt til dermed, og saa tænker jeg, at De kan arbejde igen i Morgen.«

Ja, det troede jeg ogsaa nok.

LILLE JULEAFTEN — »SPØGERI«

Den 23. December, lille Juleaftensdag, fik vi den overmaade glædelige Meddelelse, at vi maatte faa Lov at komme hjem, hjem til Lejren for at fejre Jul. Af bare Glæde dansede vi rundt med hinanden oppe paa Stuen. Nu skulde vi have det hyggeligt den sidste Aften, og der fyredes paa Kraft i den lille Kamin.

At tænke sig, vi skulde bytte det vaade Tøj og Muddergrøften med Julens Glæder i Lejren sammen med alle de andre Kammerater, det var herligt.

Kaffekasserollen med Vand blev sat over Ilden. En af vore Tøjkasser med et Stykke Papir over de uhøvlede Brædder dannede Bordet, hvorom vi lejrede os. Flere af os havde faaet Pakker med Julekage hjemme fra Mor. De blev delt rundt til denne ekstra gode Kop Kaffe.

Humøret var straalende. Selv Vagtmanden, som sad

henne foran Ilden og saa ned i Gløderne med sin uundværlige, tykke Kappe paa, kunde ikke modstaa længere, men satte sig hen efter flere Indbydelser og deltog i det muntre Selskab.

Vi andre snakkede og lo og spøgte, mens Vagtmanden sad uforstaaende, stille, beklemt, som om han tænkte: »Bare de ikke bliver saa glade, at de løber fra mig alle fem.«

Med eet, som paa Kommando, blev der Stilhed; man lyttede og lyttede, man saa sig omkring, man saa paa hinanden og lyttede. En hul Lyd, som et Bølgebrus, et truende Uvejr, der nærmer sig, lød i vort Øre. Men det var ikke det; det var noget andet, ufatteligt. Hvad var det for Aander, der huserede i det gamle Slot?

Med en pludselig Indskydelse løb Vagtmanden hen og saa op i Kaminen og raabte i det samme: »Brand! Brand!«

Ilden havde været for voldsom og havde tændt i Skorstenssoden, som fængede let, da den var gammel og tør. Aldrig har jeg hørt en saa underlig Lyd.

Vagtmanden lød ud og hentede en lang Træstang, hvormed han stødte Soden løs, som i store brændende Kager styrtede ned i Kaminen. Jeg skal love for, han var ihærdig; han svedte og brændte sine Hænder uden at agte derpaa, og han holdt ikke op, før han ikke kunde naa Ilden mere, der aad sig højere og højere op.

Vi andre løb efter et Par Spande Vand, som vi stod parat med, ifald Ilden skulde bryde ud et eller andet Sted. Vi var kommet i en voldsom Spænding. Udefra saa man Gnister og smaa Flammer hvirvle ud af Skorstenen paa Taget. Men det var den sidste Rest af Næring, Ilden havde; snart var den slukket.

Den lille Begivenhed gav et Skaar i vor begyndende Juleglæde; godt var det dog, at det gamle Slot ikke

lagdes i Aske, thi saa havde vi jo ikke været helt uden Skyld.

Saa satte vi os hen og sang nogle Julesalmer. Juletræet, som delvis var pyntet, blev plukket, og efter at have sunget en Aftensang lagde vi os til Ro paa Straasækken.

JUL I LEJREN.

Juleaftens Dag om Middagen spændte Pigen en Hest for Vognen, mens vi spiste »la soupe«, og saa kørte vi med straalende Ansigter ind mod Byen Aurillac.

I Lejren var der livligt Røre; der var kommet en Del gamle Kammerater hjem, og nu havde man travlt med at hilse paa hinanden. Da Sergent Boulanger fik Øje paa os, kom han meget alvorligt hen imod os og sagde: »De har nægtet at arbejde. De bliver stillet for en Krigsret, og saa bliver De skudt allesammen!« Det var, som om en Bombe var eksploderet imellem os. Peter Ehlert brød først Tavsheden, idet han med et Slags Galgenhumor sagde: »Da var det snart kjøvt nok no lig til Jul, Hr. Skesant!« —

Saa uddelte Sergent Boulanger, som mellem os blev kaldt »den gamle«, Breve og Pakker. Den ene var mere spændt end den anden, naar Navnene raabtes op. Man havde jo længe i Forvejen udmalet sig i Tankerne, fra hvem man kunde vente Breve og Pakker. Nogle blev glad overraskede, andre blev skuffede.

Jeg fik uventet Brev og en smuk Julebog fra Lektor

Scheller i Birkerød. Jeg kendte ikke Hr. Scheller, men fra den Dag var han min »Gudfader«.

Efter Postuddelingen blev Bordene dækket, og saa blev der spist Juleaftensmad. Der blev serveret Gulasch med Kartofler, samt Kompot og Vin. Ved Bordet herskede den allerbedste Stemning. Da vi havde spist, vaskede hver Mand sin Tallerken for at lette Kokkene deres Arbejde, saa de straks kunde være med ved Højtideligheden. Imidlertid kom der fem Mand mere hjem fra Landet, og de spiste Resten af Julemaden, saa der blev intet tilovers til Kokkene, deres Julemad bestod for denne Gang af et Stykke Brød med Fedt.

Lysene blev tændt paa det store, smukke Juletræ, pyntet som derhjemme med Dannebrogsflag og Papirsroser, vi selv havde lavet, og Pastor Jensen holdt en udmærket Tale til os. Der blev derpaa uddelt Gaver til os, Appelsiner, Nødder og andet Godt.

Senere tog vi hinanden i Haanden og gik i Ring omkring Juletræet, mens vi sang de gamle danske Julesalmer, vi saa ofte før havde sunget som Børn i Hjemmet. Barneminderne kaldtes frem, og en lille Taare listede sig ud af Øjet.

Selv efter at Salmerne var sunget, gik vi endnu nogle Omgange. Det var, som om Benene selv flyttede sig. Tankerne var langt borte, det var, som de krævede, at vi fortsatte de stille Skridt omkring Juletræet med hinanden i Haanden. Igennem de faste Haandtryk gik en Strøm fra Mand til Mand. Minderne pressede paa. Jul derhjemme. Men var det dog ikke ogsaa alle de kære i Hjemmet, man her gik med i Haanden. —

Da begyndte én ganske sagte at nynne: »Om Glæder end betegned.« Flere og flere stemte i med. Sangen blev kraftigere, mere sikker. Men da vi kom til de bekendte Linier:

»Hjem, Hjem, mit kære Hjem.
Nej, ingen Plet paa Jorden er skøn som du,
mit Hjem —«

ja, da var Stemmen lige ved at briste. Dybt rørtes vore Følelser; vel næppe ét Øje var tørt.

Ved Kaffebordet fortalte Pastor Jensen et Par smaa Fortællinger, som passede godt til Dagen. Sergent Boulanger og Løjtnant Tisseau holdt ogsaa en lille Tale til os og ønskede os alle en glædelig Jul, ligeledes vore kære i Hjemmet. Saa sang vi flerstemmige Sange og spillede nogle Musiknumre, hvad nogle af de franske Vagtmænd overværede; og skønt de ingen Ting forstod og ikke kendte videre til Jul, kunde man dog se, at de glædede sig.

Da Klokken omtrent var ti, sluttede denne skønne og fornøjelige Juleaften. Om end langt fra Hjemmet og alle kære, i fremmed Land og Fangenskab, var det dog ikke svært i Tro paa Gud at finde den rette Julelæde.

Med Tankerne fyldt af dem derhjemme gik vi alle til Ro, hver paa sin Straasæk, men da der var kommet mange ude fra Landet, var der knebent med Soveplads. I vore Toetagers Senge, hvor der var Plads til fire Mand, maatte vi lægge os paa Højkant, saa der blev Plads til otte.

Det var svært for os den Aften at falde i Søvn, vi laa og hviskede sammen til langt ud paa Natten, der var nok at tale om.

Juledag om Morgenen havde vi Gudstjeneste. Det var en Glæde at se saa mange Mand komme til Kirke, men Pastor Jensen havde ogsaa en egen Evne til at samle os.

Om Eftermiddagen opførte Kammeraterne »Soldaterløjer«. Til Trods for at der blev spillet under smaa

og daarlige Forhold, og de kun havde øvet sig nogle Gange, udførte de deres Roller udmærket og høstede for deres Arbejde velfortjent Bifald.

Juledagene gik rart og fornøjeligt. Nytaarsaften samledes vi atter, og jeg ønskede flere Gange i Aftenens Løb, at mine kære derhjemme kunde have set, hvor rart vi havde det.

DANSKES ARBEJDE FOR KRIGSFANGERNE.

Jeg maa her dvæle et Øjeblik ved et Forhold, som vel ellers turde være almindelig kendt nu, nemlig at der i Frankrig var oprettet en saadan Fangelejr specielt for sønderjydske Krigsfanger, hvad jeg efter Hjemkomsten fra Fangenskabet mærkede, at mange dengang ikke vidste.

Oprettelsen af denne Fangelejr og Samværet med vore danske Kammerater derhjemmefra var den ydre Betingelse for, at vi kunde fejre en saa hjemlig Jul som ovenfor beskrevet. Og Æren for, at vi kunde holde en saadan Julefest under tilsyneladende ugunstige Forhold, tilkommer forstaaende Mænd i Danmark og Frankrig, som tænkte paa os og arbejdede for os sønderjydske Fanger. Blot tilnærmelsesvis at nævne dem vil være mig umuligt, da de tælles i Tusindvis.

Hvor mange Unge og Gamle, ja selv Børn havde ikke sin Fange i en eller anden Lejr, som de havde Forbindelse med. Og hvor mange Breve, Bøger og Pakker blev der ikke sendt fra Danmark til Fanger i de forskellige Lande.

Allerede ved Krigens Udbrud tænkte behjertede Mænd paa os og paa, hvordan de kunde bringe os Hjælp. Og i Efteraaret 1914 fik disse Tanker fast Form og blev ført ud i Livet af nu afdøde Gymnastikdirektør N. H. Rasmussen, København.

N. H. Rasmussen skrev da til den franske Professor Paul Verrier ved Sorbonne i Paris. Verrier er Professor i nordiske Sprog og kendte fra Rejser baade Danmark og Sønderjylland ud og ind og mange gode Mænd derhjemmefra. Ved N. H. Rasmussens Henvendelse havde Professor Verrier alt længe arbejdet for de sønderjydske Krigsfanger. Dem havde han tænkt paa lige fra Krigens første Dage; han besøgte dem paa Lasaretterne og rundt omkring i de forskellige Lejre.

Mange Gange havde Professor Verrier henvendt sig til sin Regering for at faa oprettet en særlig Lejr for fangne Sønderjyder, og omsider lykkedes det ham at faa oprettet »Depot special des prisonniers de guerre« i Aurillac, Cantal.

N. H. Rasmussen gik saa i Gang med at opspørge fangne Sønderjyders Adresser. Dette var ingenlunde noget let Arbejde, da der maatte gaas ad Krogveje. At gøre det aabenlyst nede i Sønderjylland kunde der paa Grund af Tyskernes Stilling til de Danske Nord og Syd for Grænsen slet ikke være Tale om. Men ved N. H. Rasmussens hartad utrolige Energi og Udholdenhed og ved nogle Venners Hjælp lykkedes det at faa Forbindelser i Gang.

Og N. H. Rasmussen skrev egenhændigt Breve til dem allesammen. Det maa have været et stort og trættende Arbejde, da der med Tiden fremskaffedes over 2000 Adresser paa sønderjydske Krigsfanger. Dog N. H. Rasmussen blev aldrig træt; hans store, vidunderlige

Kærlighed til Sønderjylland blev usvækket lige til hans Død.

Ligeledes sørgede han for, at hver Fange fik en »Gudmoder« eller en »Gudfader«, d. v. s. at gode Mænd og Kvinder fik overladt Adresser paa Fanger, som de vilde tage sig af og være gode imod. Efterhaanden som Fangernes Antal steg, kom der flere »Gudmødre« til, derved at der blev talt om Sagen Mand og Mand imellem eller paa Møder. Ogsaa Penge blev der sendt os gennem N. H. Rasmussen; og paa hans Initiativ rejste Pastor N. A. Jensen ned til os for at gavne og glæde os i vor Udlændighed.

Intet Under, at N. H. Rasmussen kaldtes for »Fangernes Fader«. I Sandhed, han havde gjort sig fortjent dertil.

Samtidig maa jeg nævne et andet storstilet Arbejde, som blev udført af Fru Overretssagfører Julie Friderichsen i København, idet hun gennem »Danske Kvinders Forsvarsforening« havde slaaet til Lyd for at indsamle Julegaver Landet over til Krigsfangerne. Snart strømmede det ind med Pakker i Overretssagfører Friderichsens Hjem, saa det var umuligt at skaffe Plads til dem; der maatte oprettes flere Samlingssteder.

Aar efter Aar blev der sendt os Pakker, der ved Modtagelsen gav os den mest umiddelbare Glæde. De gav Liv i mangt et sløjt og slapt Sind. De bragte med sig et Pust fra gode Mennesker i vort gamle Moderland Danmark, som ikke havde glemt os i vor Nød.

I Pakkernes Indhold var nedlagt en Værdi, som de fleste ikke har tænkt sig, en Sum af Kærlighed og Forstaaelse, der rørte os dybt og bandt os fastere til Giveren og det gamle Land. Ja, hvor kunde man dog holde af saadan en Pakke, og hvor kunde den vare længe.

og hvor var man nænsom for dens Indhold. De har gjort meget til at holde os oppe i trange Timer, naar det var svært at faa Øje paa de Allieredes Sejr.

LEJRLIV.

Jeg havde ikke haft en helt rolig Samvittighed mellem Jul og Nytaar, da det jo blev stillet os i Udsigt Juleaften, at vi skulde op for en Krigsret, fordi vi havde nægtet at arbejde paa »Caissac«. Det var troligt nok, da Fanger, som nægtede at arbejde, blev haardt straffede. Imidlertid har vi aldrig siden hørt noget til denne Sag. Maaske er den ikke kommet længere end til Sergent Boulanger, der har »glemt« at føre den frem for højere Instanser.

Nytaarsdag rejste de fleste igen ud paa Landet til deres gamle Pladser. Nogle var glade, fordi de atter skulde ud og have Flæsk og Ost til Davre, andre var kede af, at de skulde undvære de hyggelige Foredragstimer.

Vi andre, som blev i Lejren, nød i rigt Maal den Glæde, det var at være sammen med Pastor Jensen. Han holdt Foredrag for os om forskellige Emner, blandt andet om Danmark, fortalte Eventyr og læste Komedier. Han sang med os, og Sangen lød kraftigt og fast. Vi elskede at synge, synge os hjem til det lille Land mod Nord, som alle vore Længsler, alle vore Drømme drejede sig om. Det smukkeste var dog Gudstjenesten hver Søndag Morgen. Her overgik Pastor Jensen de fleste andre Præster, jeg havde hørt.

Desværre blev der lige fra de første Dage lagt ham adskillige Hindringer i Vejen for hans Arbejde. For at nævne et Par Eksempler maatte der foruden Morgenandagten kun holdes ét Møde om Dagen. Dette skulde anmeldes til Kaptejnen 24 Timer i Forvejen og maatte kun vare en Time. Baade Møder og Gudstjenester skulde overvaages af en Tolk, og uden dennes Nærværelse var det Pastor Jensen forbudt at føre Samtale med nogen Krigsfange. Men ogsaa nogle af vore Medfanger af tvivlsom Karakter og Nationalitet opførte sig mindre pænt.

Sikkert er det, at Pastor Jensen har faaet en Del Utak for sit opofrende og uegennyttige Arbejde.

Tiden gik, og vi forsøgte at faa den til at gaa saa godt som muligt inden for Lejrens fire høje Mure. Vi læste og røg Tobak, spillede Kort, Skak, Dam og Halma, skrev, regnede, tegnede, skændtes og spiste. Foredragene og Madspørgsmaal indtog en fremskudt Plads i vor Tilværelse.

Jeg havde daglig en frisk og livlig Tur sammen med to andre Fanger og en Vagtmand. Vi kørte rundt i Byen med den lille Trækvogn for at købe Madvarer eller hente Pakker, som var sendt os hjemmefra eller fra Danmark. Disse daglige Udgangsture var en sand Fornøjelse, som gav os nye Indtryk. Man saa andre Mennesker, andre Huse, Køretøjer og Rejsende af forskellig Art komme eller gaa fra Toget paa Stationen.

Bønderne fra de omliggende Gaarde og Smaabyer kom kørende i de smaa tohjulede Kærrer, trukket af et langøret, dovent Æsel, der knap gad flytte den ene Fod foran den anden og kun med stort Besvær kunde bringes i Trav. Mer end en Gang, naar vi i egne Tanker har trasket af Sted med vor Trækvogn, er jeg blevet ganske forskrækket, naar saadan et Æsel lige bag-

ved os begyndte at skryde. Det kan tage paa Vej, som om det led al Verdens Kvaler, og kan fortsætte dermed et langt Stykke hen ad Gaden. Det faar da et Rap af Stokken eller Pigkæppen, og dets uhyggelige Skrig fortaber sig til en sagte Jamren. En hel Række af disse Æselskøretøjer jumber daglig ind til Byen fra alle Kanter af Landet og medbringer Ost, Mælk, Frugt og Grøntsager.

Sværere Læs med Kartofler, Hø og Halm, ogsaa paa tohjulede Vogne, bliver trukket af Køer eller Stude. Bonden gaar foran Vognen, iført lange Støvler med Stropperne hængende uden paa Skafterne, den lange Kittel med Skildpaddeknapperne i Halslinningen, den bredskyggede sorte »Cantalunerhat« paa Hovedet og »Veisistokken« paa Skulderen.

Paa Fortovet foran Kaffehuset staar Læredrengen og brænder Kaffe over en sagte Ild, og Duften af frisk brændt Kaffe breder sig i Kvarteret. Ogsaa frisk brændte Kastanjer kan man købe, de spises meget hernede paa Grund af deres store Sukkerindhold.

Skorstensfejeren kommer hen ad Gaden og deklamerer syngende, at han vil feje Skorstene.

En Flok Drenge faar Øje paa os og spytter langt, idet de raaber: »Boche! Boche! Guillaume kaput!« Naar man drejer Hovedet og ser paa dem, bliver de mere ophidsede, og en Snes haardttrykte Snebolde suser os om Ørene. Hvor de rammer, gør det ondt. Vi fremskynder Gangen.

Har vi en god Vagtmand med, drister man sig til at bede ham købe et halvt Pund Smør. »Ja, men ikke sige noget.« »Nej, nej.« »Maaske vil De købe mig et lille Stykke lækkert Cantalost?« — »Og mig noget Tobak.« — »Og mig en Flaske Vin, jeg har Fødselsdag?« — »Ikke sige noget.« »Nej, nej.«

Nu kommer det an paa at faa det gennem Vagten. Man er opfindsom. Det gaar.

En Del Sønderjyder kom tilbage fra Marokko, hvor de havde været i Fangenskab nogle Maaneder. Blandt dem var Peter Hansen og Bager Møller hjemme fra Broager. Det var en behagelig Forandring for dem her at være sammen med dansktalende Kammerater, faa god og rigelig Mad, Foredrag, Gudstjeneste o. s. v. Nogle af dem havde ret haarde Feberanfald, som dog her under disse Forhold efterhaanden fortog sig.

III.

Mine Medfanger.

De smukke Timer fik for mig en brat Ende midt i Marts Maaned 1916, idet jeg fik Ordre til at overtage Pladsen for en af mine Kammerater ude paa Landet. Han var blevet syg og skulde under Lægebehandling i Lejren. Det var for mig en stor Skuffelse at skulle af Sted. Jeg kunde ikke tænke mig noget andet, der tilnærmelsesvis kunde erstatte mig Samværet med Pastor Jensen .

Under Bevogtning af en elskværdig Vagtmand tog jeg en Morgenstund af Sted til min nye Plads, og Bestemmelsesstedet, en lille Stationsby ved Navn Massiac med omkring et Tusind Indbyggere, naaede vi henimod Aften. I Udkanten af Byen var et Hotel, og i dets Bilgarage var der indrettet Opholdssted til os fem Fanger. Vagtmanden sov paa Hotellet ved Siden af.

Hans Jørgensen fra Skodborgskov var Holdets Tolk; med de Par Brokker Fransk, han havde lært af Befolkningen, klarede han alle Vanskeligheder for os.

Han var en stovt og bredskuldret Fyr, en Gaa-paa-Natur; han havde tykke, røde Kinder, et skarpt Blik og rank Holdning. Alle ældre Fanger i Lejren kendte ham. Han var en Type paa den flittige, sønderjydske Landmand. Forholdene derhjemme havde tidlig gjort ham moden. Han var fra et lille Jordbrug. Lige efter hans Konfirmation døde hans Far, og nu maatte han som den ældste træde i Fars Sted, hjælpe sin Mor med at drive Gaarden samt forsørge sine seks mindreaarige Søskende.

Søren Jensen fra Jægerup var firskaaren og stærk som en Bjørn, godmodig, spekulativ og indesluttet. Til Tider kunde han dog bryde ud af denne Skal, og da kunde han være morsom, blive helt overgiven, og bad man ham om at klare en vanskelig Situation, da var han i sit Es.

Søren havde lært at være Urmager, og han havde et lige saa sikkert Tag paa den mindste Skrue i et Ur som paa Spade, Skovl og Le. Ofte har han med sit primitive Lommeværktøj repareret Lommeure, Vægure, Glasmontrer og fotografiske Kameraer, ofte Ting, som af den stedlige Urmager var betegnet som kassable. Søren Urmager kunde alting, og han afslog altid at modtage Godtgørelse for sit Arbejde.

Thomas Christensen fra Dyntmark var rolig, pligtopfyldende og gjorde alt for at holde sig gode Venner med alle Mennesker.

Da han var den yngste af Holdet, maatte han ikke sjældent være Skydeskive for de andres Spottegloser; men Thomas fandt desværre ikke Ord til Imødegaaelse; allerhøjst kunde hans Sjælsrørelser undertiden give sig Udtryk i en stor Taare.

En Kontrast til Thomas var »Niels«; thi som Thomas gjorde alt for at vedligeholde det bedste Kamme-

ratskab og Venneforhold indenfor Holdet, søgte Niels med alle Midler at forstyrre dette og skabe Splittelse blandt de fem Mand, som dog under slige Forhold burde holde sammen.

Holdets femte Mand var »Peter«, som var Familiefar og den ældste af Holdet, og som saadan burde have været den fornuftigste.

Det hændte ogsaa virkelig af og til, at han var fornuftig; men grundet paa, at han en Gang i en Rus var faldet ned af en Vogn og havde slaaet Hovedet, kunde han nu hverken taale Vin eller Solskin, to Ting, som netop Frankrig byder saa rigeligt paa; paa Grund heraf skete det ofte, at han blev »tovlig«.

Niels og Peter havde fundet hinanden og harmonerede sammen i ét og alt. Ret ofte gik det ud over Thomas, og denne, som gennem det lange Samvær med dem nu syntes at have faaet nok, mente ikke at kunne holde Stillingen længere og meldte til Depotet, at han følte sig »træt« og »syg«. Det var ham, jeg skulde afløse, og Thomas var henrykt af Glæde, da han fik Lov til at rejse.

HØPRESNING.

Vi havde det godt i Massiac, og Befolkningen var os meget venligsindet. Vort daglige Arbejde bestod i at presse Hø i Knipper for et Konsortium, der sendte Høet som Hestefoder til Fronten. Høet blev presset ved Haandkraft, og hvert Knippe blev derefter bundet med

tynde Staaltraadsbaand og vejede gennemsnitlig 30 Kilo.

Pressen bestod af en firkantet, aflang og stærk Trækasse, som blev fyldt og stampet med Hø, derefter blev Laaget lagt paa og presset ned ved Hjælp af en Vægtstang ved hver Ende. Naar Staaltraadsbaandene var lagt omkring Knippet, blev Kassens Forside slaaet ned, og det fuldt færdige Knippe trukket frem. Under Pressens Bund var anbragt fire Hjul, saa den med Lethed kunde transporteres.

I et Halvtag, som tilhørte Byens Savskæreri, havde Konsortiet faaet Lov at installere Pressen. Der var ogsaa god Plads for løst Hø og de færdige Knipper.

Høet blev opkøbt i Massiacdalen og de nærmeste Bjergegne. Naar der var Mangel paa Hø, kom Bønderne ofte langvejs fra med store Læs paa de smaa, spinkle, lavhjulede Vogne, der var forspændt med et Par Køer eller Stude.

Mens Manden og Studene styrkede sig efter den lange Tur, læssede vi Høet af Vognen, hvorfor vi ofte modtog en Franc eller en Liter Vin i Drikkepenge.

MARTHA.

Manden, som ejede Savværket, havde ogsaa et lille Landbrug med tre, fire Køer. Han og Konen var op imod de treds, myreflittige og meget elskværdige imod os.

Der var to Døtre.

Den ældste var gift og boede ude i Byen, hun var

lidt fin paa det, sagde Moderen, og havde aldrig haft Lyst til at deltage i Hjemmets Arbejde.

Den yngste derimod, som hed Martha, havde arvet Forældrenes Flid. Hun var af Middelhøjde, en ægte fransk Brunette, og struttede af Sundhed og Kraft. Hendes Ansigt havde et venligt og godt Udtryk. Det eneste, hun ikke kunde, som hun sagde, var at brodere, det havde hun aldrig haft Tid til at lære; hun havde altid arbejdet.

Marth blev hun kaldt, og Marth blev der raabt over Gaardspladsen mange Gange daglig. Marth kunde ikke undværes, hvor der var Brug for en Haandsrækning.

Al Kørsel, som var forbundet med Landbrug og Savværk, blev udført med to Køer, en rød, som lød Navnet Saura og en gul, som lød Navnet Bouro.

Marth maatte altid hjælpe Faderen med at læsse de tunge Træblokke paa og af Vognen og gaa til Haande ved Savningen og bagefter hjælpe ham de tunge Planker paa Plads.

Naar Faderen savede de mindre Stykker, var der ikke Brug for Marth. Saa maatte hun trække i Faderens lange Støvler og køre Ajle og Gødning ud paa Marken. Flere Aar i Træk i Krigens Tid har Marth med Saura og Bouro pløjet og harvet den til Landbruget hørende Muld, som var lagt under Plov. Marth var rap til at slaa Græs med Le og Korn med Segl, og hun kunde malke Køerne og skrubbe Spande i en Haandevending.

Marth var forelsket.

Kun Moderen havde hun betroet sig til efter flere smaa Forhør; men for Faderen maatte det stadig blive den største Hemmelighed. Marth mente, at den Dag, Faderen fik det at vide, vilde der ske noget; thi han havde allerede for en Del Aar siden bestemt en anden

Mand til hende, én, som havde Penge og boede lige i Nærheden. Men, »bon Dieu«, sagde Marth, »ham vil jeg hverken eje eller have. Han er doven og kan ingen Ting. Nej, jeg vil have min Jean. At han er fattig, gør ikke noget; thi naar mine Forældre dør, arver jeg jo mange Penge, og bliver jeg gjort arveløs, er det ogsaa lige meget, jeg vil ingen anden have end Jean, han er god, god, god, han er meget flittig til at arbejde, og jeg kan hjælpe ham.«

Det var kun i Ny og Næ, at Marth fortalte os noget. Det var kun, naar Hjertet var fuldt, at Munden løb over. Naar Faderen og Vagtmanden var i Nærheden, turde hun aldrig tale til os. Faderen havde forbudt hende det, og Vagtmanden vilde hun ikke betro noget til.

Det var yderst sjældent, at Marth kom i Stadsen. Naar det en Dag hændte, og hun med et stort Smil og et meget sigende Blink i Øjet gik forbi os, vidste vi Besked.

Naar vi paa saadanne Dage gik igennem Byen paa Vejen fra Arbejdet, hjem til Bilgaragen, havde vi et Øje paa hver Finger for, om muligt, at se et Glimt af Marth. Naar vi gik forbi Byparken eller igennem den, var vor Opmærksomhed størst; det var, som om Stedet ligefrem indbød til at gaa paa Frierfødder; og ganske rigtigt. Derinde mellem Træerne paa en ensom Sti gik Marth og Jean Side om Side med et stort Skridts Afstand, som om de tilfældigvis havde mødt hinanden. Jean havde et pænt Ansigt, var høj og slank, saa vi forstod godt Marths Standpunkt, derimod ikke rigtig hendes Faders.

Allerede Klokken syv om Aftenen var vi tilbage i vort Kantonnement, nemlig Bilgaragen.

Aftentimerne gik med at skrive, spille Kort, Dam og Skak og ryge Tobak. Vort Bord var en lang Træplade

lagt ovenpaa et Par Bukke. Langs med den ene Væg laa lidt løst Halm, hvorpaa hver Mand havde redt sin »Seng«, bestaaende af en Straasæk og et Dækken. Foran Benenden af Straasækken havde hver Mand sin Kasse staaende, paa dens Bagside var fastgjort et Par Bæreremme, saa den kunde bæres paa Ryggen fra Sted til Sted.

I Kassen opbevarede vi alle vore Ejendele, Bøger, Skrivematerialer, Undertøj, Søndagstøj, Pibe, Tobak, Breve derhjemmefra og en Del Ting, som man efterhaanden samler sig i Fangenskabet, og som man ikke synes at kunne kaste bort. Tid efter anden er det dog nødvendigt, at der sker en Udrangering af dette »Fyld«.

Midt paa Gulvet stod en lille Kakkelovn, hvorpaa vi om Søndagen kogte Kaffe eller Chokolade, der var sendt os fra Venner og Bekendte i Danmark.

Der var kun ét Vindue i Kantonnementet, og det sad i Porten, som vendte ud mod Hovedgaden. Porten var dog sjælden lukket. Hvad enten Vagtmanden var hos os, sad inde paa Hotellet eller gik en Tur omkring i Byen, lod han Porten staa aaben; kun naar han en Søndag tog udenbys, laasede han for os. Vagtmanden, som før Krigen havde været Tjener i Paris, var meget elskværdig og gav os saa megen Frihed, som han paa nogen Maade kunde.

DE STRAFFEDE STRAASÆKKE.

Det er mærkeligt at se, hvordan man i Fangenskabet gror sammen med Vanen. Den mindste Ting ud over det dagligdags bliver enten en stor Begivenhed eller bli-

ver irriterende, synes latterlig, næsten umulig. Man kommer alt for let ud af Sindsligevægt, man mister Troen paa sig selv og alt, hvad der hedder Initiativ. En Vennetjeneste bliver ikke sjældent misforstaaet.

Efterhaanden som Dagene gik, blev Niels mere og mere nærgaaende imod mig. I Begyndelsen agtede jeg slet ikke paa disse mer eller mindre ondskabsfulde Stiklerier, men naar man bliver stukket med en Synaal mange Gange paa samme Sted, saa gør det ondt til sidst.

Skønt Niels vel nok var den mindst intelligente af Holdet, havde han i fremragende Grad den Evne at kunne gøre sine Omgivelser Livet surt. Denne Egenskab samt en umaadelig Dovenskab var hans mest fremtrædende Karaktertræk.

Undertiden kunde han dog vise bedre Følelser. Jeg husker saaledes tydeligt, da han fik det første Fotografi af sin lille Søn, hvorledes han — alt imedens store Taarer trillede ned ad hans Kinder — blev ved med at sidde med det i Haanden og se paa det, lagde det bort og atter tog det frem for til sidst at lægge det i sin Brystlomme, hvor han bar det hos sig.

Da han fik Brev, at hans gamle Fader var død, sad han ogsaa og græd over Brevet og klagede over, at han nu aldrig skulde se ham mere.

Men til Trods for disse Tegn paa bedre Følelser var han til daglig ondskabsfuld og umedgørlig. Han benyttede i hvert Fald enhver Lejlighed til at chikanere navnlig mig, og han fandt en umiddelbar Glæde deri. Naar jeg prøvede paa at forsvare mig, var Peter altid rede til at hjælpe Niels, og de var begge to i Besiddelse af en brutal Hensynsløshed, saa det endte altid med Skænderi. Dette var mig inderligt imod, og derfor lod jeg det helst gaa, som det bedst kunde.

Jeg maa dog bemærke, at Taalmodigheden en Gang brast for mig, saa jeg kom ud af Ligevægt.

Det var en af Niels's mest dovne Dage, hvor han ikke gad røre sig. Hele Dagen havde han forstaaet at læsse sit Arbejde over paa mig, og da Vagtmanden paatalte, at vort Arbejde ikke skred nok fremad, forstod Niels behændigt at give det Udseende af, at det var mig, som ene var Skyld deri. Saa gjorde jeg ganske rolig Niels opmærksom paa, at vi jo dog sagtens kunde faa det Stykke Arbejde færdigt, blot han vilde hjælpe en lille Smule til. Men herover blev han arrig og grov imod mig stillede sig op i en truende Stilling foran mig og tillagde mig alle de daarlige Egenskaber, som han kunde remse op, netop de Egenskaber, hvoraf hans egen Karakter var sammensat.

Men da hændte det, at jeg for et Øjeblik glemte mig selv, og Resultatet blev, at vi for i Totterne paa hinanden. Det hele skete i et Nu og med stort Rabalder, idet vi omklamrende hinanden i et Brydertag, tumlede imod Høvægten og rev den over Ende i Faldet.

Vagtmanden blev lidt forskrækket for denne forbitrede Kamp paa nært Hold, men resolut rev han Revolveren ud af Bæltet, hævede den, færdig til Skud, idet han meget bestemt raabte, at han skød en af os, hvis vi ikke øjeblikkelig slap hinanden. Denne Henvendelse virkede prompte, og Vagtmanden gik imellem os.

Hans Jørgensen blev sendt ind til Marth for at hente en Skaal Vand, saa at Niels kunde faa sine Rifter vaskede. Da han havde faaet sig renset og tørret, tog Vagtmanden os alle med hen til Gensdarmen. Her blev der holdt Forhør og afsagt Dom med det samme. Dommen kom til at lyde paa: tre Dage i Kælderen for os begge.

Lidt slukørede traskede vi tilbage. Det var første

Gang i mit Liv, jeg skulde straffes, og jeg syntes, det var modbydelig flovt.

Det ærgrede mig navnlig, at jeg skulde sidde sammen med Niels i Kælderen i tre samfulde Dage. Føj dog! Mine Tanker arbejdede nervøst med, hvordan det vilde spænde af.

Der blev ikke talt meget den Aften, og jeg blev mer og mer spændt, jo nærmere vi kom Sengetid, da Dommen skulde eksekveres.

Vagtmanden lod sig ikke mærke med noget, han sad stille og læste i »Le petit Parisien«. Mærkeligt, at han ikke sagde noget.

De tre Mand var allerede gaaet i Seng, kun Niels og jeg sad oppe. Vi saa stjaalent skiftevis til hinanden og til Vagtmanden.

Jeg havde flere Gange begyndt paa at knappe Trøjen op for at gaa i Seng. Det var jo kedeligt, syntes jeg, først at gaa i Seng og derefter staa op, klæde sig paa og gaa ned i Kælderen. Og selv forlange at komme derned, syntes jeg dog ikke, jeg kunde. Imidlertid blev Ventetiden mig for lang, og uden at foraarsage mere Støj end just nødvendig kravlede Niels og jeg efter en stiltiende Overenskomst under Tæpperne.

Vagtmanden blev ved at læse. Snart faldt jeg i Søvn og hørte ikke engang, at han gik og laasede Døren.

Da Vagtmanden næste Morgen havde kaldt os op af Sengen, beordrede han Niels og mig til at tage vor Straasæk og følge med ned i Kælderen. Jeg var meget ked af det og syntes, det var en forfærdelig Skam. Vi lagde Straasækkene ved Siden af hinanden paa Gulvet, men til vor Forbavselse, var det kun vore Straasække, som blev laaset ned i Kælderen. Niels og jeg blev taget med tilbage til Arbejdet.

Om Middagen, just som vi sad og spiste stegte Gule-

rødder og Oksekød, kom Gensdarmen for at spørge, hvordan det gik. Da han saa os to Syndere, sagde han: »Naa ja, De lever jo godt og sidder ikke i Kælderen.« »Nej,« sagde Vagtmanden, »om Dagen kan de ikke undværes ved Arbejdet, men her kan Gensdarmen se, her nede i Kælderen ligger deres Straasække, og her bliver de ført ned om Natten.« »Godt,« sagde Gensdarmen, »det er netop denne Afsvaling, de to Fyre trænger til.«

Om Aftenen, lidt før Sengetid, maatte vi atter forbavses, idet Vagtmanden gav os Ordre til at hente Straasækkene op paa deres Plads og saa gaa i Seng. Saadan gik det ogsaa de to følgende Dage. Det var altsaa Straasækkene, der fik hele Straffen. Tre Dage i Træk laa de nede i den klamme, mørke Kælder og figurerede. —

Helt uden Virkning blev Episoden dog ikke paa Niels. For Eftertiden kunde der spores lidt mere Kammeratskabsfølelse hos ham. Og endnu saa lang Tid efter kan jeg ikke rigtig tilgive mig selv min Ubesindighed.

DEN NYE FAMILIE.

Nede bag Hotellet laa den store Urtehave, hvor jeg ofte søgte ned i Aftentimerne. Her var dejligt, især om Foraaret, naar Spirerne begyndte at vise sig i de lange snorlige Bede, og det var mig en Fornøjelse at luge Ukrudt bort hist og her. Haven gik helt ned til Krattet, der voksede op ad en stejl Skrænt.

Naar Stilheden lagde sig over Aftenen, begyndte

Nattergalen derovre i Krattet at slaa sine Triller. Det var vidunderligt at lytte til, og ved Nattergalens Toner drømte jeg mig hjemme hos mine kære. Herude var Fred, og ofte blev jeg, indtil Mørket faldt paa.

I Reglen pressede vi tredive Knipper Hø om Dagen. Det var et meget let Arbejde og kunde paa ingen Maade anstrænge os. Vi kunde udmærket have presset det dobbelte; men tredive Knipper var tilfredstillende og ansaas i Almindelighed for at være et Dagsarbejde. Det var dog efter Niels's Mening alt for meget, og nogle Gange fik han gennemført, at der kun blev lavet femogtyve. Han ligefrem nægtede at være med længere. Saadanne Smaascener var mig inderligt imod. Dagen blev trang og tung, og Fangelivet føltes mere trykkende end ellers.

Det skete ogsaa, at Dagen gik paa bedste Maade, og vi lagde vore Smaaskillinger sammen for at købe os en Flaske god Rødvin, som vi tømte i god Forstaaelse. Humøret kunde endog stige i den Grad, at vi kunde blive enige om at lade Pressen passe sig selv og saa give os til at lave Gymnastik. Vi slog Kraftspring og Hovedspring og Overslag over Knipperne.

Søren Urmager havde til Speciale at hænge i en bøjet Arm i en Stige, der laa over Hanebjælkerne, eller ogsaa foretog han Armhopninger fra det ene Trin til det andet, og han gjorde det paa en saa grinagtig Maade, at vi morede os kosteligt derover. Men en skønne Dag, mens Søren tog et dristigt Hop, idet han sprang hvertandet Trin over, knækkede et af Trinene, og Søren drattede ned paa Halen. Siden var det umuligt at formaa Søren til at gaa op i Stigen.

I nogle Dage havde den gamle Savværksejer gaaet og været i yderst daarligt Humør. Hans gamle, trofaste Hund, der fulgte ham for hvert Skridt, han gik, og end-

og sov hos ham i samme Stue om Natten, var pludselig forsvundet. Den havde ikke efterladt sig noget Spor, ingen Mennesker i Byen havde set den. Det var første Gang, den var gaaet bort, skønt de havde haft den, siden Marth var en lille Pige, saa den nu var blevet gammel og graa hos dem.

Det var en Sorg for Manden. Han søgte uden for Huset og i Huset, fra Loft til Kælder, i Stalden, i Laden, men uden Resultat; han kunde næsten ikke sove om Natten, det var jo alt for mystisk.

»Den er nok gaaet hen et Sted for at lægge sig til at dø,« sagde Konen, »den var jo blevet gammel nu.«

»Død, nej vist er den ikke død,« sagde Manden, »den har end ikke været syg en eneste Dag.«

»Maaske den ligger et Sted og har faaet Hvalpe,« indskød Marth spagfærdigt.

Irriteret over saadan en umulig Gisning for Faderen op og skændte:

»Er du tosset, Pige, nu har vi haft Hunden i fjorten Aar, og den har endnu aldrig haft Hvalpe; desuden holder jeg den indelukket hvert Foraar, det ved du da godt.«

Om Eftermiddagen kom en Mand for at hente nogle Planker. Marth var Faderen behjælpelig med at læsse Vognen. Hendes fintmærkende Øre havde flere Gange opfanget nogle mærkelige, varierende Lyde, uden at hun kunde forklare sig, hvad det var, eller hvorfra de kom. Men efterhaanden, som de kom til Bunds i Plankestablen, blev Marth mer og mer klar over, at det var under de sidste Planker, Hemmeligheden laa begravet. Hun sagde intet, men kunde knap dulme sin Iver og Nysgerrighed.

Da der kun var en Planke tilbage, skyndte hun sig at løfte den til Side.

»Se, Far,« raabte hun, »der ligger Hunden.«

Ved at høre Stemmen krøb Hunden logrende frem, og et stort Smil fløj over den gamle Mands Ansigt.

»Se der, Far,« raabte Marth og pegede ned, hvor Hunden havde ligget.

I en lille Rede laa fire veludviklede Hvalpe. Hunden stod med Forbenene oppe paa Mandens Knæ og saa op paa ham, bedende, logrende; men med et ondt Puf skubbede han Hunden til Side, rev Brillerne bort fra Næsen for med egne Øjne at overbevise sig om det utrolige. Jo, der laa fire Hvalpe, og Hunden lagde sig ned og slikkede dem. Manden stod lidt og stirrede paa den nye Familie med et udtryksløst Ansigt, uden at sige et Ord. Saa vendte han sig bort og gik ind i Huset.

Men siden den Dag var Venskabet forbi mellem ham og Hunden. Nu tillod han ikke mere, at den fulgte ham hen ad Gaden, og naar han til andre Tider kaldte paa den, saa gik den i en stor Bue uden om ham. — —

MARTHAS SORG.

Medens vi havde det godt og fredeligt ved Høpresningen, rasede Kampene voldsomt ved Fronten, men Nyhederne sivede kun sparsomt ud til os. Dog, Beboernes Ansigter genspejlede tydeligt Begivenhedernes Gang, man saa paa Smilet eller Alvoren, om det gik fremad eller tilbage for Franskmændene.

Især var Marth's Fysiognomi et rent Communiqué, og det stod klart for os, at der foregik store Ting, siden Alvoren holdt sig saa mange Dage og tog til i saa be-

tænkelig Grad. Marth var ikke sig selv i denne Tid; der var noget, som knugede hende. Hendes Gang, Arbejde og Væsen var præget af et aandeligt Tryk; hun vankede omkring som fraværende.

Hver Formiddag gik Marth i Byen for at spørge Nyt. Aviser blev ikke holdt i Hjemmet, det var Luksus; de mente, at Nyhederne var lige saa gode, naar de hørte dem af andre, som naar de selv læste dem i Aviserne.

Før var Marth ikke bange for at stikke os en lille Nyhed i Smug, men nu blev hun tilbageholdende, fjernede sig mer og mer fra os, saa os ikke mere; Kløften imellem os blev mere følelig.

En Dag, medens vi som sædvanlig stod og spejdede efter, at Marth skulde komme tilbage fra Byen for af hendes Udtryk at slutte os til Kampens Gang, saa vi hende komme henne paa Vejen, hurtigere end ellers, synlig nervøs og i oprørt Sindsstemning.

Marth havde den Dag købt en Avis. Det var mærkeligt. Der maatte være sket noget usædvanligt.

Faderen stod henne og fyrede under Dampkedlen. Der skulde saves Planker. Saasnart Marth fik Øje paa ham, raabte hun med en Stemme, der tilkendegav den dybeste Sorg, en Stemme, der sitrede i Angst for Frankrigs Sejr: »Douaumont est tombé!«

Det var det stærke franske Fort Douaumont, som var falden i Tyskernes Hænder. Denne Efterretning var alt for vigtig for Marth til at nøjes med paa anden Haand, hun maatte have den nøjere præciseret, og hun satte sig ned ved Køkkenbordet og læste Avisen højt for Forældrene.

Paa Marth gjorde Efterretningen et meget dybere Indtryk end paa hendes Søster, hvis Mand netop var med i de svære Kampe foran Verdun. —

FERIE I FANGENSKABET.

Hen i Juli Maaned var Høet sluppet op for os; der var foreløbig ikke mere at presse, men Konsortiet vilde nødig sende os ind til Lejren, da det aldrig havde haft Ubehageligheder med os og i en nær Fremtid ventede at faa nyt Hø. Der gik imidlertid fjorten Dage, uden at der kom noget nævneværdigt.

Disse fjorten Dage var bogstaveligt talt som en Ferie i Fangenskabet.

Vi fik vor Dagløn paa otte Sous og vor Mad fra Hotellet som ellers. De første to Dage sad vi i Kantonnementet og spillede Kort. Dagen efter fik vi Lov til sammen med Vagtmanden at spadsere en Tur ud i Landet.

For ikke at vække Befolkningens Mishag gik vi bagom Byen og fulgte Flodens Løb hen til et Par grønne Enge, hvor vi lejrede os. Hvor var det dejligt, Grønsværet, den bløde Engbund og den milde, franske Sommer. Vagtmanden stod og fangede Fisk med en Medesnor, mens vi badede og svømmede i den glidende Flod.

Efter at have taget et Solbad fulgte vi Engene og Floden om til den gamle Vandmølle, som laa meget idyllisk mellem høje Popler. En gammel Buebro, som gav sig for hvert Skridt, vi tog, var sammentømret af nogle knortede, bøjede Træstammer og førte over til Møllen. Vi vilde gerne se Møllens Indre, men da vi kom paa Gaardspladsen, for den store Møllehund ind imellem os og gøede og skabede sig som afsindig, saa vi maatte hurtigst mulig forføje os bort.

Ovre ved Banedæmningen stod en Række høje Kirsebærtræer, hvor vi plukkede os et Par Lommer fulde af de modne Bær.

Paa Hjemvejen klatrede vi op ad stejle Skraaninger for at se en lille Bjergby, der laa meget højt oppe. En Dreng fulgte med for at vise os det lille Bykapel. Det var bygget helt ude paa Yderkanten af en stejl Klippevæg og opført af utilhugne Kampesten. Kapellets Indre var meget forfaldent, aabenbart var det længe siden, det havde været benyttet; alt laa hulter til bulter.

Drengen fortalte, at han havde Bestillingen som Klokker, og det var slet ikke noget let Arbejde, mente han. Før var der anbragt et Tov ved Indgangen, hvor man kunde staa og ringe med Klokken. Men Tovet var smuldret bort i Tidens Løb, og Knebelen var borte, saa nu maatte han kravle op ad Muren i det ene Hjørne og op ad Taget for at komme til at slaa paa Klokken med en Kampesten, som der laa nok af omkring Kapellet.

I en Have, vi kom forbi, sad nogle Drenge oppe i et stort Træ og plukkede Bær, som jeg aldrig havde set før. Det var Morbær. De ligner Brombær, blot lidt større og smager ganske fortrinligt.

Et Par Træstubbe, vi kom forbi, tog vi med hjem til vor lille Kakkelovn.

Dagen derpaa blev vi lejet ud til Byens Slagter, som skulde levere en Vaggon Huder paa Banegaarden. Det var et modbydeligt Arbejde at røre ved Huderne og bære dem, og derfor var det ikke nemt at faa nogen til at udføre det. Navnlig var Arbejdet ubehageligt nede i Kælderen, hvor Huderne var opmagasinerede. De var foldet sammen, indsmurt med Salt og Kalk, de var slimede, og Saltlagen drev af dem. Ved den mindste Rift, man havde i Hænderne, sved og brændte det utaaleligt. Nogle af Huderne var gamle, og de var forlængst be-

gyndt at raadne, hvorfor de udbredte en uhyggelig Stank, der til Tider slet ikke var til at udholde.

Vel vidende om alt dette begyndte Slagteren meget fornuftigt med at give os hver en halv Flaske god Vin og en Cigar. Saadan opfyrede saa vi Huderne i et lidt andet Skær.

Vi smøgede saa Skjorteærmerne op til Skulderen og fik en Sæk bundet omkring Livet for at skaane Bukserne.

Saa tog vi fat. Det var et svært Arbejde og krævede mangen Sveddraabe. Af og til maatte vi ud af Kælderen, ud for at faa lidt frisk Luft og gnide Næsen og Øjnene. Men Slagteren holdt Fyret vedlige med Vin og Cigarer, saa længe der var Huder i Kælderen. —

Der var nu imidlertid kommet en Del Hø, og Arbejdet med Presningen gik sin vante Gang.

Høsten var bjærget i Hus. Saura og Bouro gik hver Dag for Ploven, og Marth gjorde sit bedste for at pløje Furen lige. Hendes Fader savede Planker og Brædder.

En Regnvejrsdag skulde de rense Korn. Men Lo havde de ikke, og Laden havde vi fuldt optaget. Det gjorde ingenting. Uden Skrupler satte de Rensemaskinen ind i Køkkenet; det havde de gjort saa ofte før. Da Vinden stod paa, lukkede man Døren og lod Avnerne og en Del af Støvet fyge ud gennem det lille Køkkenvindue.

IV.

Kaptejnen inspicerer.

DA Høet atter var sluppet op, fik vi Ordre til at forlægge vort Kvarter til Nabobyen Molompize. Her førte vi Pressen med os omkring til alle Smaaejendomme og pressede det Hø, der kunde undværes.

I en Lade et Stykke fra Byen havde vi Arbejde til otte Dage. Det var varmt. Solens lodrette Straaler gjorde det lummert mellem de høje Bjerge.

Vagtmanden, der var iført den lange, tykke Uniformsfrakke, svedte, og han syntes, det var meningsløst at slæbe frem og tilbage med Gevær, Sidevaaben og Patrontasker. Næste Dag lod han det hele blive i Vagtstuen. Istedetfor iførte han sig en tynd, gul Civiljakke, ingen Hovedtøj og en Spadserestok i Haanden.

»I er jo skikkelige,« sagde han til os, »og her ude i denne Afkrog kommer alligevel ikke nogen og inspicerer.«

Nu var han let gaaende.

Hen paa Formiddagen var Vagtmanden blevet saa

underlig mat i Kroppen af at staa ude paa Vejen i Solskinnet. Derfor kom han ind til os og lagde sig ned i Høet for at hvile sig.

Snart hørte vi ham snorke henne fra Hjørnet, og lidt efter gik Pressen i Staa, uden at der dog var noget i Vejen med den. Vi blev enige om, at det kunde være rart at se Solen og lidt af vore nærmeste Omgivelser.

Vi gik, og Vagtmanden blev tilbage ved Pressen.

Bag Laden laa en Vandmølle; gennem Engene snoede sig en Aa, som støjende udgød sig over det sejgt gaaende, solide Vandhjul. Et Par velrettede Stenkast fik nogle Æbler, der var glemt oppe i en Trætop, til at falde ned. Ved den anden Side af Laden stod et meget stort Morbærtræ med alle Grene fulde af modne Bær; uden at vente paa Indbydelse klatrede vi op i Træet, alle fem.

Glæden varer kun saa kort. Pludselig fik Hans Jørgensen Øje paa en Officer henne paa Vejen.

»Død og Pine,« raabte han, »derhenne kommer æ Kaptejn!« — —

Vi kom næsten lige saa hurtig ned paa Jorden, som Æblerne før. I Hast fik vi Vagtmanden vækket, og netop i det Øjeblik Kaptejnen holdt foran Ladeporten, kom Vagtmanden humpende, støttende sig ved Spadserestokken, som om det ene Ben var fuldstændig lammet.

»Hvor er Vagtmanden?« spurgte Kaptejnen.

»Det er mig, Hr. Kaptejn.«

»Hvor er Deres Uniform og Gevær?«

»Hjemme i Vagtstuen, Hr. Kaptejn.«

»Hvorfor?«

»Hr. Kaptejn, jeg er haardt saaret i det ene Ben og kan ikke udholde at bære Gevær, jeg er nødt til at

støtte mig til en Stok, og mine Fanger kan jeg stole paa, de løber ikke bort.«

»Ingen kan stole paa fremmede Mennesker,« sagde Kaptejnen, »og næste Gang jeg kommer, vil jeg se Dem forskriftsmæssig paaklædt.«

»Javel, Hr. Kaptejn.«

Imedens Kaptejnen var der, arbejdede Pressen drabeligt. Det var mærkeligt, saa mange Knipper den pludselig spyede ud. Jeg tror nu heller ikke, at vi fem Fanger kunde staa for et nærmere Eftersyn. Munden og vore Hænder var farvede baade røde og blaa af de saftige Morbær.

Paa Vejen hjem om Middagen var Vagtmandens Lamhed ganske forsvundet. Det ene Ben gik akkurat ligesaa godt som det andet. Og Stokken blev ikke brugt til at støtte sig paa, men til at beskrive smaa Buer med i Luften. Situationen var jo reddet.

BJERGBEBOERE.

Søndag Eftermiddag fik vi Lov til at spadsere en Tur. Efter at have drukket en Flaske Vin begav vi os paa Vej, og Vagtmanden gik bagefter os med Bøssen paa Skulderen. Lige udenfor Byen skar vi os hver en Kæp, og saa tog vi Vejen i lige Linie op gennem Bjergene.

Paa Sydsiden af Bjerget var der mange smaa velholdte, frugtbare Haver. De var lagt terrasseformigt ovenover hverandre. Kampesten var stablet op som et Stendige for at holde paa den kostbare Muld, saa den

ikke skulde skylles ned i Dalen, naar det regnede stærkt. Hver Plet var optaget, hvor der blot var nogen Mulighed for, at der kunde gro noget. Man saa her for det meste Kartofler, Ærter, Bønner og Korn, enkelte Steder endog Vin. At køre derop var en Umulighed, alle Afgrøder maatte bæres ned, og al Gødning bæres op.

Vi fortsatte opad, snart over smaa rislende Bække, snart igennem Skov og Krat, over dybe Kløfter og op over stejle Basaltklipper.

Engang imellem maatte vi gøre Holdt for at hvile os lidt. Skoven havde mistet sin grønne Pragt, kun Fyrretræet og Gyvelen stod endnu grønne.

Lidt fra os stod en gammel Kone og huggede Kvas og ved hendes Side stod en lille Dreng, hvis Fader var falden i Krigen. Nu maatte Bedstemoderen hjælpe at skaffe Føden til den faderløse.

Med en forbavsende Færdighed snoede den gamle nogle Vidier af unge Hasselskud og bandt dermed Kvaset i smaa Bundter, som hun derefter bar ned til Byens Bager og solgte for femogtyve Centimer Stykket.

Højere gik vi, op ad Bjergskraaningerne, forbi et Par Gede- og Faarehjorder, som pillede det sparsomme Græs mellem Klippestykkerne, der stak op over Jordsmonnet. Konen, som passede Faarene, sad paa en Sten og strikkede flittigt paa en Strømpe. Hun blev højlig forbavset ved at se os spadsere her oppe paa disse øde Marker, hvor hun ellers plejede at være ene med sine Tanker, sin Hund, sin Faarehjord og sin Strikkestrømpe. Den langhaarede Schæferhund, hendes tro Kammerat, rundede Flokken og vaagede over, at ingen fjernede sig.

Ved et lille Kildevæld, som sprudlede ud af Bjergets

Indre, stod et Vandtrug — en gammel udhulet Træstamme — hvori Vandet strømmede uafladelig.

Da vi var kommet tre, fire Hundrede Meter op i Bjergene, begyndte Bjergplateauet. Mange Steder saa man ikke andet end den nøgne Klippegrund. I nogle Huller og Revner og Spalter, hvor Klippen var begyndt at forvitre, hvor Regn og Sol havde skabt Betingelser, havde Græs og Ukrudtsplanter fundet et Grosted.

Lidt fra os saas en pløjet Ager, men Øjet maatte søge længe for at finde den næste Ager langt derfra.

Med ét maatte vi standse. Lige foran os faldt Basaltklippen tyve Meter lodret ned. Dernede, som i en Kedel, laa en lille Bjergby, som vi for et Minut siden slet ikke kunde se. Byens Huse og Gaarde var byggede af lutter utilhugne Kampesten, stablet ovenpaa hverandre; uskønt og uden praktisk Sans. Mangen Rullesten, der ikke længere kunde holdes i Leje af Bindemidlet, bestaaende af magert Ler og Sand, var trillet ned og havde efterladt et Hul i Muren. Vinde og skæve var Murene blevet i Tidens Løb, og der var ingen Fornyelse at øjne.

En Lade var ramlet sammen, efter alt at dømme for mange Aar siden. Spor af det gamle, forrevne Straatag hang endnu paa Lægterne; Spærene var knækkede og ragede med den ene Ende op over Murkanten.

Her oppe fra har vi en smuk Udsigt. Vi ser tre ældgamle Slotsruiner, der med deres høje, demolerede Taarne taler et tydeligt Sprog om Revolutionens haarde Haand. Toget, som farer forbi os nede i Dalen, ser ikke større ud end et lille Stykke Legetøj.

Paa Tilbagevejen gik vi gennem den før omtalte Bjergby, hvori der hverken fandtes Vej eller Gade. Husene var ikke bygget efter nogen bestemt Plan, men hvert Hus var rejst, hvor netop de naturlige Forhold

bød de bedste Betingelser, for Eksempel om et Stykke af Klippevæggen kunde benyttes som Mur, om der var en Hule, der kunde benyttes som Kælder, eller om der kunde anlægges en Vej til Opkørsel paa Staldloftet, hvor man skulde køre ind med Høet.

I et aabent Køkkenvindue stod to Kasseroller med Indhold og kogte. Vi havde aldrig set noget lignende før, og vi var maaske nok lidt nærgaaende; men Synet var højst interessant.

Ned i Vindueskarmen var der muret to Kogehuller, som ved en Kanal stod i Forbindelse med en Trækrist ud til det fri. I Kogehullerne var der lagt glødende Trækul, der afgav en stærk Varme, som bevirkede, at Kasserollernes Indhold boblede og sydede op over Kanten. Disse Kogehuller har den Fordel, at man om Sommeren kan koge Middagsmad ved en Haandfuld Trækul, der næsten intet koster, ellers skulde man tænde op i den store, aabne og uøkonomiske Kamin.

Desuden, naar Kasserollen med Mælk koger over, hvad der jo sker, behøver man ingen Gulvklud til at tørre Gulvet med, da det spildte som Regel gaar ud gennem Vinduet. Er Maden kogt, slukker man Gløderne, og et tildannet Brædt lægges over Kogehullerne.

Trækullene laver Beboerne selv, idet de bag ved Huset brænder en Kulmile eller to hvert Efteraar efter Behov.

Vi fulgte Vejen ned mod Byen i Dalen. Den var knudret og hullet, især hvor Regnen havde skyllet Jorden bort og efterladt dybe Render med alt for store Rullesten. Vejen var bedst, hvor den bestod af selve Fjældet, naar det var hugget nogenlunde jævnt.

Et Sted løb en Bæk tværs over Vejen, men der var haard Bund under, og i Midten laa et Par Kampesten,

som ragede op over Strømmen, saa man kunde komme over uden at faa vaade Fødder.

Vi indhentede et Æsel, der gik langsomt ned mod Dalen, belæsset med frisk Ostemasse, der laa i runde Jernforme med Huller paa Siden, hvorigennem Vallen kunde faa Afløb. Formene sad lagvis i Jernstativer, som Æslet bar paa begge Sider fastgjort til Bæresadelen. Føreren gik bagefter og drev Æslet frem med en Pigkæp.

Imod os kom en smuk, sort Hest med kraftig, let bøjet Hals. Den satte Benene kraftigt i Jorden, dog næsten lydløst, da den, som de fleste Heste her i Bjergegnene, ingen Sko havde. Den svedte, og smaa hvide Skumklatter sad omkring dens Mule.

Paa Hestens Ryg sad paa Mandfolkevis en temmelig svær Bondekone med Træskoene hvilende fast i de store buede og rustne Stigbøjler. En Pose og en Kurv hang i et Reb paa Sadelknappen. Konen havde været nede i Stationsbyen hos Købmanden for at gøre Indkøb.

Hun sad rank der paa Hesten, selvbevidst, temmelig rød i Hovedet af det tunge Ridt og saa forundret ned paa os, og Forundringen var gensidig.

Vi fulgte ikke alle Vejens Bugtninger ned til Dalen, da Vejen var mange Gange længere end Luftlinien, og derfor skød vi Genvej ned gennem Haverne. —

FANGEPOST.

Mandag Middag fik Vagtmanden Besked fra Posthuset, at der var ankommet noget til hans Fanger.

Hvor vi glædede os, og sikken et Humør der var over os den Eftermiddag. Vi var meget spændte, og det gav sig de mest komiske Udslag, blandt andet deri, at Hans Jørgensen flere Gange stod paa Hovedet i Pressen, og Søren Urmager slog Hovedspring over en Bunke Luzerner, hvorover vi morede os voldsomt og lo mere end strengt taget nødvendigt.

En gammel Mand, der netop gik forbi os, syntes at være meget betænkelig ved at være Vidne til vor Morskab, han mente aabenbart, at der maatte stikke noget mystisk under.

Paa Vejen hjem om Aftenen standsede vi foran Posthuset, og Vagtmanden hentede en hel Favn fuld af Pakker og Breve. Adresserne blev studerede i en Fart, jo, der var noget til hver af os. Hvor gik man dog hurtig og let det sidste Stykke Vej, og hvor var Tilværelsen lys i Øjeblikket. I Tankerne var man allerede midt i Brevlæsningen, man saa Hjemmet foran sig, ja, hvordan mon det gik dem derhjemme?

Ankommet til vor lille Stue fik vi ikke engang Tid til at tage Kasketten af. Brevene blev slugt først, og de blev læst baade to og tre Gange. Hver Mand sad stille i sit Hjørne med sine egne Tanker og dvælede ved de hjemlige Forhold. Ingen af os ønskede at blive forstyr ret, men en stærk Meddelelsestrang pressede paa, og snart fortalte man og diskuterede de Nyheder, som havde almen Interesse.

Der var Brev til mig fra en ung Student, N. J. Rald, København, og fra Overretssagfører Friderichsen, København. Desuden havde Lektor Scheller fra Birkerød sendt mig en dejlig Bog, »Dyre Rein« af Jonas Lie.

Fra Mor var der en lille Pakke med Smaakager. Der var rigtignok stor Forskel paa Kvaliteten fra før Krigen, men Mor havde bagt dem af det allerbedste

Mel, der kunde faas, og hun havde sendt dem til mig med de allerbedste Tanker.

Saa laa der endnu en Pakke til mig, den største af dem allesammen, og den var afsendt fra en Dame, som jeg ikke kendte, nemlig Fru Ingeniør Rump, København.

Jeg var ikke rigtig klar over Motivet til denne Pakkes Afsendelse til mig; var den ogsaa virkelig til mig, eller var det mon en Fejltagelse? Hvis ikke, hvorfra kendte Fruen mig da, og hvormed havde jeg gjort mig fortjent til en saa stor Opmærksomhed.

Slige Tanker var jeg optaget af, medens jeg skar Traadene over paa det Stykke Sækkelærred, der var lagt uden om Pakken. Hvad mon der er i den?

Ved at aabne Laaget paa den hvide Papæske undslap der mig et Udbrud: »No skal do da ha' Tak, kom her hen og se, Hans Jørgensen, her er Sager for en Krigsfange! Se her, du, to Pakker Tobak, to Stykker Toiletsæbe, der dufter af Roser og blaa Viol, en Daase Leverpostej, en Æske Appetitsild, en Daase hollandsk Kakao, et Halmaspil, en Pengepung, — aa, laan mig din Lommekniv, du, saa vil vi med det samme se paa Indholdet af denne lille Kasse, — jo minsandten, det er rigtige Cigarer, prægtige danske Cigarer fra C. W. Obel.«

Var det da muligt, at alle disse dejlige Sager var til mig; jeg blev saa overvældet af Taknemmelighedsfølelse, at jeg slet ikke vidste, hvad jeg skulde gøre.

I Bunden af Papæsken laa et Postkort, hvorpaa Fruen skrev, at hvis jeg vilde skrive et Brev til hende, om Pakken var kommet i de rette Hænder, saa vilde hun sende mig en Pakke engang imellem.

Aha, nu blev jeg klar over, at jeg i Fru Rump uven-

tet havde faaet en »Gudmoder« og det endda én af allerbedste Slags.

Der sad jeg altsaa imellem mine Breve og Pakker, som var sendt mig af fem forskellige. Hvem af dem skulde jeg nu skrive til; Sagen var jo den, at jeg kun havde Tilladelse til at skrive ét Brev den næste Søndag. Efter nogen Overvejelse bestemte jeg at skrive til Fru Rump.

Men hvad skulde jeg skrive. Cencuren var streng! Byens Navn, vort Arbejde, Befolkningens Levevis og Forholdene maatte jeg ikke skrive om. Tilbage stod kun at skrive Tak for Pakken, som jeg med Glæde havde modtaget, og at jeg havde det godt. I Sandhed, det var en tør Korrespondance, som ikke var egnet til at glæde Fru Rump til Tak for hendes store Godhed.

Skrivningen til Mor maatte jeg opsætte fjorten Dage, da jeg atter havde Lov til at skrive et Kort. Længere kunde jeg ikke udsætte det, da jeg vidste, at Mor gik derhjemme og længtes efter et Par Ord fra sin Dreng.

Efter tre Ugers Forløb havde jeg først Lov til at skrive det næste Kort, og dette burde jeg vel sende til Lektor Scheller til Tak for hans Bog.

Student Rald og Overretssagfører Friderichsen maatte vente med at faa et tørt og uinteressant Kort til bedre Lejlighed. Denne Lejlighed blev ofte skubbet langt ud i Fremtiden, da man jo først og fremmest maatte besørge sine Breve til Hjemmet, Familie og gamle Venner.

At Korrespondancen med mange udmærkede Mennesker i Danmark, der ønskede at glæde os i vort Fangenskab ved at sende os Breve og Gaver, gik i Stykker, kan under de foreliggende uheldige Omstændigheder ikke undre saa meget, da Tilladelsen til Brevskrivning var saa indskrænket.

At der skulde holdes en »Fangefest« den Aften, var en Selvfølgelighed. Hans Jørgensen kogte Kakao, og Peter skaffede Franskbrød og Smør. Niels havde faaet Bihonning hjemmefra, som han satte frem til fri Afbenyttelse. Der var ogsaa Smaakager, og som en ganske særlig Begivenhed: en fin Cigar til hver af den Kasse, jeg havde faaet af Fru Rump.

Alt blev nydt i god Forstaaelse; de gode Tanker, der var sendt os hjemmefra og fra Danmark, var ikke uden Virkning; Holdet var præget af Fred og Fordragelighed. En behagelig Aroma fyldte Stuen, og blaa Røgskyer stod over vore Hoveder, mens vi snakkede og — bakkede.

»*MUTTER*«.

Da vi kom tilbage til Massiac, laa der Ordre om, at vi næste Dag skulde til La Chapelle Laurent, en lille Bjergby, som laa tolv Kilometer borte. Vi syntes ikke, det kunde lønne sig at »rede Sengene op« for denne ene Nat; vi sov ogsaa udmærket i Halmen til næste Dag Klokken otte.

Et Køretøj kom for at befordre Høpressen og alle vore Sager. De første ni Kilometer gik det stadig opad. Byen bagved os syntes mindre og mindre, efterhaanden som vi steg.

Vejret var smukt, da vi begav os paa Vej, ikke en Vind rørte sig. Solen kom til Syne over Bjergtoppen og kastede Guldglans paa det dugvaade, falmede Egeløv, bag hvilket Smaafugle sang deres Morgensang.

Vejen sneglede sig i mange Bugtninger op ad Bjergsiderne. Hestene svedte, og et Par Gange maatte vi gøre Holdt, for at de kunde puste lidt.

For hver Kilometer, vi kom højere op, mærkede vi, at Luften blev koldere. Nede i Dalen var det endnu Sommer med mange Blomster og Grønt, men oppe paa Bjergene var det Vinter, og vi nærmede os den med hurtige Skridt.

Her oppe laa store Jordarealer uopdyrket hen.

Ligesom vi adskillige Steder herhjemme har Tidselbede paa Markerne, saa man her Gyvelbede. Gyvel er Buske med lange, risformede Grene med langagtige, smalle, enkelte eller trekoblede Blade og smukke, guldgule, vellugtende Blomster i stor Mængde, og her var mange Marker, hvor der ikke groede andet end Gyvel.

Et herligt Syn var en Gyvelmark i Blomstringstiden; et lysende gult Tæppe svajende i Vinden, højere, kraftigere og skønnere end den gule Lupin. Der er et gammelt Ord, der siger: »Der gror Guld under Gyvelrod.« Det er vel det samme som: Hvor der kan gro Gyvel, kan der ogsaa gro Korn.

Oppe fra disse Højder havde vi en vidunderlig Udsigt ud over mange Smaabyer, der laa enten i Dalen, ind til Foden af et Bjerg, eller op ad en Bjergskraaning, fortrinsvis der, hvor Naturen bød de bedste Betingelser for Vej, Vand og Sol.

Hver lille By havde sin Kirke, der som Regel laa i Byens Midte, som om den havde været bygget først, og om hvilken Husene havde samlet sig.

Her saa man, hvad der var en Sjældenhed i andre Egne af Cantal, mange gamle hollandske Vejrmøller; nogle af dem saa gamle, at de ikke havde været benyttet den sidste Snes Aar. Betingelsen for deres Eksi-

stens turde være afhængig af, med hvilken Styrke den næste Storm greb omkring deres møre Legemer.

Langt ude i Horisonten, mange Kilometer borte, laa de høje Bjerge. Man skulde tro, de var iført et Klædebon af blaaligt Tyll, der bevirkede, at Konturerne saas mindre skarpt. De hvide, snedækkede Tinder blev næsten ét med de lyse Skyer paa Himmelbuen.

Lidt over Middag havde vi naaet vort Bestemmelsessted, en lille Beværtning med tilhørende Landbrug. Skraat overfor, paa den modsatte Side af Vejen, laa Byens Jernbanestation.

Det var næsten som at komme paa Besøg. Vor Værtinde, der bar en lille hvid Kyse paa det næsten skaldede Hoved, hvis Facade var prydet med en bred, tandløs Mund, sygelige, rødrandede Øjne, bød mig med et stort Smil: »Bon jour, Boche!«

Jeg studsede, da jeg syntes, at »Boche« stod mærkelig kontrært til hendes Venlighed.

»Men hedder De da ikke allesammen »Boche«,« udbrød hun.

»Nej, det er jo nærmest et Skældsord overfor Prøjserne,« sagde jeg.

»Naa saadan! Hæ, hæ, hæ,« lo hun, »det vidste jeg ikke; nu skal De straks faa »la soupe«.«

Paa Loftet fik vi anvist et lille tomt Kvistkammer med Gardiner for Vinduet til Opholdssted. Det var forholdsvis komfortabelt, syntes jeg, i alt Fald meget bedre, end hvad vi var vant til. Og min Glæde blev forhøjet ved, at en lille Lærke lige udenfor Vinduet i det samme begyndte at slaa sine muntre Triller. Kun kort varede Lærkesangen. Men alene Bevidstheden om, at der heroppe boede Lærker omkring os, gjorde, at jeg straks følte mig hjemme.

Værtinden, »Mutter« kaldte vi hende, var den regerende Aand baade inde og udenfor Huset.

Datteren, høj og kraftig, udpræget maskulin i Tale og Bevægelser, havde ikke et Ord at skulle have sagt. »Mutter« affærdigede hende med et Par rappe Ord og en Haandbevægelse.

Manden var middelhøj, med et stupidt Ansigt, synligt bøjet i Knæ og Ryg af Arbejde og et langt Liv under Tøffelen. Man kunde knap presse et Ord ud af ham, langt mindre fremtrylle et Smil paa hans Ansigt. Mutter havde for længe siden taget Pippet fra ham.

I Stuehuset var der kun én Dør; den sad ikke — som i de fleste Huse — paa Frontsiden, der laa lige op til Landevejen, men paa Husets Bagside. Døren førte ind til Køkkenet; herfra kom man til højre ind i Gæstestuen, hvor der stod et langt Bord med Bænke til de almindelige Gæster, og et lille Bord med et Par Halmstole til de lidt pænere Besøgende. Til venstre fra Køkkenet førte en Dør ud i Kostalden. Mutter kunde passe Geden, Svin, Høns og Køer, samt koge Mad og konversere Gæsterne saa godt som samtidig.

Hver Morgen jagede hun Grisene ud paa Toften for at græsse; og før Mørket faldt paa, kaldte hun dem hjem, idet hun stillede sig op udenfor Døren med begge Hænder paa Hofterne og raabte: »rou, rou, rou, rou!« Ved det første »rou« stak Grisene i Rend ned over Toften mod Huset, alt imens de udstødte nogle sære Grynt og lavede nogle Krumspring, som man slet ikke skulde tiltro disse fede og ellers saa dovne Kroppe. De for lige ind i Stien, hvor de vidste, at Mutter havde fyldt Æde i Truget.

Bagefter Grisene kom den gamle So smaskende i Luntetrav. Dens Muskulatur var ikke saa spændstig, og Leddene var lidt stive, den slappe nedhængende

Mave svingede fra den ene Side til den anden, saa at Bagbenene næsten ikke kunde komme fremad. Soen var Mutters Kæledægge. Den havde med sine mange fortræffelige Grisekuld indbragt hende mangen god Skilling. Nu gik den snøftende omkring Mutter og gnubbede sig paa hende, saa hun var lige ved at falde omkuld.

Naar hun havde kælet lidt for den og kløet den lidt bag Øret og paa Siderne, fulgtes de ad hen til Køkkendøren. Naar der ingen Gæster var, skete det, at Soen smuttede med ind i Køkkenet, her kastede Mutter en Haandfuld Hvedekorn paa Gulvet, og et Øjeblik efter havde Soen gjort rent Bord.

EN GAADE.

Efter at vi havde presset Hø i fjorten Dage, skulde vi levere Knipperne paa Banegaarden. Hans Jørgensen spændte Køerne for Vognen og kørte Knipperne over; Niels og Peter læssede i Laden; Søren Urmager og jeg læssede Vaggonen.

Foran Høvaggonen stod en Vaggon med en Vintank fra Bordeaux. Vingrossereren var netop den Dag ved at tappe Vinen fra Tanken over i tyve Vinfade, og hvert Fad kunde rumme seks Hundrede Liter. Naar et Fad var saa fuldt, at Skummet løb oven ud af Hullet, lagde Grossereren Slangen over i et Kar. Karret var halv fuldt af Vin, og ved Siden stod et Krus, hvoraf han ofte tog en Slurk.

Han bød ogsaa Hans, Søren og mig tage et Krus fuldt, naar vi havde Lyst dertil.

Søren brød sig ikke saa meget om Vin. »Den er sur, den er sur, den er sur,« sagde Søren. Naar han rigtig mente, hvad han sagde, saa sagde han sine Ord og Sætninger i hurtig Rækkefølge mange Gange efter hinanden.

Hans Jørgensen og jeg syntes, det var en dejlig Vin, og vi var ret ofte tørstige den Formiddag.

Om Eftermiddagen kom Grossereren ikke før Klokken fem. Han havde siddet inde paa Beværtningen og drukket Hvidvin med Vagtmanden. Men da havde vi for længe siden gættet paa, at han vist ikke vilde komme mere den Dag, og vi gik i bange Anelser for, hvad der skulde blive af den Vin, der stod i Karret.

Vi tænkte os flere for Vinen uheldige Tildragelser. Hvis nu en Hund sprang op i Karret eller Hønsene satte sig paa Kanten, saa var Vinen jo ødelagt. Nej, da maatte vi dog hellere drikke den!

Der var ikke langt fra Tanke til Handling.

Hans Jørgensens Humør var allerede betænkelig højt oppe. Dette var ikke undgaaet Niels' og Peters Opmærksomhed, og de havde flere Gange prøvet paa at klare denne Gaade.

Pludselig blev de enige om — hvad der for Resten var første Gang — at de vilde gerne bytte med Søren og mig paa Banegaarden. Naa ja, lad gaa med det! Vi havde faaet Vin nok, desuden var det koldt paa Vaggonen, men dejlig lunt inde i Laden.

Hans Jørgensen oplyste dem derovre om Grossererens venlige Tilbud og viste dem Karret.

Niels og Peter skiftedes til at give en Omgang, og hen paa Eftermiddagen var deres Humør i en saadan Forfatning, at de blev klar over, at de maatte have en

nogenlunde antagelig Kilde til Humørets Udspring, hvis Vagtmanden — hvad der jo ikke var Grund til at tvivle om — vilde opdage det.

Der gik saa Bud til os i Laden med Hans Jørgensen, der gjorde Tjeneste som Stafet, om vi ikke skulde lægge sammen og bede Vagtmanden købe os en Flaske Vin.

Planen var god, men hvem vilde udføre den. Ingen af os følte sig skikket til dette Hverv, da vi mer eller mindre havde mistet Sikkerheden. Dog, noget maatte der gøres. Tilfældigvis kom Mutter hastende gennem Laden, nu var der en Chance.

»Hør, Madame,« sagde jeg, »vil De ikke være saa elskværdig at bede Vagtmanden, om vi maa købe en Flaske Vin?«

»De kan jo selv bede ham derom; desuden har han forbudt mig at sælge Dem Vin i Arbejdstiden.«

»Ja, men vi har travlt og skulde gerne være færdig til Aften, derfor sveder vi saadan over hele Kroppen.«

Mutter talte baade hendes egen og vor Sag hos Vagtmanden og fik da ogsaa Lov til at give os en Flaske, men kun én, sagde han eftertrykkelig. Vi fik Flasken, og Mutter Pengene; men hun mente ikke, det var raadeligt at drikke mere i Dag. Vi maatte hellere gemme den til i Morgen, og saa skulde hun i Stedet for give os en tom Flaske som Skalkeskjul.

Da vi kom ind til Aftensmad, sagde Vagtmanden, at nu maatte vi gerne faa et Par Flasker Vin, blot ikke i Arbejdstiden. Men det afslog vi af den gode Grund, at vi ikke kunde mere, ligesom vi næsten heller intet kunde spise til Aften.

Det forekom Vagtmanden lidt mystisk, eftersom vi fik den dejligste Makaroni bagt sammen med Ost, som

vi plejede at spise Rub og Stub. Ved et undersøgende Blik blev han klar over Situationen og bebrejdede Mutter, at hun havde givet os saa megen Vin.

»De maa have faaet mindst ti Flasker,« sagde han, »eftersom de er daarlige, de Fyre.«

Mutter forsikrede, at hun kun havde givet os én Flaske.

»Ja, saa maa de have købt noget oppe i Byen,« sagde Vagtmanden, »lad os gaa ind i Laden og se, hvor mange tomme Flasker der ligger.«

Men hvor meget de end søgte i Hjørner, Kasser og Tønder, var det dem ikke muligt at finde mere end én tom Flaske, og Vagtmanden spurgte Mutter, om det var den, hun havde givet os. Ja, det var hun sikker paa.

Vagtmanden kunde ikke begribe, hvordan vi kunde blive saa daarlige af én Flaske Vin. Mutter sagde ingenting, skønt hun godt vidste den rette Sammenhæng. Men vi har ofte senere talt om denne Dag og moret os meget over den.

Sad man uden for Huset en Aftenstund, blev man grebet af Længslen ved den dybe Stilhed, der laa over hele Egnen. Ingen Lyd naaede Øret — en Stilhed, man sjældent oplever. Øjet søgte ud til den fjerne Horisont, hvor de snedækkede Bjerge laa. En skønnere Solnedgang end bag disse Bjerge har jeg aldrig set. Naar Solen langsomt gled ned bag Bjergtoppen, lagde den en Guldglans paa den øverste Snerand — et Ildhav, som jeg ikke kan beskrive. Det sidste, man saa, var mægtige Lyskegler i mange Farver, som Solen udstraalede og førte hen over Himmelhvælvet. Det var, som om Solen drejede sig ind i et usynligt Leje bag Bjergene.

Op ad Bjergets Sydside bevægede sig et Oksekøretøj langsomt og sejgt op imod Gaarden, der laa højt

oppe, og hvor der ved Hjemkomsten vankede et Knippe Hø til Studene og »la soupe« til Kusken. I det samme sønderrevesStilheden af Mutters høje Raab bag ved Huset: »Rou! rou! rou!«

Søren Urmager havde længe været ked af Høpresningen.

»Jeg maa have noget andet Arbejde, ellers dør jeg,« sagde han. »Jeg maa ud paa Markarbejde, ud paa Skovarbejde, slaa med Le, bort herfra; jeg kan ikke taale den Støv i Lungerne, Støv i Lungerne.« Og Søren bad Vagtmanden skrive til Lejren, at han var »syg«.

Da vi kom tilbage til Massiac, var der allerede en Mand til Stede som Afløser for Søren, der blev helt ovenud glad. »Se, se, se, se, se!« sagde Søren og lagde Hovedet paa Siden og saa op paa ham. »Nej se! nej se! nej se! det var udmærket! udmærket!«

Vi var alle ked af, at Søren gik fra os; thi han var en god Kammerat i Ordets bedste Forstand.

I Stedet for fik vi Georg Thuesen fra Halk. Han var lidt under Middelhøjde, bredskuldret og kraftig, med et Par store Hænder, der sad godt paa Skafterne. Han var besindig, lidt tung i Vendingen og Opfattelsen og holdt af at springe over, hvor Gærdet var lavest. Et Par Uger før var han kommet fra Fronten, og de frygtelige Indtryk derfra gjorde, at hans Tanker ret ofte var fraværende.

V.

Bolignød.

Vi havde nu atter begyndt at indrette os hyggeligt i vor Bilgarage, og det staaende Samtaleemne var, hvordan vi tænkte os at fejre Julen — med Juletræ og pyntet Stue og lignende. Det var alt sammen godt gennemtænkt og smukt tilrettelagt i Tankerne, da vi pludselig otte Dage før Jul fik Ordre til at flytte med alle vore Pakkenelliker til Ferrieres St. Marry, en lille Bjergby med nogle faa Hundrede Indbyggere et Par Mil borte.

Vi tog med Toget, og paa en lille ensom Station gjorde vi Holdt og fik vore Sager ud. Der var et Kvarters Gang til Byen. En Bro førte over Floden, paa hvis modsatte Side Byen laa.

Knap kommet ud af Toget begyndte Niels at kværulere. Han forlangte et Køretøj til at befordre Kasser og Høpresse hen til Byen; han var ikke engageret her som Slæbedyr, mente han. Hvor nødig Vagtmanden vilde, maatte han ind til Byen for at fremskaffe et Køretøj; men hvor han end henvendte sig, var der in-

gen, der gratis vilde udlaane et Køretøj til de Herrer Fanger, og leje ét for egen Regning syntes han ikke om. Vagtmanden foreslog, at vi først gik til Byen med vore Kasser og derefter hentede Høpressen; vi havde jo intet andet at bestille den Dag. Men det mødte absolut Modstand fra Flertallet; at gaa den lange Vej — et Kvarters Vej — to Gange var ganske utænkeligt.

Til syvende og sidst, under Knurren og Protest, blev det besluttet at lægge Kasserne op i Høpressen og tage det hele med paa én Gang.

To Mand trak foran i et Tov, tre Mand skubbede bagpaa, og langsomt rullende holdt vi vor Indmarch i Ferrieres St. Marry.

Hermed var ikke alle Vanskeligheder overvundne. Hvor skulde vi opholde os? Konsortiet havde givet Vagtmanden Besked om, at vi kunde logere i Præstens Køkken. Men det var Befolkningen rasende over, hvor skulde Præsten saa være; han vilde nok betakke sig for at være sammen med »Bocherne«; ja, de vilde end ikke vise Vagtmanden, hvor Præstens Køkken laa.

Sagen var den, at der ingen Præst boede i Ferrieres, han kom langvejs fra for at prædike, og derfor havde Befolkningen stillet et Køkken og en Stue til hans Raadighed, saa han kunde logere og koge sig noget Mad, naar han kom til Byen.

Konsortiet havde af vedkommende Husejer faaet Løfte om Afbenyttelse af Køkkenet, da han mente, at Præsten godt kunde koge Mad i den anden Stue, hvori der ogsaa fandtes en Kamin.

I alt Fald var der sørget for et godt Madsted til os, nemlig paa Byens Hotel. Vagtmanden mente, vi maatte hellere spise »la soupe« nu, saa klaredes Situationen maaske imens.

Da Værtinden paa Hotellet hørte om vor »Bolignød«,

tilbød hun os deres Hus nede bag Hotellet ved Flodbredden. »Huset er ganske vist ikke helt nyt mere,« tilføjede hun, »men der er baade Kamin og Sengesteder, som De maa benytte; desuden er der i Rummet under Stuen en hel Del Hø, som De skal presse, saa De faar det nemt med Arbejdet.«

Vi var glade for Udsigten til at faa en dejlig Stue, hvori vi kunde fejre Jul om et Par Dage, og ikke mindst for, at vi skulde ligge i rigtige Senge. Saa havde vi Heldet med os alligevel.

En smal Rende, der var brolagt, og hvori Vandet fra Gaden nu ved Vintertid strømmede ned til Floden, førte mellem et Par Husrækker ned til vor Stue.

Aa nej, Huset kunde ikke siges at være helt nyt mere. Vi besteg med største Forsigtighed en gammel Trætrappe. Af hvert enkelt Trappetrin var kun Halvdelen tilbage; Resten var slidt eller raadnet bort. To Trin manglede helt. Der var ingen Nøgle til Døren; Vagtmanden stødte den op med Foden. Maalløs af Skuffelse stod vi i Stuen! Ingen sagde et Ord, undtagen Peter: »Her vil vi« — saa bandene han — »ikke være!«

»Ja,« sagde Vagtmanden, »her har jo ingen Mennesker boet de sidste tyve Aar; den sidste Familie rejste, da den ikke kunde udholde det længere for Gennemtræk og for Regnvandet, som sivede ned gennem det utætte Tag og Loft.«

Der laa tyveaarigt Støv alle Vegne, og tyveaarigt Spindelvæv hang tungt og sort over Loftsbjælkerne og i alle Hjørner. Imellem Gulvbrædderne var der fingerbrede Revner. De fleste Vinduesruder var knuste, og de gamle Træskodder var saa medtagne af Ælde, at de ikke formaaede at gøre Tjeneste. De i Vinduerne indmurede massive Jernstænger, paa langs og paa tværs,

forbundne med hverandre ved Jernringe, forøgede Stuens uhyggelige Indtryk. Der fandtes to indelukkede Senge, hvis Fløje og Bundbrædder forlængst var forsvundne. Indboet bestod af en Høvlebænk, en Slibesten og en halv Halmstol. Det eneste, der ikke havde forandret sig nævneværdigt i Tidens Løb, var den store flade Kampesten, som laa i Kaminen, hvor Ilden efter saa mange Aars Forløb nu atter skulde blusse.

Mine Tanker arbejdede med to Ting, som de ikke kunde faa til at harmonere sammen: Julen, og denne Stue. Det var mig, som om Julen var kommet mig paa Afstand.

»Vi maa tage denne Stue,« sagde Vagtmanden, »jeg selv maa ogsaa logere hos Dem, da der ikke er nogen anden Stue at faa. Nu skal De faa en halv Dag til Rengøring og Istandsætning, og saa tror jeg nok, De maa være glade for at sidde i denne Stue i Stedet for at ligge i Skyttegraven hos Deres Kammerater, som ligger i Mudder og Vand baade Nat og Dag.«

Det var sande Ord, og de slog an.

Vi gav os trøstig i Kast med Udrensningen, og Tanken om at faa det gamle Bur omkalfatret til en varm Stue var os en Spore. Der blev fejet ned og støvet af og skovlet ud, og der blev lagt Lægter og gamle Døre i Sengene til Erstatning for Bundbrædderne, og der blev stoppet Halmviske i Vinduerne og samlet Brænde til Kaminen.

Henimod Aften var Stuen færdig til at tage imod os ufrivillige Gæster. Vi lagde lidt Ild paa Kaminen for at faa os opvarmet, da det var bitterlig koldt; og for at faa det tyveaarige Støv, som havde trængt sig ind i Næse og Mund, skyllet ned, blev der sat en Flaske Vin paa Høvlebænken, der i Mangel af noget bedre maatte agere Bord.

Men hvor meget vi end fyrede i Kaminen den Aften, var det os ikke muligt at faa Stuen opvarmet. Den Gennemtræk, som havde faaet Stuens sidste Beboere til at flytte, var saa voldsom, at hver Smule Varme suste op gennem den rummelige Skorsten.

Snart fandt vi Vej til de indelukkede Senge. Hans Jørgensen og jeg laa i den ene, Niels, Peter og Georg Thuesen i den anden, og Vagtmanden ved Siden af i en lille Jernseng.

De første tre Nætter lukkede jeg bogstavelig talt ikke et Øje. Hele Tiden kunde jeg høre Flodens Brusen lige nedenfor Døren. Udenfor var Jorden hvid af Sne, og Frosten havde hver Nat lagt Istæppet fra Flodbredderne længere ud imod Midten. Den barske Vind for fra neden op gennem det aabne Gulv ind under Sengen, saa jeg hele Timer ad Gangen laa i Kuldegysninger, og jeg var mere træt om Morgenen, naar jeg stod op, end om Aftenen, naar jeg gik i Seng.

Dertil kom, at vi ogsaa om Dagen var udsat for Gennemtræk, idet vi stod og pressede Hø i Rummet neden under Stuen.

Resultatet heraf blev, at jeg fik en Maveforkølelse i saadan Grad, at Maven ikke var i Stand til at fordøje nogen som helst Slags Mad. Alle mine Forsøg paa at faa Sygekost var forgæves. Her i dette Hus havde man ikke Gnist af Medfølelse eller Forstaaelse af vor Skæbne. Der var ikke andet at gøre end spise, hvad der var; men derved kom Maven rigtignok i en forfærdelig Uorden.

Det er udenfor al Tvivl, at disse uheldige sammenstødende Forhold har lagt Spiren til en senere saa pinefuld Mave- og Tarmkatarr, der flere Gange har tvunget mig i Knæ, og som jeg endnu efter næsten ti Aars Forløb ikke helt har overvundet.

BRAND.

Lille Juleaftensdag fik vi Pakker fra Lejren. Lektor Scheller sendte mig atter en Bog af Jonas Lie. Fra Fru Rump var der ogsaa denne Gang en Pakke, og den var baade længere og tungere end den første. Hillemænd sikken Travlhed med at faa konstateret dens Indhold. Fru Rump var mageløs. Hvordan kunde hun vide, at netop alle de Ting, hun sendte mig, var som plukket ud af en overdaadig Ønskeseddel.

Med hvilken Forstaaelse og Kærlighed var ikke hver enkelt Ting købt og nedlagt i Papæsken. Hvor sirligt og net var de ikke lagt ved Siden af hinanden, indpakket i Silkepapir og med et korslagt, farvet Baand omkring.

Hvad var det mon, der gjorde mig saa blød om Hjertet, saa Øjnene duggedes. Hvad var det, der pludselig fyldte mig med en saa stor Taknemmelighed, en Taknemmelighed, der vil have blivende Værd, lige saa længe jeg lever? — Jo, det var den Kærlighed, der udgik fra Hjemmet i København til en Fange i Udlændighed, hvis Kaar for Tiden ikke just var misundelsesværdige — denne kærlige Julehilsen til mig i denne usle Stue. Det var Bevidstheden om, at jeg ikke var glemt i min Usselhed, der gjorde det, — der blev endnu regnet med mig.

Pakken fortalte om et Menneske, der stod bagved, og som vilde hjælpe mig at holde Modet oppe i denne svære Tid, da alt syntes graat i graat. En Kvinde, stærk i Tro og Handling, som længtes efter at faa mig hjem til Danmark og hjælpe mig at genrejse det, der var styrtet i Grus.

Gennemtrækkets klamme Gys dannede Gaasehud

paa hele Kroppen; men i Tankerne var det mig, som om der langt borte fra blev rakt mig en varm og venlig Haand.

Jeg maatte dele min Glæde med Hans Jørgensen, han var i det mindste fri for Misundelse.

»Se her, Hans!« sagde jeg, »denne »Ammunition« er sendt mig fra Danmark; en prægtig »Gudmoder«, hvad?«

Der var Chokolade, Cigaretter, ægte tyrkisk Shagtobak, to Daaser Syltetøj, Sardiner i Tomat, en fin Æske Dadler og Figener, dejlige varme uldne Muffediser og et dito Halstørklæde, som endnu den Dag i Dag er i min Besiddelse.

Men hermed var Bunden endnu ikke naaet. Over hele Bunden laa i Silkepapir med Korsbaand en blød elastisk ubestemmelig Masse. — Hvad i Alverden kunde det mon være! Ved at løse Baandet og slaa Papiret til Side fremkom en kæmpemæssig Honningkage.

Aa nej dog, hvor blev jeg henrykt ved denne Honningkage! En rent barnlig Glæde greb mig, og mit Hjerte slog saa hurtigt, saa det kunde høres. Hvilken herlig Modsætning til de evindelige Ærter og Bønner og Linser. Til sidst var der et smukt dansk Julekort: »Glædelig Jul! E. Rump.«

Nu skulde der sandelig være »Fangefest«, her var noget at feste med. Der blev sat Fut paa Kaminen, Poserne med Kaffe kom frem, og der blev hentet Vand fra Floden i Kogekarrene og sat paa Gløderne.

I Aften maatte vi have det nogenlunde varmt, og et Par store Knolde af en Trærod gjorde en fortræffelig Virkning. Snart dampede Kaffen i Tinkopperne, og vi syntes, Julen havde faaet en storartet Indledning.

Før vi entrede op i Sengene, blev vi enige om, at det

var længe siden, vi havde haft en saa hyggelig Aften.

Det var blevet over Midnat.

Skønt jeg var søvnig og havde Søvn tilgode, kunde jeg dog ikke finde Hvile. Det var mig, som om Straasækken var sammensat af store Ujævnheder, og som om Hans Jørgensen tog hele Pladsen.

Til sidst faldt jeg hen i en halv vaagen, halv drømmeagtig Døs. Det forekom mig, at jeg laa sammenrullet, og noget ubestemmeligt holdt mig knugende fast, saa jeg ikke kunde aande, mens en vældig Kolos, en stor Jernblok sænkedes langsomt ned over mig. Jeg laa i en pinefuld Angst. — Jeg vilde løbe; det var mig umuligt. Jeg vilde skrige — umuligt! — Lukke Øjnene op — umuligt! Med ét var det, som om nogen gav Slip paa mig, og langsomt dæmrede det for mig, at jeg laa i den indelukkede Seng.

»Det brænder!« fik Hans Jørgensen klangløst frem, idet han aandede underligt.

Jeg hørte godt Ordene, opfattede dem ganske tydeligt; men jeg var ikke klar over deres Betydning; de naaede ikke frem til min Bevidsthed, som i det Øjeblik var halvt berøvet mig.

»Det brænder!« lød det atter fra Hans Jørgensen.

Det kom monotont, som om Røsten kom fra en Aand, der gik gennem Stuen.

»Brænder det,« tænkte jeg og fik med megen Besvær Øjenlaagene løftet lidt. — Jeg opfattede et Lysskær.

»Det kan jo umuligt brænde,« tænkte jeg, »thi saa vilde de andre fire Fanger og Vagtmanden forlængst have været paa Benene.«

Jeg lyttede. — Nej, der var ingen oppe.

Ved spændt at lytte opfangede jeg en knitrende Lyd, og med et Rædselsskrig: »Der er Ild i Huset!« sprang jeg ud paa Gulvet.

Ilden slikkede i lange brandgule Streger fra neden op gennem de aabne Gulvbrædder. Stuen var fuld af en uigennemsigtig, kvælende Røg. Jeg satte i et Spring over en tre-fire Brædder ned paa et Sted, hvor jeg mente, at der maatte ligge en Bjælke. Jeg var bange for, at hvert Brædt, jeg traadte paa, vilde knække, og derefter maatte jeg jo uhjælpeligt styrte ned i det brændende Ildhav under neden.

Jeg løb efter Døren, men tog fejl, forvildet og fortumlet som jeg var, og endte oppe i det Vindue, der laa længst borte fra Døren. Jeg blev straks klar over Fejltagelsen, men kunde ikke begribe, hvor Døren kunde være; efter min sikre Overbevisning havde den altid været paa dette Sted.

Der var endnu ingen af de andre oppe.

»Herut med Jer allesammen,« raabte jeg, »ellers brænder I inde. Hjælp mig at søge efter Døren!«

Fra Vinduet famlede jeg længere til højre, men der blev jeg standset af et Hjørne. — Det kunde altsaa ikke være i den Retning, Døren sad —. Jeg slugte en Mængde Røg, hostede og gned Øjnene. Skrævende over de lyse Ildtunger mellem Brædderne famlede jeg til venstre og naaede atter Vinduet. Længere til venstre var et Hul, — det maatte være Døren, — nej, det var det næste Vindue.

Nu var jeg orienteret. Ved Siden af dette Vindue sad Døren. Men den var stænget! En forsvarlig Slaa var skubbet for, og en Jernbolt klemt imellem.

Det var Vagtmanden, der havde opfundet denne Mekanik.

Hvor meget jeg end sled i det, var det mig ikke muligt at faa Døren aabnet.

»Hjælp! Hjælp!« skreg jeg. Hvad bildte de sig egent-

lig ind, de andre fem, at de lod mig ene om alle Anstrængelser med at faa Døren aabnet. —

Jeg havde nær opgivet at komme ud, men i det samme faldt Boldten, og jeg styrtede ned ad Trappen for at faa lidt Luft.

Lige i Hælene paa mig blev der kastet et Par Tøjkasser, som Hans Jørgensen havde reddet paa Vej til Døren. Efter ham kom Georg Thuesen og dernæst Vagtmanden, hostende og harkende.

Med en stoisk Ro sagde han blot: »Hvad er dette her?«

Niels og Peter var endnu ikke kommet ud. Jeg løb ind i Stuen, hvor de begge to ravede halvt sanseløst omkring paa Gulvet.

Røgen skjulte dem; men jeg gik efter Lyden og fik fat i den ene, det var Niels, og dirigerede ham ud af Døren. Han fulgte kun modstræbende, da han var ganske overbevist om, at Døren slet ikke laa i den Retning.

Idet vi gik henimod Døren, raabte jeg til Peter, at han skulde følge efter. Han vendte sig ogsaa og gik efter Lyden, men forfejlede Retningen.

Som et sidste Skrig i den yderste Nød, klynkende, rallende og opgivende fik Peter udstødt de Ord: »Hvor er æ Dør?«

En dyb Indaanding af frisk Luft, et Sæt fremad, og saa var jeg der inde igen. Det var Livet om at gøre.

Henne i Vinduesfordybningen længst borte fra Døren, netop det samme Vindue, som jeg først antog for Døren, stod Peter. Han stod som stivnet; Nakken var lagt tilbage, som om han vilde række Hovedet op i et friskere Luftlag. Armene var strakt stive frem, og Fingrene krummede sig krampagtigt omkring de rustne Jernstænger, som om de var det reddende Halmstraa.

Med et rask Tag stak jeg mine Arme ind under hans og brækkede Fingrene op. Med den ene Haand følte jeg mig frem langs Væggen, og vi kom ud, næsten kvalt, begge to.

Medens alt dette stod paa, havde der længe været Kræfter i Gang med at redde den gamle Rønne fra Undergang.

Det var den gamle, flittige Hjulmand, som boede ved Siden af os, der var første Mand paa Pletten. Af alle Byens Borgere var han først oppe hver Morgen, baade Sommer og Vinter. Ved at komme udenfor Huset den Morgen lugtede han en mistænkelig Røg. »Det passer ikke,« tænkte han, »at nogen er oppe før mig og har lagt Ild paa Kaminen.«

Ved at undersøge det nærmere saa han, at der var Ild i Knipperne, som laa i Rummet under vor Stue.

Han havde ikke Tanker for at vække os, som laa deroppe over Baalet; han tænkte maaske: »De kommer nok ud, naar det bliver dem for hedt.« Hans eneste Tanke var: »Byen brænder.« —

Saa løb han ind efter sin Datter, en ung, modig Pige paa sytten Aar, som tog en Spand med; selv greb han en lille Hakke, hvormed han slog Porten i Stykker og halede Knipperne frem. Datteren hentede Vand fra Floden og slukkede de brændende Knipper.

Da Vagtmanden kom ud, afløste han »Hjuleren«, der var begyndt at blive træt. Datteren blev ogsaa afløst og løb efter nogle flere Spande.

Snart var Ilden slukket, da den ikke kunde faa rigtig fat i de haardt sammenpressede Knipper. — Dette var vor Lykke; havde det været løst Hø, var vi indebrændt allesammen.

Hjuleren fik igen sin Hakke, og jeg gik hen for at sige ham Tak for hans Redningsarbejde.

»Ja, Tak! Tak!« snerrede han, »I fordømte »Bocher« har villet brænde hele Byen af i Nat; I er ikke bedre værd end slaa ihjel med det samme!«

Ved disse Ord hævede han Hakken truende over Hovedet. Der stod han foran mig, den lille, spinkle Franskmand med de mørke Øjne, parat til at slaa mig ned.

»Ja,« tænkte jeg, »hvis du gør den mindste Bevægelse til at omsætte dine Ord i Handling, da maser jeg dig, din Orm.

Da kom hans smukke Datter, lagde sin Haand paa hans Arm og sagde mildt: »Papa, Papa, gør det ikke!« Der fremkom en mærkelig Trækning fra hans ene Mundvig op til det ene Øje. Han vendte sig omkring og gik.

Nu først havde jeg Tid til at tænke paa mig selv. Jeg frøs om Fødderne, da jeg stod barbenet i Mudder med kun et Par Benklæder paa. Mine andre Beklædningsgenstande fandt jeg nedenfor Trappen, hvor de var røget ned samtidig med Kasserne.

Vi slap alle nogenlunde godt fra denne Affære, skønt vi til at begynde med næsten var bevidstløse af Røg. Den mest medtagne var Peter. »Blot ét Minut mere,« sagde han, »saa havde jeg givet op.« Og han gav mig Haanden til Tak. — Efter at vi havde faaet vasket og renset os, gik vi op i Stuen for at se, hvordan det stod til.

Hvordan Ilden var opstaaet, var os en Gaade. Men den kunde Vagtmanden klare, idet han kunde paavise, at den flade Sten, der laa i Bunden af Kaminen, havde sænket sig paa Grund af den stærke Varme fra Aftenen i forvejen. Ved at Kalken havde løsnet sig omkring

Stenen var der fremkommet et Hul, hvorigennem Gløderne ud paa Natten var faldet ned paa Høknipperne.

I PRÆSTENS KØKKEN.

At blive boende her kunde der ikke være Tale om. »Nu er der ikke andet at gøre end rekvirere Nøglen til Præstens Køkken,« sagde Vagtmanden. Og han fik den med Paalæg om, at vi ikke maatte brænde Huset af.

Med Sække og Kasser holdt vi da Juleaften Indtog i Præstens Køkken; det var et Hus, der laa paa den anden Side af den smalle Gang mellem Husrækkerne. Vor Juleglæde, som var begyndt saa smukt med Kaffe og Honningkage, var forvandlet til en trykket Stemning, malet tydeligt paa de skuffede Ansigter. Georg Thuesen mente, at hele Byen burde være brændt af, saa kunde vi maaske være kommet tilbage til Lejren; dette her interesserede ham ikke. At faa nogen Julestemning frem i Præstens mørke Køkken ved Skinnet af en lille Olielampe syntes os utænkeligt; vi maatte hen under lidt mere Lys.

Vi besluttede saa at spise Juleaftensmaden paa Hotellet; det havde Vagtmanden ikke noget imod.

Værtinden var ikke særlig elskværdig imod os. Straks ved vor Indtræden sagde hun: »Se, der er disse »Bocher«, som vilde sætte Ild paa hele Byen i Nat!«

»Aa nej,« sagde Vagtmanden, »de har ikke mere Skyld i det, der er passeret, end jeg! Men hør, Madame, kan vi ikke alle faa en lille ekstra Aftensmad?«

»Har de Penge?« spurgte Værtinden næsvist.

»Ja, de har; de har mange Penge,« sagde Vagtmanden. De sidste Ord havde paa Værtinden en synlig Forandring i hendes Opførsel til Følge.

Vi fik anvist et rundt Bord under en stor, skinnende Hængelampe. Paa Bordet blev lagt en hvid Dug, der vel havde været benyttet mange Gange siden sidste Vask, men alligevel var det første Gang, siden jeg var blevet taget til Fange, at jeg havde været Genstand for en saadan Flothed.

Medens Bordet blev dækket, drak vi en Flaske Vin, og i Løbet af en Times Tid var Maden færdig.

Knejsende bar Værtinden en stor, dampende Kalvesteg ind, som vi gjorde et ordentligt Indhug i; der var ogsaa en halv Flaske »Saft« — som Vinen mellem os blev kaldt — til hver Mand. Bagefter fik vi Kaffe med Kognac. En af os gjorde Regnskab, og siden delte vi Udgifterne. Der var Forslag fremme om endnu at drikke et Par Flasker Saft; men det blev stemt ned, og vi gik hjem til Præstens Køkken, hvor der var mørkt og koldt og trist.

Ved Skinnet af den lille Olielampe skred vore Skygger som tavse Mumier hen over det sorte, teglstensbelagte Køkkengulv. Halmen i vore Straasække raslede, mens vi tavse svøbte Tæppet omkring os og kastede Kappen over Fødderne, der hver Morgen var valne af Kulde.

Den eneste Julesang, vi fik, var af en lille Bille, der, uberørt af dens mørke Tilværelse og vore triste Forhold, sad oppe i Kaminens Revner mellem Sod og Aske og frembragte fine, lyse Toner, idet den gned Benet imod kanten af sin Vinge. Den var fri — Vi var Fanger — Krigens levende Ofre — vilkaarlig udbudt til fri Afbe-

nyttelse uden Hensyn til Haandværk og Stand, en Vare til Leje, hvis Kraft kunde byttes med Francs. Deraf Forskellen i Humøret! —

Om de andre sov, kan jeg ikke sige; men jeg laa længe vaagen og gennemgik i Tankerne min Skæbnes Tilskikkelser.

Her laa jeg paa Gulvet i dette mørke Rum — som Byens Befolkning endog misundte mig — i et fremmed Land, blandt en Nation, der var paaduttet mig som min Fjende, skønt jeg ikke havde det mindste imod den. I dette Land var jeg slæbt ned — ufrivilligt — for at kæmpe for en Sag, der ikke var min. Men jeg maatte være tro imod min Faneed, der blev mig aftvunget i 1909 oppe i en Fæstningsby ved Weichselfloden, hvor jeg aftjente min toaarige Værnepligt. —

Og hvad var Lønnen? —

Jeg blev stemplet som Overløber, som Forræder! Til Trods for, at jeg havde gjort min tunge Pligt baade i Krig og Fred til det sidste, da jeg som den sidste levende Mand af min Sektion, i Nærkamp med Turkos og Zuaver, blev taget til Fange sammen med to Hundrede Mand og to Officerer.

Var disse to Hundrede Mand og to Officerer ogsaa Forrædere? — Vi blev alle taget til Fange under lige Vilkaar. —

Nej!

Blot dette, at jeg blev optaget i den sønderjydske Fangelejr, var nok til at paatrykke mig Forræderstemplet. Gud naade mig, om Tyskerne bærer Sejren hjem! Jeg haaber, det aldrig sker —. Thi da vil der blive et Rædselsregimente, som vil trodse enhver Fantasi.

Nej, Danmark, det er mit Fædreland, det er jeg — gennem Trængsel — opdraget til at elske.

Kunde blot min lille Hjemstavn ved Krigens Ophør komme hjem til Danmark, saa var dermed en dyb Hjertelængsel, et inderligt Ønske gaaet i Opfyldelse. Og kan dette ske, da vil jeg taalmodig vente endnu i Aar og Dag paa de Allieredes Sejr. I Danmark tales Sproget, som »er min Moders Stemme.«

Jeg ser i Tankerne Hjemmets venlige, oplyste Stue, hvor mine kære i denne Stund sidder omkring Bordet. Der er Højtid; men der er Stilhed i Stuen, thi der mangler to: min Bror og jeg. Desuden er der to Svigersønner ved Fronten.

Stille deler Mor rundt, en knap tilmaalt Portion til hver, og der nydes i Tavshed det lidet, Huset formaar, det, der knap kan købes for Penge, thi der er Krig.

Henne i Hjørnet staar det lillebitte Juletræ. De faa og daarlige Julelys tændes, og der synges et Par Salmer, mens Øjnene vædes mer og mer. Taarerne triller ned paa Salmebogen ustandseligt, indtil den sidste og stærkeste Stemme kvæles i Graad.

»Vi sang lidt og græd meget; vi savnede Jer herhjemme,« skrev Mor til mig.

Hvem mon der har pyntet Juletræet i Aar? I mine lykkelige Drengeaar fik jeg altid — som den ældste af ni Søskende — Lov til at købe og pynte Træet. Længe i Forvejen havde jeg for mine sammensparede Smaaskillinger købt nye Smaating til at hænge paa, hvorved selv Far og Mor blev glad overraskede.

Min lille Mor var travlt optaget. Hun hastede ud og ind af Døren, lagde Dejgen og bagte Æbleskiver med Svedsker, der hørte med til Julens Goder i ethvert Hjem —. Som en ganske særlig Begunstigelse fik jeg undertiden — naar alle de andre var gaaet i Seng — Lov til at hjælpe Mor, og dette staar endnu for mig som

noget af det smukkeste, jeg kan erindre om Julen derhjemme.

Dengang var der Festglæde og Stemning over Sangen. — Nu synger Vinden sin barske Sang i et Sus gennem den smalle Gang mellem Husrækkerne, og Flodens Brus mellem de store Sten naar mit Øre. —

— — — Juledag fik vi Breve, men der var ingen til mig. Hvilken Skuffelse! Det var mig ligefrem en hel Sorg. Jeg prøvede paa at tage det saa roligt som muligt; men det lykkedes kun delvis. Det er, som man gaar fra Koncepterne; man taber det rolige Omdømme. Det er ikke muligt at jage Tankerne paa Flugt; hele Tiden presser de paa.

Hvad er der sket? Mon der er Sygdom derhjemme, Ulykke, Dødsfald? Har man glemt mig? Har jeg skrevet noget uheldigt i mit sidste Brev, eller er det slet ikke naaet frem? — Der er heller intet Brev fra Danmark! Er der ingen, der bryder sig om mig mere; er jeg forladt, ene?

Jeg hænger med Hovedet, spiser lidt og spekulerer meget, indtil næste Gang Posten kommer, saa er alt godt igen. —

Vinteren var haard, og vi led en Del af Kulde. Vi vandrede fra Gaard til Gaard med Høpressen, og Arbejdet gik jævnt godt. Det værste var at skaffe Brænde til Kaminen for ikke at sidde og fryse om Aftenen. Da der laa Sne, laante vi en Slæde og et Par Økser, og saa tog vi af Sted for at finde noget Brænde. Tre-fire Kilometer uden for Byen strakte sig en høj, skovbevokset Bjergside, hvor hele Byens Befolkning gratis hentede Brænde. I Nærheden af Landevejen var alt raseret bort, saa vi maatte helt op til Bjergets Top for at faa fat i et nogenlunde velegnet Materiale. Det var et slemt Arbejde at slæbe disse tunge, tykke Træstammer ned. At

trille dem ned kunde der ikke være Tale om, da der laa Sne til op over Knæene.

Saadanne Ture var altid ledsagede af Træthed, en Del Rifter og pjaskende vaade Fødder. Men Anstrængelserne lønnedes, naar vi om Aftenen — mens Frosten udenfor greb dybere og dybere ned i Jordskorpen — sad ved en buldrende Ild i en Halvkreds omkring Kaminen. Fra de favnelange Træbulle steg høje Ildtunger gnistrende og spruttende og farvede vore Ansigter, mens vi skiftedes til at fortælle Oplevelser derhjemmefra, fra Krigen eller fra andre Pladser i Fangenskabet.

Peter røg ivrigt af sin lange Pibe og bandede Arbejdet her hos disse Kroppe til Franskmænd. Nej, da vilde han minsæl ti Gange hellere ligge ved Fronten.

Vi andre rullede Cigaretter mellem Fingrene og tændte dem ved en Glød. Naar vi var kommet godt i Gang med at fortælle, blev det ofte sent, og jeg maatte adskillige Gange tage en lille Dukkert ned i Fru Rumps ægte, tyrkiske Shagtobak, der stod helt godt til saadanne smaa Eventyraftener.

Da Vagtmanden ikke forstod os, fik han Tiden til at gaa med at riste ægte Kastanjer paa en gammel Stegepande, hvori han havde hugget en Del nye Huller ved Siden af de gamle, som var brændte.

Før vi gik til Ro, spiste vi allesammen Kastanjer i Fællesskab.

I Køkkenet var der ikke levnet os nogen Slags Redskab, ikke engang et Vaskefad, og Vand var der heller ikke. Vilde vi have os vasket, maatte vi gaa ned til Floden. Saa stillede vi da hver Morgen og Aften med Sæbe og Haandklæde ude paa Floden, hvor vi slog Hul paa Isen for at faa Vand. Det var en god Hærdningskur, men Huden havde svært ved at taale det; den slog Rev-

ner og dannede Saar. Hvis vi ingen Hovedtøj havde paa, og vi ikke skyndte os ind efter Vaskningen, gik der Rimfrost i Haaret.

PETERS BERSÆRKERGANG.

En Dag skulde vi hjælpe til med at transportere en Sending Fade med Vin fra Banegaarden til Hotellets Vinkælder. For denne Haandsrækning fik vi Lov til at drikke saa megen Vin i Kælderen, som vi vilde. Der var mange Slags Vin, og helst skulde man, ved en saa gunstig Lejlighed, smage lidt paa dem alle. Man vilde gerne give sin Smag tilkende, lade forstaa, at man havde Forstand paa Kvaliteten!

»Dette Fad her — jo, jo, det er herlig Vin! Tak, et Krus til! Alligevel, det første Fad, vi smagte, var dog en dejlig Hvidvin, den kan man jo drikke som Sødmælk.«

»Saa tager vi et Krus mere af den,« sagde Værten.

»Deres Skaal!«

»Tak!«

»Det er vel nok den bedste Vin, De har?«

»Ok nej! Derhenne i Hjørnet ligger forseglede Flasker paa halvtredsindstyve Aar; det er rigtig Vin!«

»Ih, den maa være god; man kan vel købe én af dem?«

»Købe? Ja, nej, De er jo i Arbejde hos os i Dag; saa kan vi vel nok give en lille Draabe Vin; det faar De vel ikke saa tit. Kom med Kruset!«

»Deres Skaal!«

»Skaal, Skaal!«

»Høm, høm, den er sørnme god, den!«

»Synes De det — saa tager vi, Nom de Djeu, én til, men ikke sige det hjemme!«

»Paa Deres Sundhed, Monsieur!«

»Tak!«

Imidlertid var det blevet Middag, uden at vi havde faaet ret meget bestilt. Blot vi vilde tale med Værten om hans Vin og sige Skaal engang imellem, saa kom det sig ikke saa nøje med Arbejdet.

»Nu tager vi lige én til af dette her Fad, inden vi gaar hjem til Middagsmad,« sagde han.

»Nej, aa nej, nej Tak! Vi er ikke tørstige mere; det maa hellere vente til i Eftermiddag.«

Til Middagsmad blev der serveret yderligere to Flasker Vin som en Opmærksomhed fra Værtinden; den ene af dem maatte vi dog gemme til næste Dag. Vi var kørt træt. Da vi havde spist, sagde Vagtmanden: »Nu maa De hellere lægge Dem til at sove et Par Timer, saa skal jeg nok kalde paa Dem, naar De skal af Sted igen!«

Denne Henstilling blev modtaget med almindelig Tilfredshed, vel nærmest fordi vi trængte dertil, og den blev straks efterkommet. Der blev endnu henkastet nogle spøgende Bemærkninger om, at »se alting dobbelt«, at Benene »slog Klask« og »slog Knuder«, at man var kommet hjem som et Lyn — »i Zigzag forstaas«. Men snart lød smaa afbrudte Snork, der kunde tyde paa, at Vedkommende var ved at gaa ind i Drømmelandet.

»Saften« var et virksomt Sovemiddel.

Hurtig og let var Overgangen til Søvnen, trægt og tungt slog man Øjnene op, og da havde Vagtmanden forgæves kaldt to Gange. Nu var det Alvor. Herut!

Var det de samme Ben, som da vi lagde os til at sove? De føltes i det mindste ti Kilo tungere. Og Hovedet — Jøsses, hvor tungt! Man følte sig som gennempryglet over hele Kroppen.

»Jeg kan hverken høre eller se,« sagde Georg Thuesen, »skal vi ikke tage og snubbe den Flaske Saft fra i Middags for at faa Liv i Kadaveret; jeg er halv død endnu, skønt — det var pinede en helt udmærket Formiddag, den!«

»Hik, — jeg tror, du er tombet,« sagde Niels, »drik du den Saft selv, jeg skal ikke have mere af den røde Gift, saa længe jeg lever; det Pokkers Kram virker værre end amerikansk Olie!« —

Hele Middagen havde han øvet sig i Hurtigløb!

Peter laa urokkelig fast, tung som en Blyklump. »Lad ham bare ligge,« sagde Vagtmanden, »han er alligevel ikke til noget i Dag.«

Hvor var Fadene tunge den Eftermiddag! Kræfterne fra i Formiddags var forsvundne og flere til. Reaktionen meldte sig.

Pludselig kom der en Dreng løbende hen paa Banegaarden og raabte til os, at vi skulde skynde os hjem, der var noget i Vejen med den ene Fange.

»Det er vist »Per«, der er blevet tovlig, det Skab,« sagde Hans Jørgensen. »Det er da ogsaa nederdrægtigt, skal vi nu have Kvalm igen; nu er det gaaet godt saa længe.«

Vi tog Vejen i Løb.

Hen paa Eftermiddagen var Peter blevet vaagen og fandt sig alene i Køkkenet. Han vilde knap tro sig selv.

»Naa«, — tænkte han, »hvor er de andre henad? Maaske nede paa Floden for at vaske sig.«

Han gik derned, men der var ingen.

Saa blev han rasende, og alle hans Udgydelser, som

rungede op gennem Husrækkerne, gjaldt Vagtmanden:

»Han maa jo være spiltosset, den Fransos; tror han maaske, jeg har været fuld; tror han ikke, jeg kan arbejde mere? Han maa jo være forrykt! Døvlen skal tej ham, den Krop!«

I det Øjeblik han drejede op paa Gaden, mødte han Vagtmanden, der netop skulde ned at se, hvordan Peter havde det. Ved Synet af ham eksploderede Peter med et Sæt og udgød en saadan Salve af danske Skældsord over ham, saa han blev ganske betuttet. At Vagtmanden vilde forklare ham, at han havde gjort det i en god Mening, gjorde bare ondt værre.

Da jeg som den første kom til Stede, stod Peter med Ryggen imod Muren og fægtede med Armene vildt omkring i Luften, mens hans smaa plirende Øjne saa helt fraværende ud. Vagtmanden stod med et underligt surt Smil og vidste ikke sine levende Raad.

Ved at se Peter som Fredsforstyrrer her paa Gaden, ødelæggende vort Omdømme, der i Forvejen ikke var flatterende, steg Vreden voldsomt op i mig, og med et Svup havde jeg snappet Peter i Kraven, og saa gik det i strygende Tempo ned i Præstens Køkken. Paa Vejen derned blev der ikke mælet et Ord; men da jeg havde sluppet mit Tag, og Peter havde samlet sig op fra Køkkengulvet, var det, som om der gik Hul paa en Byld.

Vagtmanden, der stod ved Siden af, havde han pludselig glemt; i Stedet for var det nu mig, der fik hele Straalen, som jeg tog med den største Ro. Nu havde han imidlertid bragt sig selv i en saadan Ekstase, at der maatte gøres et eller andet, og Vagtmanden foreslog de andre, som nu var kommet til, at give ham en lille Afkøling, og enstemmigt blev Peter taget ved Vingebenet og sat ned i Kælderen.

Slaaen for. Basta!

Aabenbart havde Peter aldrig tænkt sig Muligheden af, at Situationen kunde slutte saaledes. Hele Tiden havde han følt sig ovenpaa; nu befandt han sig pludselig i en mørk, tom Kælder, upaaagtet, ignoreret, ingen brød sig om at være i Selskab med ham. De første Minutter var han ganske tavs, sandsynligvis for at faa Klaring i Hjernen paa, hvad der nu egentlig var sket. Men saa begyndte han at himle op og udslynge Ukvemsord som en sand Trommeild. Afvekslende sang han, brummede, fløjtede, rumsterede og skændte.

Hvad der psykologisk rørte sig i ham, var ikke let at bestemme. Han lovede mig en hel Masse, hvoriblandt der dog hverken var Tale om Guld eller grønne Skove.

Først nogen Tid efter, at vi var gaaet i Seng, stod Vagtmanden op og lukkede Peter ud, da han syntes, det var Synd for ham — det var knagende koldt — og da Peter bad saa mindelig og lovede at forholde sig i Ro.

De følgende Dage var han skamfuld og yderst faamælt. Men denne Dags Begivenheder blev aldrig nævnt iblandt os, naar Peter var til Stede.

VI.

Paa Hospitalet.

MED min Mavesygdom gik det stadig tilbage. Appetiten var borte, og jeg tabte synligt i Vægt. Utilstrækkelig paaklædt, ofte vaade Fødder, Foraarets Taage, Rusk og Regn — alt virkede nedbrydende, og da vi atter kom til Massiac, bad jeg Vagtmanden om at blive afløst for at komme under Lægebehandling. »Ja,« sagde Vagtmanden, »jeg kender nok den Taktik med at melde sig syg; men nu skal jeg gaa med Dem hen til Lægen, saa skal vi se, hvad *han* siger.«

Byens Læge undersøgte mig grundig og gav Vagtmanden Attest paa, at jeg havde en ondartet Mave- og Tarmkatarr og burde tages under Lægebehandling straks.

Nogle Dage efter kom min Afløser; og uden at føle nogen stor Sorg ved Afskeden fra Massiac, hvor jeg dog efter Forholdene havde haft det udmærket, rejste jeg en Solskinsdag i Foraaret 1917 tilbage til Lejren i Aurillac. Under Rejsen forestillede jeg mig, hvor smuk en Afveksling det maatte være med et Par Ugers Ophold

i Lejren med Fortsættelse af de dejlige Sang- og Foredragstimer sammen med Pastor Jensen.

Men ak, hvor forandret siden Foraaret 1916! Pastor Jensen var rejst — forlængst — tvunget dertil af Forholdene. Franskmændenes Krigstab var saa store, og deres Udskrivning af nyt Mandskab derfor saa nærgaaende, at de sønderjydske Fanger, mod den oprindelige Bestemmelse, maatte forlanges ud paa Arbejde. Der blev derfor kun faa tilbage i Aurillaclejren, i Reglen de mest arbejdsudygtige, henad Sommeren 1916 saaledes kun en halv Snes Mand. Derfor rejste Pastor Jensen hjem og til Rusland. Lejren var flyttet fra »Ecole Albert« til et gammelt Nonnekloster »La Mense«, som vi naaede gennem et Par krogede Sidegader. — Et Par primitive Trappetrin førte op til en gammel, stilfuld Port, der paa Vagtmandens Banken blev aabnet af den vagthavende Soldat. Gennem en Gang mellem Køkken og Vagtstue kom vi ind i den firkantede Klostergaard, hvor der stod fire-fem Frugttræer, der havde begyndt at skyde smaa lyse Knopper. Gaarden var fuldstændig indelukket, og Blikket blev overalt standset af mørke, graa Mure, der gav et trist Indtryk.

Til højre laa Tøjkamrene og i Vinkel hermed en høj Mur, der lige tillod et Klokketaarn paa den anden Side Gaden at kigge venligt ned til os. Her i Hjørnet var Indgangen til Kirken og Spisesalen. Den tredie Fløj var optaget af »den store Stue«, hvortil der førte en Trætrappe med Gelænder langs Muren. Under »den store Stue« var der Kulkælder, Kartoffelkælder og Snedkerværksted. I fjerde Fløj var foroven Kontorerne, underneden Vagtstuen, »den lille Stue«, Badstue, Skomagerstue og en Slags Vognport med allehaande gammelt

Skrammel. Jeg gik op paa »den store Stue«, der for Tiden var belagt med ca. tredive Mand.

Langs med de tre Vægge stod de mandshøje, toetages Senge, Side om Side, med en snæver Gang mellem hver; de virkede klodset og utiltalende, sammenslaaet som de var af uhøvlede Planker og Brædder, der engang imellem leverede en lille Splint paa Steder, hvor man ikke selv kunde finde den!

Midt paa Gulvet stod et langt Bord og et Par Bænke, og ved Siden deraf en lille bitte Kakkelovn. Det eneste venlige i hele Stuen var de smaa Fotografier af Familien derhjemme, som en og anden havde hængende over Sengens Hovedgærde i Rammer, de selv havde lavet i ledige Timer.

Efter Sigende skulde Lægen være meget dygtig, men mig hjalp han dog ikke. Amerikansk Olie og Saltvandsudskylninger gjorde kun Sygdommen værre. Snart var Maven uimodtagelig for Mad, og som Følge deraf fulgte en enestaaende Træthed, ligesom Søvnløshed og haarrejsende Drømme ledsagede Sygdommen — jeg var saa medtaget, at naar jeg blot havde spadseret et Kvarter, var jeg dødtræt.

Men det var ikke alene de legemlige Kræfter, der gik til Grunde; med Rædsel saa jeg ogsaa, at de aandelige Evner langsomt ebbede ud. Jeg stred imod, gjorde det ene Forsøg efter det andet. Jeg læste, helst i Solskin — da jeg stadig frøs — men det kunde jeg ikke taale, og havde jeg læst en Snes Linier, var Indholdet deraf glemt; min Hukommelse havde svigtet mig i en forfærdende Grad. Jeg spillede Kort, men mine Tanker var adspredte. Jeg spillede Skak — og blev mat hver Gang. Jeg prøvede med Samtaler; men mine Tanker og Ord var prægede af Nervøsitet. Midt i en Samtale

kunde jeg pludselig standse; jeg havde glemt, hvad jeg vilde sige, og kunde ikke faa et Ord frem.

Ingen brød sig om at tale med mig. Enhver havde nok i sin egen »Fangeklaps«, der gav sig Udtryk paa mange forskellige Maader.

»Fangeklaps« var blandt os Fanger det gængse Udtryk for den milde Grad af Psykose, der fandtes mer eller mindre hos os alle, og som turde være et Produkt af den lange Indespærring.

Som det gik, kunde det ikke gaa længere, noget maatte der gøres, og med Støtte af Sergent Boulanger opnaaede jeg Tilladelse til at komme paa Hospitalet. Man sendte mig paa en Epidemiafdeling, hvor jeg laa længe og ventede forgæves paa en eller anden Kur.

Maden var kraftig og god: Ærter, Bønner, Bøf og Kotelet, hvoraf jeg dog intet kunde spise og derfor blev kaldt en kræsen Rad. Hver Dag blev der ogsaa sat et Spyttekrus med Vand ind ved min Seng; men det blev stadig taget ud uden at have været benyttet. Jeg brugte ikke Skraatobak og følte aldrig Trang til at spytte.

Efter en fjorten Dages Forløb blev jeg sendt tilbage til Lejren med den Motivering, at jeg fejlede ikke Spor.

I den Tid, jeg var borte, havde en anden Mand set sit Snit til at modtage den Liter Mælk, som jeg skulde have, saa den var endnu til at faa. Heraf kogte jeg lidt Grød, som jeg tvang mig til at spise. Til Afveskling bad jeg om en Kartoffel eller to fra Køkkenet og kogte deraf Kartoffelmos; men da jeg ikke sporede nogen Fremgang i min Sundhedstilstand, anmodede jeg Lægen om at sende mig hen paa et Hospital, hvor man vilde foretage sig noget for at helbrede mig.

Derefter blev jeg indlagt paa et andet Hospital, hvor der var flere af mine Kammerater, blandt andre Christian Bertramsen fra Skodborg, Jens Lund fra Vojens

og Hans Hansen — kaldet Hans Kromand — fra Torsbøl.

Vi havde det ret godt der, da der udelukkende var Sønderjyder paa Stuen. Men efter tre Ugers Forløb kom der Ordre, at Hospitalet skulde rømmes for alle dem, der kun var syge; der skulde skaffes Plads for de saarede; og vi blev sendt til Lejren alle, undtagen Hans Kromand.

Et Par Uger gik, men stadig samme Sygebillede. Jeg vilde nu imidlertid sætte alt ind paa at komme under Behandling, inden Sygdommen blev uhelbredelig og derved en Klods om Benet for hele Livet. Altsaa meldte jeg mig atter til Lægen, der nærmest for at blive fri for mig sendte mig paa Hospitalet for tredie Gang.

Jeg kom til at ligge paa samme Afdeling som Hans Kromand. Han var det elskværdigste og godmodigste Menneske, lidt korpulent af de gode Dage derhjemme paa Kroen. Han var i Besiddelse af et straalende, smittende Humør og kunde, som man siger, »snakke Fanden et Øre af«. Indtil for et Par Maaneder siden havde han været rask og rørig, havde i det hele taget aldrig fejlet noget; men saa fik han en lille ondartet Svulst paa Indersiden af det ene Laar, tæt oppe ved Lysken. I Førstningen agtede han slet ikke derpaa; men snart blev den utaalelig, og han maatte indlægges paa Hospitalet.

Efter nogen Tid gik der Hul paa Svulsten, og der dannedes et rundt og meget dybt Saar.

»Det kan vel højst vare en Maaned,« sagde Hans Kromand, »saa er det Saar kommet sig, og saa skal jeg ud paa Landet igen til mit gamle Hold, som jeg gerne vil rejse sammen med, naar vi skal hjem, hjem til min Kone og min lille lyshaarede Dreng, som venter i Angst

paa mig. Det bliver sikkert den lykkeligste Dag i hele mit Liv, den Dag, da vi som frie Mænd kan stige i Land ved Toldboden i København.«

Og saa citerede han med en kraftig Patos:

»Ved Toldboden steg en Matros i Land.«

Hans Øjne lyste af Henrykkelse ved Tanken, idet han i Aanden satte sig selv i Matrosens Sted.

Men at det var gaaet tilbage med Førligheden, var ham en mystisk Kendsgerning, som han helst lukkede Øjnene for; han turde ikke tænke Tanken til Ende. Før kunde han godt selv gaa ned paa Operationsstuen til Fremstilling; men nu maatte han støtte sig til en Stok og med Afbrydelse ligge til Sengs.

ET SKUD I MØRKET.

En Aftenstund, nogen Tid efter at vi var gaaet til Ro, og Stilheden laa over alle Stuer, og der kun hørtes en enkelt Stønnen fra én af de saarede, der med Møje vendte sig om paa den anden Side, hørte jeg pludselig ivrige, hviskende Stemmer fra Stuen ved Siden af. En Sygeplejerske aabnede sagte Døren, traadte ind og saa sig omkring i Stuen, som om hun søgte én eller talte Sengene. Efter hende kom en Læge, iført sit Operationstøj, saa han lignede et Genfærd i den matte Belysning fra den anden Stue. Dernæst kom to Soldater bærende med en saaret imellem sig.

De spurgte ham, om han kunde staa, hvortil han nikkede ganske svagt. Af hans Hoved var næsten intet at se, det var forbundet med Klude og Pjalter og Styk-

ker af et Tæppe, som man fjernede først. Tilsidst var der et Haandklæde lagt ind under Hagen og bundet ovenpaa Hovedet; det var ogsaa bundet ved Hjælp af flere Baand og sammenholdt ved Sikkerhedsnaale.

Jo nærmere man kom Haandklædet, des mere urolig blev den saarede. Og da den sidste Naal var taget ud, og Haandklædet langsomt og forsigtigt sænkedes, udstødte den saarede et hjerteskærende Skrig, idet hele hans Underkæbe løsnede sig fra sin Plads og faldt tungt ned paa Brystet.

I det Øjeblik sank han i Knæ af vanvittig Smerte; men han holdt sig dog paa Benene.

Der mødte mig et frygteligt Syn, og det var mig, som om alle mine Muskler og Nerver trak sig sammen, saa jeg blev til en sammentrykt Masse, og i Baghovedet følte jeg tydelige Smerter.

Som Underkæben laa der paa Brystet, var der her fra og op til Underkanten af Næsen et eneste blodigt, forrevet Hul. Underkæben var skudt over ved begge Sider, alle Tænder baade i Under- og Overmund var sprængt bort. Overlæben var flænset helt op til Næsen, og store Laser af Kød og lange Fibre hang ned herfra saavel som fra Ganen, og Tungen var revet midt over af en Knoglesplint. Det øvrige Ansigt var opsvulmet i den Grad, at det var baade blaat og sort, og det ene Øje kunde lige skimtes dybt inde.

Med Forsigtighed hævede man atter Underkæben op paa sin Plads — den saarede sank atter i Knæ — og bandt Haandklædet omkring. Her kunde der ikke være Tale om en foreløbig Forbinding, her maatte en indgribende Operation til; men denne kunde ikke foretages før næste Formiddag, naar Kirurgen kom.

Saa klædte man ham af og lagde ham i en Seng ved

Siden af mig. Indtil da havde den saarede holdt sig tappert paa Benene, et Tegn paa overmenneskelig fysisk Styrke og Selvbeherskelse.

Næste Middag blev han lagt paa Operationsbordet, vasket, renset og fotograferet; og dette er det frygteligste Fotografi, jeg nogensinde har set af et levende Menneske.

Op ad Dagen fik vi Klarhed over Ulykken. Sammen med den saarede kom ogsaa én af hans Kammerater, en prøjsisk Husarsergent, der var blevet let saaret over det ene Øje, og han fortalte Sammenhængen.

De havde været et Hold Tyskere sammen paa Arbejde hos en Møller i en lille Landsby ved Navn Thierzac.

En Aften havde de budt deres Vagtmand med i Byen paa Sold, og de havde drukket tæt allesammen.

Paa Tilbagevejen om Natten havde den ene Fange bebrejdet Vagtmanden, at de nu skulde ned og sove i det aabne, kolde Træskur, og herover var Vagtmanden blevet fornærmet. Da de kom ind i deres Træskur, havde de ikke Lyst til at gaa til Ro i Halmen, men bad Vagtmanden om at hente dem endnu en Liter Vin. Dette nægtede han, hvorved Forholdet tilspidsedes.

I deres løftede Stemning begyndte de at synge og lave Fest med hinanden. Vagtmanden var gaaet ud og havde laaset Døren; men han turde ikke gaa bort for at sove, førend der var Ro, hvorfor han gennem Vinduet raabte til dem, at de skulde ophøre med at lave Fest. Da det ikke hjalp, sagde han det endnu engang, at de skulde slukke Lyset og lægge sig til at sove. Dertil bemærkede han ophidset, at nu vilde han sige det tredie og sidste Gang og derefter gøre Brug af sit Gevær. De slukkede ogsaa straks Lyset, og et Par af dem havde lagt sig; men derfor forstummede Festen jo ikke øjeblikkelig.

Nu henholdt Vagtmanden sig til sine Instrukser, maaske den eneste Passus, han har kunnet huske af dem.

Han afgav sin Ordre for tredie Gang, lagde umiddelbart derefter Geværet til Kinden og skød — rasende og fuld, som han var — i Blinde ind gennem Vinduet og midt hen i Flokken. Der lød et Rædselsskrig fra mange Struber — et Sekunds Ro — og derefter en Jamren, der kunde faa forhærdede Hjerter til at bløde.

Virkningen af den gammeldags Blykugle af stor Kaliber var frygtelig.

Den første, der blev ramt, sad midt foran Vinduet i Halmen og snørede sine Støvler op. Han blev ramt i Panden, saa Kuglen gik ud af Nakken, og hele Hovedets Indhold sprøjtedes omkring paa Loft og Vægge. Han var død i samme Nu. I lige Linie med ham laa der en, som lige var ved at falde i Søvn; Kuglen ramte ham i Underkæben, saa hele Underansigtet blev revet af. Derefter strejfede Kuglen hen over det ene Øje paa Husarsergenten, der slet ikke stod i den Retning, Kuglen var affyret.

Det mest tragiske var, at den Mand, der var død, ikke havde taget Del i Festen, han havde ikke mindste Skyld i hele Ulykken.

Da ingen af Holdet havde Tændstikker, raabte de paa Vagtmanden for at faa Lys; men han var gaaet op i sin Stue for at sove. I Mørke maatte de nu føle sig frem. Den Mand, som var død, antog de for haardt saaret, da han ikke rørte sig; derfor bar de ham hen paa hans vante Plads og lagde Tæpperne omkring ham. Den haardt saarede jamrede sig ustandseligt, og ved fælles Hjælp fik de lagt et Haandklæde omkring hans Hovede.

I Uvished tilbragte de en frygtelig Nat i det lille, mørke Træskur.

Først næste Morgen, da Dagen gryede, kunde de danne sig en rigtig Mening om Ulykken, der var sket. Da Vagtmanden kom for at laase op, blev han vel nok lidt forbavset over det, han havde afstedkommet; men det rørte ham ikke synderligt — han havde jo »gjort sin Pligt«. —

Der blev sendt Bud efter Lægen, som først kom om Middagen. Han kunde intet udrette uden at beordre de saarede indlagt paa Hospitalet, hvor de først ankom et Døgn efter, at Ulykken var sket.

Lægen mente ikke, at Sergenten var blevet ramt af Kuglen, derimod hældte han til den Anskuelse, at det kunde være blevet foraarsaget af en af de omkringsvirrende Knoglesplinter eller en Tand fra den haardt saarede.

Sergenten var overbevist om, at Mølleren bar Hovedskylden for hele Ulykken og karakteriserede ham som en nederdrægtig Bjergtrold.

»Vorherre bevare mig,« tænkte jeg, »for at komme hen at arbejde paa den Plads.«

Men Skæbnen! — — —

— — —

Herlig var den franske Sommer! Solen skinnede mildt hver Dag, og Luften sitrede af Varme.

Hospitalets Havegange og Græsplæner laa lidt forsømte nu i Krigens Tid; der var ikke Mandskab til at passe det. Under Æbletræer, Lindetræer og Cypresser stod Havebænke og indbød til at tage Plads i Skyggen af det tætte Løvtag.

Men jeg maatte sige nej til alle Bænke; jeg gik forbi og opsøgte Solskinnet. Roserne stod og inddrak de varme Solstraaler, struttende af Sundhed, fyldige og

røde om Kinderne. Men hvor meget end Solen varmede paa mig, magtede den dog ikke at oplive mit træge Blod, der gjorde mig kold og Huden bleg og gennemsigtig. Blomsterbedene stod frodige, og Farverne lyste af dem. Jeg frøs, og min Fangedragt var den mest skærende Kontrast til Blomsternes Farvepragt, som Øjet behageligt hvilede paa.

Naar en flittig Sygeplejerske havde en Fritime, som hun mente at burde ofre for at holde Haven i Stand, saa var jeg hende behjælpelig; men det var kun saare lidt, det, jeg fik udrettet.

Smaa, oplivende Momenter var der dog ogsaa. Særlig var Brevene kærkomne; med dem følte jeg mig altid i godt Selskab, og de blev taget frem og læst mange Gange. Om Morgenen hjalp jeg gerne Sygeplejerskerne at bone Gulv i Sygestuerne. Det foregik paa den Maade, at der paa Gulvet blev udbredt et uldent Tæppe, hvorpaa der satte sig to af de letsaarede franske Soldater. Saa trak vi denne »Bonemaskine« og og ned ad Gulvet — jeg gik i Midten og en Sygeplejerske ved hver Side — indtil det var blankt.

Engang imellem blev vi tre enige om pludselig at give Slip paa Tæppet midt i Farten, hvorved de to Soldater paa Tæppet rullede bagover og slog en Kolbøtte. Denne lille Afveksling i Ensformigheden var til stor Moro for de sengeliggende, og den blev imødeset hver Dag med en vis Spænding.

Men det hændte ogsaa, at mit Humør var saa langt nede, at jeg ikke kunde se nogen Fremtid for mig. Den ene Maaned gik efter den anden, og stadig tabte jeg i Vægt. Tøjet hang paa mig som en Sæk. Muskulaturen var tæret hen, brugt op af Livsfunktionerne i Mangel af anden Næring. Saa længe jeg havde været paa Hospitalet, havde man ikke skænket mig en Tan-

ke, og jeg fik samme Slags Mad som alle de andre. Kunde jeg blot holde Livet oppe derved, saa var det godt, og kunde jeg det ikke, ja, hvad saa! —

Det var kun de saarede, man interesserede sig for. Kom Lægen igennem Stuerne for at inspicere og spurgte, hvad jeg fejlede, og Svaret blev, at jeg var syg, sagde Lægen blot: »Ok — kun syg!« og saa gik han videre, vilde ikke engang vide, hvori Sygdommen bestod.

Derimod havde de stor Interesse af den saarede Tysker. Han blev i alle Maader behandlet mindst lige saa godt som en af deres egne. Naar der kom fint Besøg paa Hospitalet af Honoratiores, blev han altid forestillet for dem, og hans Historie blev fortalt. De talte elskværdigt til ham, og han nedskrev sine Svar paa en Tavle, da han jo ikke kunde tale. Bad de ham om at nedskrive ét eller andet Ønske, skrev han med store Bogstaver det ene Ord: »Sundheden!« Naar Lægen lovede ham, at det skulde han ogsaa faa, drejede han blot den store tilbundne Klump, hvorfra et Par sørgmodige, halvt tillukkede, blodunderløbne Øjne saa frem, langsomt og forsigtigt fra den ene Side til den anden, som Tegn paa, at det havde han ingen Tro til.

I Førstningen maatte han sidde op i Sengen baade Nat og Dag, foroverbøjet, for at den Materie, der havde dannet sig, kunde løbe ud af Munden ned ad en Hagesmække for at blive opsamlet i noget Gaze længere nede paa Brystet. Den stakkels Mand tog det meget taalmodigt, skønt det var frygteligt at se og at lugte til.

I denne Periode maatte man give ham et Ernæringsklysma.

Men efter en Maaneds Forløb var Saaret blevet forholdsvis pænt; der var Liv i det, og det var begyndt at

gro ud og gro sammen. Nu kunde man føre ham en Slange ned i Spiserøret og paa den Maade indgive ham flydende Føde. Tungen var begyndt at gro sammen; men de Ord, han forsøgte at frembringe, blev kun til nogle uartikulerede Lyde, ingen kunde forstaa.

Men Kirurgen var aabenbart en Mand, der til Gavns forstod sin Kunst. Ved flere vovelige Indgreb i den knuste Kæbeknogle, ved Transplantationer af friske Huddele og ved forskellige Operationer var det med Tiden lykkedes ham at faa Kæben til at gro fast paa sin Plads. Han lagde den saarede en Ramme af Metal i Munden og lovede ham til Slut en »Mundfuld Tænder«, hvormed han vilde være i Stand til at tygge endog ret haarde Brødskorper.

Vagtmanden, som havde afstedkommet Ulykken, havde flere Gange været for Retten, og det blev mig fra flere Sider betroet, at Sagen var sluttet med, at han fik tilkendt Fortjenstmedaillen.

Han havde »gjort sin Pligt«.

Men selv om denne Medalje var ham givet »med Ret til at bære samme«, som det hedder, saa synes jeg, at man maa haabe, at hans Samvittighed ogsaa til Tider har følt sig tynget af den.

For ganske vist er der jo noget i Instrukserne, der hedder: Tre Gange averter — og saa skyd; men det er vist med Henblik paa Mytteri, Flugt eller lignende. Her var der aldeles ikke Tale om sligt, det var jo kun nogle maaske lidt for glade Fanger, der i deres glædesløse Udlændighed for en Gangs Skyld gav deres Glæde lidt for højlydt Udtryk. — Men pardon! det er kun *mine* Tanker.

Med Hans Kromand gik det stadig ned ad Bakke. En Tid lang var han gaaet ved to Stokke ned paa Operationsstuen; men nu maatte han bæres derned. Det

dybe Saar paa Benet viste ikke Tegn til at ville heles.

Ved Undersøgelsen deraf rystede Lægen paa Hovedet; og spurgte Hans Kromand, hvorfor ikke hans Saar kunde heles ligesom alle de andres, fik han blot et undvigende Svar.

Dagevis maatte han nu ligge i Sengen. Humøret steg og faldt i skarpe Kurver. Han var bedst i Humør, naar han havde faaet en af Sygeplejerne til at tage nogle Blommer med ude fra Byen. Hjemme i sin Have havde han netop Blommer af samme Slags, og dem holdt han forfærdelig meget af. Han spiste gerne den hele Posefuld med det samme, og derefter citerede han glad og med livlige Armbevægelser: »Ved Toldboden steg en Matros i Land«.

Men efter et Par Ugers Forløb maatte Lægen komme til Hans Kromand, han formaaede ikke mere at rejse sig. Købte han Blommer, kunde han blot spise to eller tre, og nu citerede han aldrig mere. Haabet om at se sig selv stige i Land hang i en tynd Traad, som han var bange for skulde briste, naar han talte højt derom.

Han talte nu stadig om sin udmærkede Hustru og sin lille lyshaarede Søn, som ventede paa ham med Længsel. Hver Dag kunde han finde noget nyt at fortælle; der var ingen Ende paa alle de Ting, han kunde erindre om dem. For hver Dag, der gik, kom de til at staa i et skønnere Lys for ham. Længslen var lige stor, baade derhjemme og her i fremmed Land.

I Aviserne havde vi læst, at alle de, som havde været i Fangenskab i 18 Maaneder, vilde blive udvekslede. Herover glædede vi os barnligt begge to, thi saa kunde vi snart se en Ende paa Elendigheden.

Vi fik mange Timer til at gaa med at tale om, hvor-

dan Hjemrejsen skulde foregaa, om den lykkelige Hjemkomst, Gensynsglæden og Festen i Hjemmet sammen med de kære.

HALLUCINATION.

Jeg maatte gaa i Seng, da jeg frøs; og skønt jeg pakkede mig ind i to varme, uldne Tæpper, frøs jeg alligevel. Min Temperatur laa i Almindelighed omkring ved 35, og ofte vaagnede jeg en varm Sommernat i heftige Kuldegysninger.

Der begyndte ogsaa at indtræde Hallucinationer. Mest om Aftenen ved Overgangen fra den vaagne Tilstand til Søvnen. I denne halvt vaagne, halvt sovende Tilstand hørte jeg ganske tydeligt, at der blev banket energisk to Gange med et lille Mellemrum paa Døren ind til min Stue. Denne Banken var meget karakteristisk for min Mor; jeg husker saa tydeligt, at saadan bankede hun altid. Nu rørte der én ved det sorte, lakerede Dørhaandtag, og jeg saa, at det trykkedes langsomt og lydløst ned, for at det ikke skulde fremkalde en Lyd, der kunde volde Uro blandt de sovende. Da Haandtaget var trykket helt ned, begyndte Døren stille at aabne sig.

»Hvilke fëagtige, beherskede Bevægelser, der skal til,« tænkte jeg, »for at kunne aabne Døren saa lydløst.«

I den anden Stue maatte der være lidt lysere, idet der fremkom et bredere, mat Lysskær, efterhaanden som Døren langsomt aabnede sig. Og der — hvilket

herligt Syn, hvilke salige Følelser — i det matte Lysskær stod Mor, lille og fast med et sorgfuldt Udtryk i de blide, graabrune Øjne. Ansigtsfarven var blevet underlig graagul, og der var opstaaet dybe Furer paa Kinden og i Panden. Det før saa fyldige og brune Haar var blevet tyndt og fuldstændig hvidt i de tre Aar, jeg ikke havde set hende.

Jeg brast i Graad og tænkte hulkende:

»Min egen kære, lille Mor! Hvor har du tabt dig, siden jeg rejste derhjemmefra!«

Mor blev staaende og saa uendelig kærligt hen paa mig i et Par Minutter. Saa raabte hun med klar, men dæmpet Stemme over til mig:

»Hans! Kommer du ikke snart hjem til os, min Dreng — kommer du aldrig mere?«

Det dæmrede lidt i min Hjerne, jeg rakte en Haand ud for at føle paa Sengestedet, idet jeg tænkte:

»Ligger jeg i min Seng hjemme hos Mor, eller er Mor her hos mig?«

Jeg aabnede Munden, strakte Armene frem og rejste mig over Ende med tungt Bryst, som om jeg lige havde hulket. Da var Mor borte; men hvert af hendes Ord var brændt ind i min Sjæl. Det hele stod saa klart og tydeligt for mig, saa jeg var ganske overbevist om, at Mor lige havde staaet der, og jeg stod op og aabnede Døren til den Stue, Mor var gaaet igennem. Dér var alt roligt og mørkt.

»Nej, det kan ikke have været Mor,« tænkte jeg, »hvordan skulde Mor komme her ned midt i Frankrig, og ved Nattetid, og gaa igen uden at have talt rigtig med mig.«

Nej. — Hallucination.

De følgende Dage kunde jeg ikke glemme dette Bil-

lede af Mor, saadan som hun havde vist sig for mig, saa gusten i Ansigtet og saa mager, ligesom jeg selv.

Min normale Vægt var 73 Kilo, men nu var den gaaet ned til 48½ Kilo. Dette Tab paa ca. 25 Kilo var alt for stort. Jeg var lige ved at græde, naar jeg ved Badningen saa, hvor tynde mine Arme og Ben var blevet.

Fra Hospitalets Side blev der intet gjort for mig; men selv havde jeg prøvet alle mulige Midler og al mulig Slags Mad; dog stadig gik det nedad.

Før havde jeg været i Besiddelse af en vældig Energi og et godt Humør; men denne Mavesygdom syntes mig at være en saadan Elendighed, at jeg var lige ved at tabe al Selvbeherskelse og roligt Omdømme. Jeg blev hysterisk, og Grænserne flød ud for mig. Jeg kunde næppe kende Forskel paa Ret og Uret eller paa mit og dit. Havde Elendigheden vedvaret endnu et Stykke Tid, havde jeg ganske sikkert overtraadt disse Grænser, der fra Barnsben af — takket være min Mors Retskaffenhed — har været skarpt optrukne.

I nogle Dage havde jeg prøvet paa at leve udelukkende af Frugt, og jeg syntes, det gjorde mig godt; endnu bedre gik det, da jeg fik en af Pigerne i Køkkenet til at stege mig nogle Æbler. Det var mig, som om de slappe Mave- og Tarmmuskler fra den Dag atter begyndte at arbejde.

Men fra Hospitalets Side havde man besluttet at skaffe sig af med mig; de fandt, at der var intet at gøre. De to sidste Dage, jeg var der, gav man mig Indsprøjtninger i Armene, hvorpaa der knap var saa meget Kød tilbage, at de kunde føre Naalen ind. Sygeplejersken, der foretog Indsprøjtningen, forsikrede, at hun aldrig nogen Sinde havde set saa tynde Arme paa et voksent Menneske.

Af de 73 Kilo var der faktisk kun tilbage en Hoben

Knogler, stablet ovenpaa hinanden, fastholdt med Sener og Baand, omgivet af et Hudhylster og det hele opholdt af en mat Livsflamme, der truede med at slukkes ved den mindste Trækvind.

Med Ansigtstrækkene visket ud til det ukendelige og med Tøjet hængende i Folder omkring mig som en Sæk blev jeg midt i November 1917 for tredie Gang sendt fra Hospitalet til Lejren.

Uhelbredelig! — —

ET BRÆNDSELSSPØRGSMAAL.

I Lejren blev jeg elskværdigt modtaget af Sergent Boulanger, der talte med mig en halv Time og tilbød mig at blive Medhjælper i Køkkenet, hvor jeg maaske kunde komme lidt til Hægterne igen.

Køkkenchefen hed Martin Petersen; han var en lyshaaret, høj og kraftig Fyr, med en sømandsagtig, vuggende Gang. Desværre var han blevet saa medtaget af Krigen, at han jævnlig havde Anfald af Krampe, der gjorde ham uskikket til at arbejde paa Landet.

Vi kom ud af det som fine Venner og skiftedes til hver anden Uge at staa tidligt op for at lave Kaffe. Der var en større Gruekedel til Middagsmad og en mindre til Kaffe.

Det værste var at skaffe Optændingsbrænde; der blev kun udleveret et Par Pinde hver Dag, og dermed kunde man ikke faa tændt op i Kullene. Martin havde klaget til Ledelsen flere Gange uden at opnaa noget; men han kom stadig igen; tilsidst smed de ham ud med de Ord:

»De maa selv skaffe Dem noget Brænde, det er os ligemeget, hvor De faar det fra.«

»Ja saa,« tænkte Martin, »er det ligemeget, hvor jeg faar det fra, saa skal jeg visselig ikke mere ulejlige dem paa Kontoret. Det er jo Krig, saa maa man vide at hjælpe sig!«

Oppe paa Loftet over Tøjkamrene laa nogle løse Brædder, som Martin annekterede om Aftenen. Men et Par Gange var han lige ved at blive opdaget af Sergenten, der kom sent hjem fra Byen; siden hentede han dem helst om Morgenen, da var der mere Ro.

De løse Brædder var snart brugt op, og saa var der jo intet andet for end at pille lidt ved de faste Brædder, saa de ogsaa kunde blive løse; som Optændingsbrænde var de akkurat lige gode. Ja, saa gik der nogle Maaneder igen, men saa var der heller ikke flere Brædder at pille ved.

En Dag havde han været der oppe flere Gange for at orientere sig; men tilbage laa kun de smukt savede, firkantede Egebjælker paa et Par Meters Længde. De laa paa tværs af andre, der dannede det underste Loft, som var gipset.

»Hvis ikke det var mig umuligt at løsne saadan en Bjælke uden alt for megen Alarm, og hvis ikke det var Synd og Skam at brænde den,« tænkte Martin, »da kunde saadan en Bjælke godt gøre mig en lille Tjeneste under min Gruekedel.«

Han gik paa tværs over dem; de laa kun med et lille Skridts Afstand; men herved opdagede han, at de laa løse for Enden af hverandre.

Martin rev sig i sit lyse Haar og tænkte: »Naar det er dem lige meget, hvorfra jeg tager det, saa kan jeg gerne prøve med en af disse her Pinde; derfor styrter det gamle Nonnekloster vel ikke i Grus.«

Og saa lagde han en Bjælke tilrette bag Døren, hvor han hentede den næste Morgen, inden Sergenten »gol«.

Jo, den brændte udmærket, og der maatte flere til; men han var saa forsigtig kun at tage hver tredie. Dog snart maatte hver anden stifte Bekendtskab med Gruekedlen; det værste var at faa dem savet og hugget, uden at nogen hørte det.

En Dag var der Eftersyn over hele Lejren, ogsaa oppe paa Loftet.

Martin var lidt daarlig den Dag; Maden vilde ikke rigtig smage ham.

Oppe paa Loftet spurgte den inspicerende, hvorfor Bjælkerne laa saa langt fra hinanden, og hvorfor der ingen Brædder laa over. Hm! Tja! Sergent Boulanger kunde ikke erindre, at det nogensinde havde set anderledes ud, end det gjorde nu.

Uden at tænke over det gik en af de tilstedeværende ud paa Gibsloftet og brast igennem med det ene Ben; men i Faldet slog han Armene ud til Siden og blev saaledes hængende paa en af Bjælkerne. Der blev givet Ordre til, at det fremkomne Hul skulde sættes i Stand, og ud over det blev der ikke paatalt noget.

Tilsidst tog Martin Bjælkerne for Fode. »Der er ikke andet at gøre,« sagde han, »jeg maa tænde op og lave Mad til mine Kammerater. Saa længe jeg har været i Køkkenet, har de ikke maattet savne varm Mad; og saa længe der er Træværk i dette gamle Nonnekloster, skal de heller ikke komme til at savne det.«

Hvad der passerede i Lejren i denne Tid, ved jeg næsten ikke. Jeg passede min Dont i Køkkenet, og saa gik jeg i Seng. Jeg havde forandret Udseende i den Grad, at flere af mine gamle Kammerater spurgte, om det virkelig var mig. Jeg brød mig ikke om at være i Selskab eller tale med andre Mennesker; men sondrede

mig fra dem, som en syg Kalv i en Indhegning altid sondrer sig fra Flokken. Bedst følte jeg mig tilpas nede i det skumle Køkken, hvor jeg kunde gaa og sysle for mig selv.

Far havde sendt mig nogle Mark til at købe Æbler for, saa jeg kunde fortsætte med den paabegyndte Stegt-Æble-Kur, der gjorde, at jeg virkelig sporede en lille Fremgang med Sundheden.

Desuden fik jeg hver Dag en Liter Mælk, som jeg satte hen til næste Dag og saa spiste den som Tykmælk.

Saa aandelig sløvet var jeg blevet, at da der nogen Tid før Jul kom Bud fra Hospitalet, at Hans Kromand var død, og at en halv Snes Kammerater kunde faa Lov at følge ham til hans sidste Hvilested, kunde jeg ikke faa mine Tanker indstillet derhen, at jeg burde følge min Ven til Graven og derved bevise ham den sidste Ære. Det var fortrinsvis dem, som havde en nogenlunde »pæn« Trøje, der fik Lov at gaa med; og straks var jeg parat til at give min Trøje Skylden for, at jeg blev hjemme. Først lang Tid efter blev jeg klar over, at jeg skammeligt havde undladt at sige min Ven det sidste Farvel.

Hvilken sørgelig Efterretning for hans unge Hustru og hans lille Søn, som glædede sig usigeligt til hans Hjemkomst og ikke talte om andet Dagen lang. Nu sov han stille sin sidste Søvn under Cypresserne paa Kirkegaarden i Aurillac. Et lille Saar paa Benet havde lagt ham i den mørke Grav.

Tavse og tunge om Hjertet kastede Kammeraterne et sidste Blik paa Kisten, mens de franske Soldater præsenterede Gevær. — Det blev ham ikke forundt at se sit højeste Ønske opfyldt: Sønderjylland tilbage til Danmark.

LYSPUNKTER.

Det lakkede mod Jul, den fjerde Jul, jeg havde oplevet i fremmed Land, siden Krigen begyndte.

Der kom flere Kammerater hjem ude fra Landet; der var ikke saa meget at bestille nu ved Vintertid. For os i Køkkenet betød det et større Arbejde, hvad vi dog sagtens kunde magte.

Juleaftensdag fik vi Besøg i Lejren af Prof. Verrier fra Paris, som ønskede at fejre Julen sammen med os. Verrier medbragte en hel Sending af nyttige og værdifulde Gaver; ligeledes et Stykke Chokolade til hver Mand, noget man i denne Tid næsten ikke kunde købe for Penge.

Jul i Lejren var Indbegrebet af god Mad, Juletræ og fornøjeligt Samvær med gode Kammerater. Men Festen fik et større og skønnere Præg ved, at vi havde Prof. Verrier som faderlig Julegæst iblandt os.

Martin og jeg var jo afskaaret fra at deltage i Bordets Glæder; vi havde fuldt op at gøre i Køkkenet. Julemaden bestod af en stor Hakkebøf til hver Mand, dertil Kartofler, Sauce, Svedskekompot og Vin. Bagefter Kaffe med Klejner og Smaakager.

Det var en forbavsende Appetit, der blev lagt for Dagen, ikke mindst af de sidst ankomne, der udsultede og medtagne kom lige ude fra Skyttegravene.

Efter Bordet tændtes Lysene paa det store og med Dannebrogsflag nydeligt pyntede Juletræ; og mens Lysene brændte og kastede en festlig Glans over det store, tarvelige Rum, sang vi med klare og kraftige Stemmer de smukke danske Julesalmer.

Derefter holdt Prof. Verrier et interessant Foredrag med Lysbilleder om nogle af Frankrigs skønneste Eg-

ne. Siden holdt han en Tale, hvori han blandt andet udtalte:

»Der er maaske nogen, som synes, at et eller andet kunde være anderledes. Vi vilde ogsaa gerne gøre meget mere for Jer; men jeg maa minde om, hvad man ofte glemmer, hvordan de Forhold er, under hvilke Franskmændene faar Tid og Midler til at vise vore Sønderjyder denne Omsorg. Hele Nordfrankrig med Tusinder af Kilometer Jernbane, som vi savner haardt, er ødelagt af Fjenden. For en stor Del er endnu i hans Vold: vore bedste Departementer med vort Jern, vore Kul, talrige af vore bedste Fabrikker, nogle af vore frugtbareste Marker. — — Alting er vanskeligt, vanskeligere, end nogen kan forestille sig det. Men vi har gjort, hvad vi kunde for vore Sønderjyder.«

Ja, Prof. Verrier havde Ret. Vi var tilbøjelige til at glemme Frankrigs betrængte Stilling baade udadtil og indadtil, og derfor maa jeg sige, at Frankrig har gjort overordentlig meget for os. Og dette kan vi takke Prof. Verrier for.

At han forlod Paris, sit dejlige Hjem, Hustru og Børn for at ofre sig for os Krigsfanger en Juleaften, bærer i Sandhed Vidnesbyrd om en Kærlighed til os, som man kun sjælden finder.

Ogsaa fra de Unges Side hjemme i Danmark blev der gjort meget for os.

Saaledes fik jeg Brev lige efter Jul fra en ung Dame i København. Med Tilladelse aftrykker jeg følgende:

København, d. 22.—12.—1917.

Kære Hr. Pedersen!

Jeg har for et Par Dage siden faaet Deres Adresse fra »Røde Kors«. Deres Landsmand, Dir., cand polyt.

N. H. Rasmussen, der vist har en fremskudt Stilling i »Røde Kors«, har fortalt mig lidt om Dem. Desværre er det jo alt for sent til, at jeg kan sende Dem en Julepakke, og desuden kan De vel ikke taale at spise alt muligt, da De har været syg hele Sommeren.

Jeg tænker derfor, at det vil være en mere praktisk Ordning, naar jeg sender Dem nogle Penge, saa kan De selv købe, hvad De har Lyst til. Den Maade er vist bedre; for jeg ved af Erfaring, at Pakker er urimeligt længe om at komme igennem.

Jeg vilde ligeledes gerne vide, om De bryder Dem om, at jeg skal sende Dem Bøger, Tobak eller andet. Hvis der er noget, De hellere vil have, maa De endelig skrive det. Hr. Rasmussen mente, at De muligvis slet ikke maatte ryge Tobak; men saa har De vel en god Ven, som De kan forære det.

Nu haaber jeg snart at høre fra Dem og faa at vide, hvad jeg maa sende Dem.

Med venlig Hilsen.

Ermegaard Møller.

Og i et senere Brev:

København, d. 2.—3.—1918.

Jeg har i Dag faaet Deres Brev, som jeg blev meget glad for; thi jeg var allerede begyndt at tvivle, om mit Brev overhovedet havde naaet Dem. De skriver, at De hellere vil have, at jeg sender Dem Penge; det er sikkert ogsaa mere praktisk, thi De kan uden Tvivl bedre skaffe Dem, hvad De ønsker i Frankrig.

Hos os kniber det ogsaa efterhaanden i mange Retninger, selv om vi klarer os meget bedre end baade Sverrig og Norge.

Tobakken tror jeg ikke, det er saa galt med endnu, da Forbruget er gaaet noget ned paa Grund af de enor-

me Priser. Heldigvis har vi lige faaet en større Forsyning af Cigaretter og Pibetobak; men den kan jo heller ikke vare evigt, især da vi har syv forskellige Krigsfanger, der faar sendt Tobak.

Med mange Hilsener

E.Møller.

Efter nogen Tid modtog jeg baade Penge og Pakker; og dette sammen med de elskværdige Breve fra den nye »Gudmoder« — der i denne Tid for Resten var den eneste, jeg hørte noget fra — havde paa min nedtrykte Sindstilstand en mærkbar heldig Indflydelse. Humøret steg fra sit lave Stade som Solen, der nu for hver Dag steg højere paa sin Himmelvandring. Det gik fremad med Helbredet, dog kun langsomt. Men nu havde jeg faaet et Par Skilling paa Lommen, og jeg følte mig lidt større og lidt rigere i min Elendighed. Nu kunde jeg erhverve mig forskellige Smaating, som jeg længe havde savnet.

Hver Aften før Afmønstringen gik vi Tur i Fangegaarden. Vi gik som Regel en halv Times Tid; nogle lidt mere, andre kun de sidste Par Minutter. Man gik to og to eller i Smaagrupper; man valgte at slaa Følge med den eller dem, hvormed man kunde udveksle Tanker.

Vi kaldte det at gaa paa »Strøget«.

Disse Ture paa »Strøget«, i den svale Aftenluft, var noget nær det bedste af hele Dagen.

Efter en indholdsløs, tung og trist Dag, efter en Del Smaalighed, Vrøvl og Chikanerier, efter at man var blevet doven, dum og ligegyldig af en Masse Læsning, Rygning og Spil af den forskelligste Slags, kunde man paa »Strøget« faa lidt velgørende Motion. Man fik frisk Luft i Lungerne, og Hjertet arbejdede hurtigere. Den

træge og ensidigt arbejdende Hjerne blev som fornyet, vi tænkte friskere og talte friere under denne Tur; vi hjalp hinanden til et klarere og større Synsfelt.

I Almindelighed kunde man mærke paa Nattesøvnens Udbytte, om man havde gaaet paa »Strøget« om Aftenen eller ej. Det var dog ikke altid lige let at falde i Søvn. Havde man ikke faaet talt ud paa Turen, fortsatte man efter Sengetid. Det hændte ogsaa, at et Par Mand, ved Skinnet af en lille selvlavet Sprit- eller Fedtlampe, satte sig tilrette i Sengen og spillede et Parti Skak, der undertiden kunde trække ud til hen i de smaa Timer.

Var der én eller anden af de mere velbeslaaede Sønner fra Sønderjyllands fede Egne, som holdt Fødselsdag, og havde han, paa en for de uindviede mystisk Maade, faaet en halv Snes Flasker Rødvin igennem Vagten, saa laante den snævre Kreds af Indbudte et Par sene Aftentimer og sagde Skaal og Tillykke.

Ind imellem blev der fortalt Historier og Oplevelser med dæmpede Stemmer.

Underligt, saa meget der kan fortælles ved en god Flaske Rødvin. Men efterhaanden blev de dæmpede Stemmer højere, og en rungende Lattersalve kunde følge ovenpaa en god Historie — man havde rent glemt Tilværelsen, ogsaa, at Stuen var fuld af sovende Kammerater.

En af de forstyrrede satte sig over Ende og mumlede noget om Nattero. En anden gættede paa, at det selvfølgelig var Grossereren, Købmanden og Storbonden, der var paa Spil.

Det var svært at skulle misunde sig selv en Cigaret i et saa muntert Selskab; men hertil skulde man bruge en Tændstik, og netop denne lille Tændstik blev Forræderen.

Vagten ude i Gaarden havde set et mistænkeligt Lysskær oppe i Stuen, og straks blev der foretaget en Runde.

I en forrygende Fart, med Flasken i Haanden, med Støvler og Trøje paa og de tændte Cigaretter i Munden, forsvandt Selskabet under deres respektive Tæpper.

Vagten fandt ikke noget mistænkeligt udover, at der stod en skarp Dunst af Vin henne i det ene Hjørne.

Men Hjørnets Beboere snorksov! —

Tilsidst blev de enige om, at det maaske var Kokken, der havde revet en Tændstik for at se, hvad Klokken var; det var jo snart Tid, at han skulde op.

ET EFTERSPIL.

Paa en eller anden mystisk Maade var der sivet noget ud om de Loftsbrædder og Loftsbjælker, som var forsvundne, og man anstillede Undersøgelser af Sagen. Der laa en Sky af Nervøsitet, som baade kunde ses og høres, langt ud over Køkkenet. Der blev holdt Raad paa Stuen, og man kom til det Resultat, at det kunde ikke nytte at nægte. Altsaa ud med Sproget.

Men hvem var de skyldige?

Der blev forhandlet frem og tilbage, indtil man enedes om, at Skylden maatte deles; man mente, det var Uret, at én Mand fik hele Skylden, især da man maatte antage, at han ikke kunde taale at tage imod Straffen, der maaske vilde blive temmelig langvarig, og det var

givet, at det vilde blive en kold Tur nu ved Vintertid, da der ikke var Varme i Arresten.

Retten blev sat, og tre modige Mand meldte sig.

De høje Herrer studsede: Er det disse tre? — Ja saa! utroligt! det kan jo ikke være sandt. Men vi maa straffe Dem. I Prison alle tre! Allez! —

Ikke et Ord indvendt. Straffen modtaget. Færdig!

I Førstningen blev Turen taget fra den gemytlige Side; ja, hvorfor ikke tage denne Oplevelse med godt Humør. Men det var ligegodt en kold én den. Arresten var et lille Rum ved venstre Side af Indgangsporten med et Vindue vendende ud imod Gaden.

Den skarpe Vinterblæst fra Gadehjørnet stod lige paa. Henimod Morgenstunden maatte de paa Benene; Lemmerne sitrede af Kulde, og paa hvilken Side de end vendte og drejede sig, havde de Smerter af det haarde Leje. Oven paa saadan Tur smagte et Bæger varm Kaffe ganske fortrinligt.

Fra Køkkenet blev der sørget godt for dem. Efter Reglementet maatte de kun faa Middagsmad hver fjerde Dag og for Resten tørt Brød. Men det er man jo slet ikke vant til; det er næsten ikke til at holde Rede paa, og derfor fik de saa vidt muligt varm Mad hver Morgen. Naar man blot fik Kogekarrene hentet straks efter, at de var tømte, var der ingen Mennesker, som anede Uraad.

Skete det, at den blev opdaget, blev man maalløs af Forfjamskelse og bad undskylde, at denne slemme Fejltagelse var forekommet.

Med Brødrationen blev det heller ikke taget saa nøje; der var adskillige Gram udover de foreskrevne, det var blot saa Pokkers drøjt at faa ned uden »Smørelse«.

Hvad var her at gøre?

At smøre Brødet kunde aldrig i Verden gaa an, og

give dem en Pakke »Fedtelse«, uden at det opdagedes, var næsten umuligt. Men Franskbrødet var temmelig løst og hullet, og ved at skære det over en Gang kunde man smøre Hullerne fulde; man skulde blot sørge for, at Stykkerne blev samlede, saa det ikke kunde ses, og saa lægge det forsigtig fra sig i Arresten, at det ikke skulde skilles, mens Vagten saa derpaa.

Der var jo heller ikke noget i Vejen for, at man med en Brødkniv kunde faa et lille Hul til at blive stort. Herved fremkom et Magasin, hvori der var Plads til en stor Klump Fedt med dejlig mange Løg i.

Men kunde der være Fedt i disse »Magasinbrød«, kunde der ogsaa være andre Ting. Der kunde f. Eks. være en Tavle Chokolade, Tændstikker, Cigaretter og et Spil Kort. Cigaretterne kunde kun nydes om Natten paa Grund af Vagtens fine Næse.

Gulvet i Arresten var gammelt og mørt, og mellem et Par Brædder var fremkommet en lille Sprække, hvori Tingene gemtes, naar der var »tyk Luft«.

SKOMAGERSTUEN.

Nede paa Skomagerstuen blev ethvert Spørgsmaal og enhver Affære grundigt drøftet. Saaledes blev ogsaa de tre indespærrede omfattet med den største Sympati, og der blev planlagt en hjertelig Modtagelse til den Dag, de skulde løslades.

Over Skomagerstuen stod gerne et vist hjemligt Lune og en Hjertelighed, der gjorde Stuen til et søgt Sted. Men der var skam ikke til at komme for »Bosser«;

nej, Stuen havde rigtignok sit eget udvalgte Publikum, der holdt nogenlunde Justits over det Frisprog, der nu engang hører hjemme paa en af de gode gammeldags Skomagerstuer.

Et Par Stentrapper og en smal Dør førte op til Stuen. Midt paa Gulvet stod en lille Kakkelovn, ved hvilken der som Regel altid sad en Mand og smeltede Fedt med bravt mange Løg i. Mod Væggen lige for stod en Række Hylder med repareret og urepareret Fodtøj; til venstre en Del Skabe i Væggen, som blev benyttet til Opbevaring af Madvarer for Stuens Beboere, og endelig til højre Vinduet, foran hvilket Skomagerne sad med Skjorteærmerne smøget op til Albuerne, bøjet frem over deres Arbejde.

Laugets Førstekraft var Nicolaj Langendorff fra Tombøl; han blev altid kaldt ved Kælenavnet »Nic«. Ikke alene alle hans Kammerater, men ogsaa Lejrens franske Personale — som lod sig nyt Fodtøj lave af ham til Trods for den udskregne »franske Mode« — gav ham Prædikatet: En dygtig Skomager!

Nic's ikke faglærte Medhjælper var »Maggeput«, der paa Grund af en sønderskudt Arm var fritaget for Landarbejde.

Nic og »Magge« var altsaa den faste Stok; men var der travlt, blev der midlertidigt ansat et Par faglærte; dog Magge kæmpede bravt for at holde Andenpladsen.

Som et Appendix til Skomagerstuens Organisme var der endnu to Mand, nemlig »Jens Barber« og »Kaptejn Vom«.

Jens Barber havde faaet et grimt Saar i det ene Ben, som nu var blevet fem cm. kortere. Han havde tænkt efter Fangenskabet at nedsætte sig som Barber, og derfor brugte han nu flittig os andre som Forsøgskaniner, samtidig tjente han sig derved en lille Lommeskilling.

Kaptejn Vom, fedladen og tyk, var Sømand; han var interneret som Civilfange, taget paa et Skib i en af de franske Havne; men da han var Dansk, fik han Lov at være sammen med os. Han var godmodig og talte morsomt paa sit brede Aabenraaer-Sprog, for hvilket han maatte døje en Del Spot.

Men desuden var der en vis »Stab«, som havde Tilhold paa Stuen. Det var maaske den gemytlige Atmosfære, som drog dem; i alt Fald opholdt de sig der en god Del af deres Fritid, ligesom de ogsaa der under lunefuld Skæmt og Smaahistorier indtog deres Maaltider.

Kom der ud over denne Stab nogen paa Stuen, hvis Selskab ikke ønskedes, var Magge i Besiddelse af en stikkende, stejl Karakter, der aabenbaredes i en Rapmundethed, som tydeligt lod forstaa, at ens Nærværelse ikke ønskedes.

Naar der kom et Hold hjem fra Landet, skulde de gerne et Smut ned for at hilse paa Nic. Her fortalte de deres Oplevelser, baade drastiske og morsomme derude fra »Cantalunerne«; og her hørte de Nyt fra Kammerater, der nylig var rejst; og de bad Nic aflevere en Hilsen til Venner, der maaske kom hjem i en nær Fremtid. Skomagerstuen var Centralen, hvortil der indløb Beretninger, og hvorfra de atter blev publicerede.

Over Stuen stod en Duft af frisk Beg, nyt barkgarvet Læder og trannet Fedtlæder, svedne Pløkker over Petroleumslampen og det varme Voks paa Kanten af de nye, tykke, sømbeslaaede Saaler. Kun naar der blev smeltet Fedt, var Lugten af de brændte Løg fremherskende, tilblandet en ubestemmelig Atmosfære fra Voms sure Pibe, der kun blev kold i Midnatstimerne.

Naar Staben var samlet efter endt Arbejdstid, og Oplevelserne blev genfortalt af Nic og Magge, sad Vom

stille og lyttede, mens han blandede sine Røgskyer mellem de andres. Faldt Ordene undertiden saftige og drøje, gav Vom sit Besyv med, idet han udbrød: »Nej, no bru me jen en Stork«. Det var frit oversat paa Aabenraaer-Sproget fra det tyske: »Nun brat mir einer einen Storch«.

Fra Skomagerstuen stammer ogsaa nok de fleste andre Kælenavne, der tildels er laant fra Ugeskriftet »Hjemmet«, som blev sendt os fra Danmark. Jeg citerer i Flæng: Knold og Tot, gamle Jas, Krølle, Smæk, Sille, Jens Musik, Lurifaks, Tyrken, og Lazarus.

Nogle Kammerater, som jeg stedse vil mindes, og som mange med mig er Tak skyldige, er de tre Hans'er, nemlig: Landmand Hans Madsen fra Roost, Købmand Hans Ries fra Aabenraa og stud. theol. Hans Fuglsang fra Ørsted. Jeg vilde gerne nævne disse tre Mand, hvis fine Karakter jeg beundrede, og som i den lange Tid, vi har maattet tilbringe i Fangenskab, har hjulpet os at drage det svære Læs; en god Del af vor Byrde har de læsset over paa deres egne Skuldre, og de har baaret den — hvad enten Strømmen gik med eller mod — med beundringsværdig Taalmodighed og uden at knurre.

Deres Stilling var vanskelig; de stod mellem dobbelt Ild. Foran sig havde de Lejrens regerende Aander, og bag sig en Hær af Kammerater med Ønsker og Krav. Vilde man opnaa noget, henvendte man sig til én af de tre Hans'er, der gerne hjalp os bedst muligt. Men hvad har det ikke kostet dem at klare disse Skær? At det har været enerverende for dem, og at det har kostet dem et umaadeligt Arbejde, var der dengang kun alt for faa, der forstod. Men der er vist ikke én Fange blandt de 600, som hørte til »Depot Special«, der ikke er én af disse tre udmærkede Mænd en hjertelig Tak

skyldig. De har praktiseret Kammeratskab i Ordets bedste Forstand.

Hvis en eller flere af disse trofaste Kammerater læser disse Linier, da lad dem være et Udtryk for min dybeste Taknemmelighed.

AUKTION.

Der var Foraar i Luften! Det mærkedes blandt andet paa, at Krigsfanger for hver Uge blev en mere efterspurgt Vare.

Man spekulerede i Fanger!

Var en Principal heldig med at faa et godt Hold, var det jo billig Arbejdskraft; men var han uheldig, kunde saadanne fem Herrer saamænd være ham dyre nok, foruden det, at de havde en ganske særlig Evne til at forskaffe ham en god Del Hovedbrud. Det kom selvfølgelig meget an paa Principalen, og om han forstod sig paa Fangepsykologi. Det gjorde de cantalske Bønder i Almindelighed ikke, men de var i Besiddelse af et — vel sagtens — medfødt naturligt Instinkt, der efterhaanden gjorde dem fortrolige med, paa hvilken Maade de bedst skulde faa det mest mulige ud af deres Fanger.

Midlerne til Opnaaelse af denne Hensigt var forskellige. Ofte blev Vagtmanden benyttet som Mellemmand, og da var det ham, der høstede Æren og modtog Drikkepengene for det udførte Arbejde.

Men fik vi Nys om dette, kan det nok være, vi stod Ryg imod Ryg; og saa gik Arbejdsydelsen pludselig

ned. Grunden var en underlig Mathed i Arme og Ben.

Bedre gik det, naar det var os, som modtog Drikkepengene; bedre endnu, naar vi blev mødt med Forstaaelse og Hjertelighed, da fik Bonden altid det bedste Resultat.

Flere Hold var allerede taget af Sted, og andre gik og ventede paa Ordre. Man cencurerede først sin Tøjkasse, for at forvisse sig om, at man havde de Sager i Orden, man ønskede med ud paa Landet. Naar man da eftersaa den Bunke Sager, man i Aarenes Løb havde faaet samlet sig, fandt man det ofte ønskeligt at faa lidt af denne »Samling« byttet eller forbedret.

Man gik igang med at handle og bytte med Kammeraterne; men det var ikke altid let at finde de rigtige Købere og Sælgere og derfor vandt det almindelig Tilslutning, da en foreslog at holde Auktion over Sagerne.

De blev lagt frem paa Bordet til Eftersyn. Lad mig nævne nogle Ting som: Blyanter, Billedrammer, Seler, Lommetørklæder, Handsker, Muffediser, Halstørklæder, Underbukser, Mavebælter, Træskostøvler, Overfrakker, Piber, Tobak o. m. m. Men hvor skulde man faa en Auktionarius fra?

»Onkel!« »Onkel!« raabtes der fra flere Sider, »det er Onkel god til!«

»Nej, gu' vil jeg ej,« sagde Onkel, »tror I, jeg vil staa her og prakke med jeres mugne og opslidte Sager. Bagefter faar jeg al Landsens Ulykker, fordi Klunset ikke er en Sou værd!«

»Jo, du maa gøre det, Onkel, der er ingen, der kan bedre end du.«

»I maa jo have en »Fangeklaps« allesammen,« sagde Onkel, »jeg har aldrig holdt Auktion før, og desuden er I ikke til at holde Orden paa.«

»Vi skal nok være artige Børn, Onkel, bare op paa Bordet med dig!«

»I er forrykte allesammen,« raabte Onkel, og saa steg han under spændt Forventning op paa Bordet mellem alle de fremlagte Ting.

I Førstningen gik det lidt usikkert og trevent, men snart havde Onkel talt sig varm. Et Par Mand havde dog allerede været ude for en Vandgang. Den ene havde købt et Par Bælgvanter, pæne at se til; men ingen af dem passede, den ene var for stor, den anden for lille, og saa var begge saa hullede som en Torskeruse. En anden havde købt et smukt sammenlagt Halstørklæde, men det var mørt og tyndt og ikke mere værd end et Spindelvæv.

»Og her et Par Træskostøvler, hvormed man kan gaa igennem — — — —«

»En Sou!«

»Er du gal, Mand,« brølede Onkel, »de er ti Francs værd!«

Der fulgte en bragende Latter og Tilraab: »Du er tombet, Onkel!« — »Giv hid din lange Pibe, Onkel, du glemmer jo alligevel at bakke!« — »Vil du sælge dit store Skæg, Onkel?« — —

»To Sous!«

»I er jo ravruskende gale,« skreg Onkel, »I grønne Drenge. I har en »Klaps« allesammen, I skal minsæl højere op.«

»En Franc!«

»En Franc, første — anden — og — —«

»To Francs!«

»To Francs, første — anden — og — tredie Gang!«

Det var mig, der fik Træskostøvlerne, og de var ærligt Pengene værd. Jeg købte dem, fordi jeg havde paa Følelsen, at det snart var min Tur at komme ud paa

Landet, og da kunde de være mig til megen Nytte, hvis jeg kom til at arbejde i Kostalden, i Grøfter eller lignende.

Onkel var glad, da han havde faaet det sidste Lommetørklæde solgt. Forsvedt og hæs sprang han ned fra Bordet med den Forsikring, at han pinede aldrig mere skulde forsøge sig som Auktionsholder.

Efter Auktionen spenderede jeg en hel Æske Sværte paa Træskostøvlerne, og det trængte de ogsaa til. Næppe var jeg færdig hermed, førend der kom Bud, at jeg næste Morgen skulde afløse en Mand, som var blevet syg i et Hold ét eller andet Sted ude paa Landet.

VII.

I Thierzac.

MED min Sundhed gik det nu godt fremad. De Par Vintermaaneders Ophold i Køkkenet sammen med Martin havde været en god Rekreation for mig. Nu manglede jeg blot nogle Kræfter og den friske Farve paa Kinderne. Maaske jeg ogsaa snart kunde genvinde dette ved at leve under de mere naturlige Forhold ude paa Landet.

Tidlig næste Morgen tog jeg Afsked med Martin ved en god Kop Kaffe; og med den fuldt pakkede Tøjkasse paa Ryggen og Træskostøvlerne i Haanden blev jeg ledsaget af en Vagtmand til Banegaarden. Hen paa Eftermiddagen holdt vi ved en lille Station, som hed Thierzac, i en romantisk Bjergegn.

Navnet Thierzac forekom mig bekendt, skønt jeg ikke var i Stand til at sige, hvorfra jeg kendte det; men jeg var sikker paa, at jeg aldrig havde været her før.

Den lille By med de lave Huse opført af Kampesten eller hvide Sandsten og med deres røde Tegltag laa smukt paa en Bjærgskraaning, paa Solsiden og i Læ

for den skarpe Vinterblæst, indrammet til alle Sider af Skov, høje Bjerge og stejle Klippevægge. Dalen foran Byen var optaget af et smalt Engdrag, hvor Græsset Vinteren igennem havde beholdt sin grønne Farve.

Jernbanesporet havde Engen ikke undt den mindste Plads, men trykket det helt op paa Foden af Bjerget. Dog sitrede Engen, hver Gang et Tog kørte forbi, maaske ved Tanken om, at der med Tiden skulde anlægges et Dobbeltspor; thi da vilde der sikkert blive skaaret et Stykke af det grønne Tæppe og lagt ind under Sporet.

Aaen stjal sig hastende gennem sit smalle Leje, hvori den krummede og snoede sig, som om den havde heftige Smerter i Siderne.

Hvor Landevejen slog et Sving for at stige op i Byen, hvis eneste Gade den var, laa et stort Kompleks. Paa den ene Side af Vejen Mølleri, Spinderi, Karteri og Savværk, altsammen trukket af et mægtigt Vandhjul; paa den anden Side laa Gaarden, som bestod af Stuehus og en tilbygget Staldlænge.

Her gjorde vi Holdt.

Inde i Møllen i et lille Kornrum fandt vi mine Kammerater. De to af dem var gamle Kendinge, nemlig Søren Urmager fra Jægerup og Peter Petersen fra Øbening. Den tredie Mand var Peter Petersen fra Aabenraa, for nylig taget til Fange, en stor og stærk Knøs paa 19 Aar, godmodig og med et praktisk Tag paa alt legemligt Arbejde. Som Rosinen i Pølseenden kom Frederik Budde, meget lille af Vækst, med et stort Hoved, nærsynet, Maler af Profession.

Da Søren Urmager saa mig, lagde han Hovedet paa Siden og stak mig hjertelig sin kraftige Næve, idet han hurtig lod Ordene flyde:

»Se, se, se, se! nej se! nej se! er det dig? Det var udmærket, udmærket!«

Jeg placerede min Straasæk paa Gulvet i Række med de andres og saa maatte jeg fortælle det sidste Nyt fra Lejren, og hvordan det »stod« for os. Naar der var Udsigt til, at Tyskerne vilde vinde Krigen, saa mente vi, at det stod daarligt for os; var der derimod Fremgang for de allierede, saa sagde vi, at det stod godt for os, idet vi da havde større Haab om vor Hjemstavns Genforening med vort gamle Moderland.

Paa Pladsen her havde Kammeraterne ikke noget at klage over; deres Arbejde havde fortrinsvis været Skovarbejde, som vel var temmelig svært; men ud over det var Pladsen god nok.

Som Vagtmand havde vi en stor og knokkelstærk Slagtersvend fra Toulouse. Han havde været med ved et Angreb og var blevet saaret i det ene Ben. Nu var han meget nervøs og havde en panisk Skræk for atter at komme ud i Felten.

Vor Principal hed François Théron. Han var en middelstor, kraftigt bygget, smuk Mand midt i Trediverne. Det mørke, kraftige Overskæg og de friske, fyldige Kinder stod lidt underligt til den høje Skaldepande, hvorunder der sad et Par brune, hvasse Øjne, der kunde være Udtryk for stor Viljestyrke, ja, næsten for en kras Hensynsløshed — Øjne, overfor hvilke man følte sig saa underlig lille. Paa venstre Kind havde han en ægte cantalsk Vorte med de obligate tre Haar, som var et Par Centimeter lange.

Théron saa vi kun sjældent hjemme, han var meget borte paa Rejse. Det hed sig, at han var Opkøber og Leverandør til Militæret. Selv havde han aldrig været Soldat; paa Grund af en mangeaarig Mavesygdom var

han blevet fritaget baade for Militærtjeneste og Krigstjeneste. Maven fik ogsaa Skylden for den brutale Hidsighed, som han blev grebet af, naar der gik ham noget imod. Under saadan et Udbrud satte han hele Kom plekset paa den anden Ende og jagede alle de Folk paa Porten, han kom i Nærheden af, hvorfor de da altid ved et Uvejr af den Slags forsøgte at krybe i Skjul for ham.

Husmoderen, der var først i Trediverne, var en ædel Kvindeskikkelse med afrundede, fyldige Former som Venus fra Milo. I hendes mørke Øjne var en uendelig Dybde, fuld af Blidhed og Godhed. Hun var den mest elskværdige Kvinde, jeg har truffet i Frankrig; efter min Mening en fuldendt Dame, én af dem, som vor Tid trænger saa haardt til, ikke saadan at forstaa, at hun sad inde i Stuen og spillede den fine Dame og skammede sig ved at deltage i Husgerningen; nej tværtimod, det var hendes Glæde at faa udrettet et rigtig stort Dagsarbejde; og naar det kneb, tog hun med Iver en Haand i nede i Mølleriet. Hendes Karakter var i den fineste Orden.

Fru Théron var Enebarn fra en stor Gaard. Der var ingen Børn i hendes otteaarige Ægteskab.

Gammelpigen, Mari, som havde tjent paa Gaarden i mangfoldige Aar, var blevet svær og trind, lidt kluntet og langsom til Tanke og Handling, men trofast ved Arbejdet. Hvad hun med Tiden havde nemmet, sad fast, skønt hendes aandelige Evner var ringe. I den sidste Tid var der kommet en mærkelig Uro over Mari, hun havde faaet Giftenykker og løb af og til bort fra Pladsen, men kom dog stadig af sig selv og tog fat paa Arbejdet, hvor hun slap sidst. Mari kunde bruges til et hvilket som helst af de grovere Arbejder.

Man kunde høre Mari, længe før hun kom, idet hun

altid gik i et Par Træsko, der var købt saa store, at der kunde ligge en Halmfletning i dem; men der hengik ofte lang Tid imellem, at de gamle forsvedte og ubrugelige Halmfletninger blev erstattet med nye, og da var Træskoenes slæbende Lyd over Brostenene et sikkert Tegn paa, at Mari kom rokkende.

Hele Mølleriet blev passet samvittighedsfuldt af Principalens Farbror, der ogsaa hed François. Onkel François var lille og spinkel, men sejg og senestærk; hans hvide, melede Møllerdragt og det hvide Haar og velplejede, korte Overskæg gik i ét med det blege, lidt indtørrede Ansigt. Det eneste, der brød denne Ensfarvethed, var et Par mørke, trofaste Øjne under de hvide Bryn. Trods sine 65 Aar haandterede Onkel François de fulde Melsække med en forbavsende Lethed.

Savværket, med alt hvad der hørte ind under dette, f. Eks. Savningen, Pasning af Trælageret, Fældning og Transport af Træstammer og Levering af færdigt Materiale paa Banegaarden, blev ordnet til Thérons fulde Tilfredshed af en Daglejer, som blev kaldt »Laus«. Han ejede et lille Hus med to Køer oppe i Bjergene. Arbejdet i Savværket var ham en Bifortjeneste, som han havde forstaaet at fastholde i mange Aar.

PAA SKOVARBEJDE.

Dagen derpaa var vi med Laus ude at fælde Træer. Det var en halv Times Gang udenfor Byen paa en høj og ualmindelig stejl, skovbevokset Bjergside. At klatre helt op med Økse og Sav, hvor vi skulde begynde at

fælde, var i sig selv et stort Stykke Arbejde. Somme Steder mødte vi stejle Klippeblokke, saa vi syntes, det var umuligt at komme højere; men Laus førte os, han kendte Vejen fra de foregaaende Aar.

Det var os meget om at gøre, at Træerne faldt heldigt; thi ellers var de ikke til at haandtere, da hele Arbejdet jo skulde gøres med Haandkraft. Faldt et Træ ned mellem en Del andre Træer, var det ikke til at faa flyttet ud af dette Leje; det maatte da saves op i passende Stykker, som derefter blev trillet ned. Det var ofte ret besværligt at faa Saven anvendt, da man mange Steder ikke kunde faa Fodfæste; man maatte da holde sig fast i en Gren med den ene Haand, mens man savede med den anden.

Det værste Arbejde var med de Træer, der hældede deres brede Kroner ud over en dyb Kløft, paa hvis Bund Vandet samlede sig fra Bjergtoppen og fra begge Sider til en plaskende og sydende Fjeldbæk.

Vi fastgjorde et Toug i Kronen og bandt den anden Ende til et Træ, der stod lige modsat Hældningen, og selv halede vi af alle Livsens Kræfter for at tvinge Træet over. Men det skete, at Touget brast som et Spindelvæv for et Vindstød, og Træet styrtede i Afgrunden og rev andre Træer og Stenblokke med sig i Faldet.

Ved saadanne Skred hændte det ofte, at et Par af os var i alvorlig Livsfare.

Træet i Afgrunden var ikke derfor opgivet; nej, vi maatte kønt værs'god bag efter det, og hvis det paa nogen mulig Maade kunde reddes, blev det savet i Stykker og baaret, sejlet eller slæbt i et Reb omkring »Livet« nedad mod Landevejen, hvor det kunde blive transporteret videre med Vogn. Men at faa det saa langt var et Hestearbejde, der kostede mangen Sveddraabe,

Knubs og revne Klæder. Man gled paa de glatte Rullesten og rev sig paa Ranker og nedhængende Grene.

Et Sted havde et nedstyrtet Klippestykke lagt sig paa tværs af Kløften og dannet en lille mørk Sø med en spejlblank Overflade. Vandet sivede ud over Kanten for derefter at styrte i et bredt Skumbælte fire Meter ned, hvor det stod et Minut og boblede og kogte, inden det fortsatte sin Vej ned til det store Vandhjul. Her var det farligste Sted at komme forbi, ikke saa meget for Træet som for os, skønt det var Træblokkene, man havde mest Omsorg for.

Tabet af en Træblok var et Spørgsmaal om flere Francs; men om en af os Fanger styrtede ned og slog sig fordærvet og blev Krøbling for Livstid eller smadrede Hovedet paa en Sten og udaandede i samme Nu paa Bunden af den dybe Fjældspalte, ja, da drejede det sig kun om et frankeret Postkort, og Dagen efter vilde der komme en ny Fange.

Lidt længere nede banede Vandet sig Vej ind mellem vældige Kampesten, hvor vi maatte klare os ved at springe fra den ene Sten til den anden. Tabte man her en Træblok, og den faldt ned mellem Stenene, da kostede det os en halv Dags Arbejde at faa den op igen.

Jeg var blevet saa umaadelig træt af denne første Dags Arbejde, saa jeg om Aftenen sad og faldt i Søvn ved Aftensmaden. Næste Morgen kunde jeg knap løfte et Ben; jeg maatte vælte mig ud af Sengen. Hver en Muskel og hver en Sene smertede mig, jeg følte mig som skamslaaet over hele Kroppen.

Det var samme Følelse af Træthed, som jeg havde ved Tilbagetoget fra Marneslaget efter den 6. September 1914, da vi flygtede over Markerne ti Mil om Dagen med fuld Oppakning og tomme Maver.

Dengang vilde jeg ikke have troet, om nogen havde

sagt mig, at Krigens Lidelser ikke vilde være ophørt paa det nuværende Tidspunkt.

Og hvad vidste vi nu? Intet!

Kampen bølgede frem og tilbage paa de forskellige Fronter, mens vi gik omkring hernede i dyb Resignation. Der var ingen Fred og ingen Udfrielse at øjne.

Skulde man bede sin Gud om Udfrielse af dette Fangenskab? Skulde man lade sin naturlige Trods raade og nægte alt det Arbejde, som ikke passede en? Eller skulde man flygte fra alt dette meningsløse, for i Nattens Mulm og Mørke at døje Savn og alle Forfølgelsens Kvaler og maaske ved det sidste Skridt før Maalet blive skudt ned bagfra af en Grænsevagt?

Man resignerede.

Kun sjældent kom det egentlige Jeg op til Overfladen; alt gik som Regel maskinmæssigt. Man gjorde et hvilket som helst Arbejde, der blev en paalagt, uanset Professionen; man spiste »la soupe« og Pandekager, man lagde sig til at sove — hvis ingen anden Ordning kunde træffes — hvor Pokker det end blev forlangt af os, for næste Morgen at staa op og begynde forfra i den gamle Trædemølle.

Hvis man havde Frihedstrang og Initiativ i Brystet, hvor var da Tilværelsen trist, og hvilket Mørke inden i os, hvilken Tomhed omkring os! Og hvor længe skulde det vare endnu? Vi vidste ingen Ting, vidste kun dette, at vi var Krigsfanger, prisgivet snart sagt enhver Vilkaarlighed, bevogtet paa ethvert Skridt af en Mand, der til Haandhævelse af sine Instrukser havde et ladt Gevær, der maatte bruges og — — kunde misbruges.

DEN NY MØLLERSVEND.

Imidlertid havde Onkel François faaet saa meget at bestille i Møllen, at han gjorde Krav paa en af Fangerne til at hjælpe sig, og han valgte den sidst ankomne, altsaa mig.

Onkel François fik en af sine brugte Bluser stablet paa mig, og ligeledes en gammel melet Sixpence med en rund Fedtplet i Bunden, der vel maatte hidrøre fra en svedende Isse. Paa Benene fik jeg et Par Sejldugssko med Bund af flettet Tovværk; og da mit Overskæg, efter en halv Times Ophold i Møllen, var farvet hvidt af Melstøv, lignede jeg en veritabel Møllersvend.

De første Par Dage behandlede Onkel François mig med den største Skepsis. Vore Ansigter var stive og stramme, uden Smil; og saa lod han, som om han ansaa mig for at være saa indskrænket, at jeg ikke kunde tælle til to.

Ogsaa min Ærlighed drog han i Tvivl og satte den flere Gange paa smaa Prøver; men jeg ikke alene bestod disse Prøver, jeg gennemskuede dem ogsaa med største Lethed, tilmed var de anbragt meget naivt som til Smaadrenge.

»Ja, ja, Onkel François,« tænkte jeg, »vent kun et Par Dage, saa skal du bare se, saa skal vi to nok blive gode Venner.«

Og han overgav sig; maaske før, end han selv havde troet det. Hans kolde, ubevægelige Ansigt smeltede, og der blev Plads for et varmt, oprigtigt Smil, som jeg med Oprigtighed værnede om og forsøgte at gøre mig fortjent til — vi var allerede fine Venner —!

Rigtignok kunde jeg ikke maale mig med Onkel François i at tumle med de store Korn- og Melsække;

men han lærte mig de behændige Greb, og snart stod vi lige i den Henseende. Han gjorde ogsaa meget for at vise og forklare mig alt i Møllen og satte mig fuldstændig ind i Møllerkundskaben. Jeg var lærvillig og lærenem, hvad der, efter alt at dømme, glædede ham meget.

Efter en Uges Tid tog han mig med ind til Husmoderen hver Eftermiddag for at nyde en lille Forfriskning, enten en Taar Mælk, Kaffe, Vin, Æbler eller lignende. Det var ellers noget, som laa udenfor Reglementerne; og Vagtmanden maatte derfor ikke faa Nys derom.

Ved disse Eftermiddagsvisitter benyttede Husmoderen altid Lejligheden til at bede mig fortælle noget om mine Oplevelser og om Forholdene derhjemme i Sønderjylland, som interesserede hende levende. Samtidig spurgte hun, om jeg havde Ønsker, som de kunde opfylde for mig. »Aa jo,« sagde jeg, »da min Mave ikke er stærk, vil jeg gerne have den halve Liter Vin, som vi faar hver Dag til Maden, byttet med en halv Liter Mælk.« Straks blev mit Ønske opfyldt, idet jeg hver Dag fik al den Mælk, jeg vilde drikke.

Skete det en Dag, at vi ikke kom ind, fik vi at vide den næste, at man havde gaaet og ventet paa os lige til Aften.

Paa Grund af den Venlighed og Forstaaelse, som jeg mødte her, samt al den Mælk og den udmærkede Mad, var min Vægt allerede efter en Maaneds Forløb gaaet fem Kilo op. Jeg følte atter det ungdommelige Liv pulsere friskt og fandt, at jeg nu var i Besiddelse af et tilfredsstillende legemligt Velvære.

En Søndag Morgen bad Onkel François mig hjælpe sig med at køre noget Kvas hjem fra Skoven paa en Trækvogn. Det vilde jeg gerne og tog for Tilfældets Skyld en stor Økse med. Den havde vi ellers ingen Brug

for, mente han, da han kun plejede at samle de tørre, nedblæste Grene, som han endda havde rigeligt Mas med at faa slæbt ned oppe fra den høje Bjærgskrænt.

Men jeg huggede hele Træer om og slæbte ned; det var godt og holdbart Brænde, og da vi havde stablet alt det op paa Trækvognen, som den kunde bære, asede vi hjemad. Naar vi ikke orkede mere, holdt vi Hvil, idet vi satte os vis-à-vis paa Trækvognens Stænger.

Onkel François knappede Trøjen op og tog en lille sirlig Klukflaske frem af Inderlommen. Flaskens gullige Indhold var en dejlig Dram, som han selv havde brygget, og som havde været hans Specialmærke i halvtredsindstyve Aar. Vi skiftedes til at holde Klukkeren for Munden; men medens han nød den brændende Vædske med overordentlig Velbehag og ikke gav Flasken fra sig, førend han havde smasket et Par Gange med Munden og i Tankerne fulgt de rare Draaber paa deres Vej ned gennem Svælget og Spiserøret til Maven, — saa maatte jeg efter en lille Mundfuld skære Ansigt, give et Ryst med hele Kroppen og et Par Host. Hm! Hørm! — den var lige ved at tage Vejret fra mig.

Opad Bakken til Byen havde Læsset nær gjort Kaal paa os; men svedende og stønnende fik vi det hevet op over Toppen og blev glædestraalende modtaget af Onkel François' Hustru, som udbrød, at det var det bedste Læs Brænde, hun havde faaet hjem i mange Aar.

Da vi havde læsset af, drak vi en Flaske god Hvidvin, mens der blev serveret en knippelgod Frokost med mange Retter, hvis Glansnummer var kogt Kalvehovede i Olie og Eddike, som smagte mig ganske fortræffeligt.

Onkel François boede for Resten pænt her; han havde en lille Vinstue, som Hustruen passede, mens han var i Mølleriet. Deres Ægteskab var barnløst. — Efter Maden fik vi Ild paa en Cigar, og Onkel François vilde

have, at vi skulde nyde endnu en Flaske Vin; men det sagde Hustruen bestemt nej til.

»Husk paa, hvordan det gik sidst,« sagde hun meget alvorligt.

Jeg var ikke klar over, hvad hun mente med det; i alt Fald kunde det ikke være mig, hun sigtede til.

I Januer og Februar havde vi haft smukt Vejr hver Dag med Solskin og høj Luft; men i Begyndelsen af Marts fik vi Kulde og Frost, og en Morgenstund laa der en halv Meter Sne.

Det blev uhyggeligt at tilbringe de lange Aftener og Nætter i det kolde Kornkammer. Men Husmoderen tilbød mig et Kulbækken med Gløder til at varme Hænder og Fødder paa.

Mens Jorden laa dækket af Sne, arbejdede mine Kammerater i Savværket. De savede Brædder til Ostekasser. I Byen var en Ostefabrik, som lavede ægte Roquefort Ost. Ostekælderen var en mægtig Sandstenshule, hvor man kunde køre ind og vende med flere Vogne.

Jeg var stadig Onkel François' villige Lærling, og vi havde gemytlige Dage sammen; nu var jeg imidlertid blevet ham overlegen i Kræfter, og jeg klarede ofte uopfordret Grejerne, hvor jeg vidste, at det kneb for ham. Det var han svært glad for, og han roste sin nye Møllersvend i høje Toner til de Folk, som havde Ærinde i Møllen. Derved blev jeg almindelig kendt Byen over og blev Genstand for megen Elskværdighed.

Vi løb stadig vore Svinkeærinder om Eftermiddagen for at faa en lille Forfriskning; og Husmoderen ventede paa os, undertiden endog med en lille Overraskelse.

Saaledes havde hun flere Gange købt Honning i Vokstavler, og det blev anset for at være en stor Læk-

kerbidsken. Vi tog Vokstavlerne mellem Labberne og slikkede og sugede Honningen ud paa ægte Bjørnevis. Men denne Fornøjelse kunde ogsaa give Bagslag; thi naar man slugte nogle Klumper af det friske Voks, da kunde Maven skabe sig ganske forskrækkeligt. Nogle Gange havde Husmoderen tilladt sig at bage os en Sandkage, hvad Befolkningen her ellers regnede for at være en ganske uhørt Luksus. Ogsaa Tobak købte hun til os, skønt Tobakken i denne Tid var knap og ret kostbar; men vi maatte ryge en Cigaret, inden vi gik.

»BJERGTROLDEN«.

En Aften, jeg hentede Gløder i Køkkenet til vort Kulbækken, og Principalen var hjemme, bød han mig venligt sidde ned ved Kaminen for at varme mig lidt.

»Nej Tak,« sagde jeg, »det synes jeg ikke, jeg kan gøre, da mine Kammerater venter paa mig; jeg maa ned med Gløderne.«

»Nuvel, gaa saa ned med Gløderne, men kom tilbage igen,« sagde han, »saa kan vi sidde ved Ilden og passiare lidt.«

Ved min Tilbagekomst fik jeg anvist Plads paa Bænken i det ene Hjørne af Kaminen; lige overfor mig satte Hr. Théron sig, imellem os det flammende Baal.

Ved det lange, massive Køkkenbord midt paa Gulvet sad Husmoderen med »Le petit Journal«, Mari med en Strikkestrømpe. Det var aabenbart, at Hr. Théron, der ellers holdt sig meget reserveret overfor os Fanger, havde faaet en Del Oplysninger af Husmoderen; thi da vi

havde rullet os en Cigaret mellem Fingrene og tændt den ved en Glød, begyndte han meget interesseret at spørge mig ud om Forholdene i min Hjemstavn.

Vel var jeg ikke helt perfekt i det skønne franske Sprog, men jeg havde dog med Tiden lært saa meget, at det lykkedes mig tilfredsstillende at klarlægge ham Spørgsmaalene om: mine Familieforhold, Kirke, Skole, Arbejdsforhold, Landbrug, Industri, Handel og Skibsfart. Særlig havde han Lyst til at se den store Trævarefabrik med indlagte nye, moderne Maskiner derhjemme i Broager.

At vi i Almindelighed ikke brugte Trækstude og aldrig Æsler eller Mulæsler som Trækdyr, syntes han var højst mærkeligt.

Hvad der imidlertid aldeles ikke lykkedes mig at bibringe ham Forstaaelsen af, det var Sønderjydernes Forhold til Danmark og Tyskland.

Jo, vel kunde han begribe, at vi havde hørt til Danmark, ligesom Alsace-Lorraine til Frankrig, og ved Krigen i fire og tres var blevet annekteret af Tyskland. Men det var ham ganske ufatteligt, at vi som dansksindede var gaaet med Tyskland i denne Krig i Stedet for med Frankrig, saadan som Italien og England.

Det nyttede mig intet, at jeg med Blyant paa et Stykke Papir tegnede ham Østersø og Vesterhav, Danmark og Tyskland med Sønderjylland imellem, og dettes Grænser før og nu; ejheller, at jeg samlede alle de franske Ord og Brokker, som stod til min Raadighed for deraf at sammentømre, efter min Mening, de lettest begribelige Sætninger. Resultatet forandredes ikke; det var og blev ham ubegribeligt.

Han var dog klar over, at vi ikke var rigtige Bocher; vi var i Besiddelse af en rolig Besindighed, sagde han,

som gjorde os væsensforskellige fra de andre Hold, han havde haft.

Nu havde han prøvet baade med Tjeker og Østrigere og sidst med et Hold rigtige Tyskere, som det gik helt galt med; men af alle disse Hold var Sønderjyderne de bedste, paastod han. Og saa fortalte han om — hvad jeg ellers godt kunde mærke paa Husmoderen, at hun ikke gerne vilde have frem — hvordan det tyske Hold, hvis Anfører var en Husarsergent, havde opført sig. Holdet havde idelig lavet Vrøvl, ligemeget hvordan Principalen end bar sig ad: Men det hele fik pludselig en tragisk Ende!

En Aften havde Holdet, med Husarsergenten i Spidsen, faaet Vagtmanden, der maaske nok var lidt til en Side, overtalt til at gaa med dem i Byen. Vagtmanden mente sluttelig, at de kunde vel heller ikke tage nogen Skade af at gaa op til Onkel François for hos ham at drikke en Flaske Vin.

Men som det ofte gaar, blev den ene Flaske til mange; og ind imellem kneb de én af Onkel François' hjemmebryggede Dramme, der hurtigt gik over i Blodet.

Omkring Lukketid var Stemningen paa det Stade, at Onkel François og Vagtmanden skønnede, det var rigtigt at bryde af. Dette vakte blandt Fangerne almindelig Misbilligelse, der antog alvorligere Former paa Hjemvejen, idet de overøste Vagtmanden med Bebrejdelser og Stiklerier, hvorover han naturligvis blev irriteret. —«

»Værs'god,« sagde Théron, idet han tog en Pakke Tobak op af Lommen, »lad os ryge en lille Cigaret.«

Det første Papir brast mellem Fingrene paa mig; men det næste holdt. Vi tændte Cigaretten ved en Brand, og den blaa Røg førtes sammen med Gnister fra det knitrende Baal op gennem den sodede, rummelige Kamin.

Théron tog nogle vældige Drag af Cigaretten, saa den næsten var røget med to Sug, derefter hev han Røgen op fra Lungerne og blæste den ud gennem Næse og Mund, som fra tre dybe Kanaler. Stumpen kastede han ned i Gløderne og sad tavst et Par Minutter og stirrede ned paa det Sted, hvor den var blevet fortæret. Hans Tanker arbejdede med noget forbigangent, noget ubehageligt, gættede jeg. Det var, som om han ikke huskede mere af det, han vilde fortælle.

»Hent os hver en Kumme Mælk,« sagde han, henvendt til Husmoderen. Hun gik ud.

Skønt der nu var et Menneske mindre i Køkkenet, forekom det mig dog, at der var flere Væsner iblandt os, end der før havde været. Det var, som om der gik flere Aander, der beherskede os, gennem Stuen. Det blev underlig aandeagtigt her i Kaminens Hjørner. Røgen fra den blafrende Ild af det nye Bundt Kvas, der var lagt paa, tegnede sære, svævende Skygger, der antog underlige Former, paa Væggen lige over for, hvor de hoppede og væltede om imellem hverandre.

Det suste hult op gennem den sorte Kamin.

»Ja, det hele endte med Forskrækkelse,« fortsatte Théron stakkato. »Vagtmanden skød. — — Tre Mand ramtes. — En død. En fik Underkæben skudt af. Husarsergenten saaret over det ene Øje. Havde det endda været ham, der var død!«

»Dernede,« sagde han og pegede ud af Vinduet, »dernede i Engen laa Skuret, hvori det skete. Siden maatte vi nedbryde og sælge det. Det var oversprøjtet med Blod og Kødtrævler alle Vegne. — Ikke til at holde ud!« —

Nu randt det mig i Hu, at det var fra denne Begivenhed, hvorved den saarede tyske Soldat kom til at ligge ved Siden af mig paa Lasarettet, at jeg kendte Navnet

Thierzac. Ligeledes blev jeg nu klar over, hvorfor Onkel François' Hustru ikke vilde give os én Flaske Vin til, og hvad hun mente med den mystiske Sætning: »Husk paa, hvordan det gik sidst.« —

Théron skød med den ene Fod en kroget og forvreden Egegren ind i Flammerne, som skulde fortære den. Saaledes ønskede han sikkert det nys beskrevne Billede udslettet af Hukommelsen.

Han hævede synlig lettet sin høje Skaldepande, da Husmoderen kom ind og overrakte os hver en Kumme dejlig Sødmælk.

»Ja,« sagde Théron, »jeg har indgivet Ansøgning om at beholde Dem alle fem hele Sommeren; men jeg har faaet Afslag, da Deres Hold til første April er lovet bort til en anden Kommune. Men hvis De alene, Jean, vil blive hos os i Sommer, vil jeg skrive derind igen. En Mand maa jeg sagtens kunne faa Lov at beholde, især da jeg staar saa højt anskrevet ved Myndighederne.«

Jeg havde ikke noget imod at blive, da det var den bedste Plads, jeg havde haft; men jeg tvivlede stærkt paa, at Kaptejn Dufournoux vilde tillade det.

Ganske rigtig kom der efter nogle Dage et Afslag.

Tredie Gang skrev han derind, at han, i Forstaaelse med mig, bad om Lov til at beholde mig, indtil Krigen var forbi. I den Tid vilde han garantere for min Sikkerhed, og efter Fredsslutningen rejse med mig til Sønderjylland og aflevere mig til Hjemmet. — Ogsaa det blev nægtet. —

Alt gik vel i Møllen. Der var Arbejde nok til to med Korn, Mel, Majs og Klid. Jeg hjalp ogsaa med at bilde Møllestenene, hvad jeg ansaa for en Tillidserklæring. Ved det Arbejde skulde vi helst have Briller paa for ikke at risikere, at der sprang Stensplinter i Øjnene.

Var der noget uregelmæssigt ved Vandhjulet, skulde Onkel François snart finde Fejlen. Det var morsomt at se det lille spinkle Menneske i en Haandevending ordne dette kæmpemæssige Vandhjul, der formaaede at udfolde en saa dæmonisk Kraft.

Ofte gik Hjulet hele Natten for at trække Dynamoen, der lavede Elektricitet til Hjemmebrug paa Møllen og til Byens Behov.

Sad jeg om Aftenen og varmede Fødderne paa Kulbækkenet, mens jeg skrev Brev til Mor og til mine »Gudmødre«, og Vandhjulet for hver Omdrejning rystede hele Mølleriet i en taktfast Rytme, dum da da, dum da da, var det mig, som om jeg sad i Toget; og jeg udmalede mig i Tankerne, hvor herligt det maatte være, naar vi efter Fredsslutningen tiltraadte Hjemrejsen til vort kære gamle Danmark.

Laa jeg om Natten i Drømme, der var opfyldt af frygtelige Syner, og svedte Angstens brændende Sved, mens jeg var i Kamp med Zouaverne ved Moulin, da blev Vandmassernes styrtende Brus, Vandhjulets dumpe, rytmiske Huggen til Kampens infernalske Tummel. Det opfattedes i min Hjerne som Granaternes øresønderrivende Eksplosioner; og jeg indbildte mig at se de vilde khakiklædte Zouaver, og store brede, i Dødsforagt fælt grinende Indere, der stormede frem, eller de kravlede med Geværet hængende omkring Halsen og

den lange Kniv fastklemt mellem hvide Tænder gennem det høje Hundegræs, der svajede hid og did med Toppen. Dynamoens mystiske Tonesvingninger levendegjorde de saaredes og lemlæstedes Skrig med Bønner og Forbandelser.

Naar jeg vaagnede, kunde det ofte vare længe, inden jeg kom til fuld Klarhed over, hvor jeg var; men Bækkens syngende Pludren ud over Vandhjulet talte kærligt om Møllens gode Aander, Onkel François og Husmoderen, der havde gjort alt, for at jeg skulde glemme det frygtelige forbigangne og føle mig glad og tilfreds ved det nærværende.

Vagtmanden havde aldrig Lyst til at spadsere med os omkring i den smukke Egn; derfor gik vi en Søndag, da vi ikke havde set noget til ham, ud paa egen Haand.

Midt i Byen, ved Siden af Kirken, stod den smukke, rundt murede Fontæne, hvori Vandet sprang uafbrudt, og hvorfra alle Byens Beboere hentede Vand til Husholdningen.

Her stillede Faarehyrden hver Morgen paa et bestemt Klokkeslet og blæste i sit krumme Kohorn; det var Signalet til, at alle de, som havde Faar, skulde lukke disse ud af Stien. Faarene strømmede til fra alle Sider, uden Ledsagelse, for at drikke ved Fontænen. Derefter gik Hyrden med Flokken op i Bjergene, hvor den græssede hele Dagen. Om Aftenen lød Signalet atter ved Fontænen, hvorefter Faarene spredtes og gik hver til sit.

De, som havde Faar med i Bjergene, skiftedes til at stille en Faarehyrde. Hver Aften blev Kohornet afleveret til den, der skulde af Sted næste Dag.

Fra en Høj lige udenfor Byen havde vi et smukt Overblik ud over den naturskønne Egn med Bjerge.

Dale og Skove. Et Vandfald styrtede fra femten Meters Højde næsten lodret ned. Kun paa Midten blev Faldet afbrudt ved et fremspringende Klippestykke, mod hvilket Vandet opløstes til Skum og Smaadraaber for at ende i Dybet som en hvidlig Taagesky. Solen laante sine Farver til Faldet, der gengav dem i Regnbuens spredte Spektrum.

Dér fremme over Fjeldet saas slanke, taarnhøje Klippekegler, to ved Siden af hinanden, den ene, »Le Pain de Sucre« (Sukkerbrødet!), stod paa et bredt, solidt Fodstykke, aftog i Omfang opad, for at ende i en Spids som en Sukkertop, hvad Navnet jo ogsaa tyder paa. Mange Turister har forgæves forsøgt at bestige denne ejendommelige Kegle.

Hvor Højdedraget var ved at gaa over til roligere Former og netop skulde til at lægge sig til Hvile ved Dalens muldede Bryst, stod en anden fritstaaende Klippekegle; ganske umotiveret, syntes jeg. Den lignede to Kæmpetvillinger, der var skudt op af Undergrunden ved Siden af hinanden, havde taget hinanden om Halsen, lagt Kind mod Kind og var vokset sammen. Græs og Buske havde suget sig fast i Smaarevner højest oppe. Den tog sig ud som en smykket Jætteport, hvorigennem man kunde gaa ind til det foranliggende, henrivende Landskab.

I et Dalhjørne havde Aaen udvidet sig til en stille Sø, hvor Vandet sagte gled ud over Diget af henkastede Kampesten. Smaadrenge vadede barbenede omkring mellem Stenene og fangede Fisk med Hænderne. Den primitive Stendæmning var lagt, for at man kunde lede Vandet i Bække og Grøfter ud til alle Sider, ved Overrislingen af de højere liggende Enge.

Den milde Sol, de svangre Enge, der duftede af nyt Liv, Drengenes Glæde, naar de fangede en Fisk, fik det

til at krible i Kroppen paa os. Det gav nye Følelser, især et Sted, omkring Hjærtet — man mærkede, det var der.

Vi fulgte den Bæk, der løb hen til Møllen. Men næppe havde vi naaet Møllerens Eng, førend vi pludselig blev revet ud af vore Foraarsfølelser.

Fra en Bakke kom Vagtmanden stormende ned mod os i vildt Løb. Kasketten var trukket ned over Ørene, og Hovedet blussede, som naar Solen gaar rød ned i Vest. Med et Sæt sprang han over Bækken og gloede paa os med en ophidset Nervæsitet, mens han talte os mange Gange, idet han pegede efter hver enkelt med Fingeren, for at være ganske sikker paa, at Tallet var rigtigt. Han rystede over hele Kroppen af Spænding, aabenbart i den Tro, at en af os var stukket af, hvad der jo vilde have til Følge, at han maatte bytte sit pæne Loftsværelse paa Møllen med en mudret Skyttegrav.

Stadig famlede hans ene Haand omkring Revolveren, der sad i det aabne Hylster, saa jeg begyndte at blive bange for, at det skulde gaa ham med Revolveren, som jeg havde læst om Mennesker, der var kommet for nær til en Afgrund, som med uimodstaaelig Magt, mod deres Vilje, havde draget dem ned i Dybet.

Han stod og trippede, mens Munden sitrede paa ham som i heftige Kuldegysninger; men da han havde forvisset sig om, at vi var der alle fem, kom der ligesom lidt mere Ro over ham, saa han kunde begynde at tale:

»De har villet flygte!« snerrede han vredt.

»Nej,« sagde jeg ganske rolig, »det har aldrig været vor Bestemmelse.«

»Man fortalte mig paa Hotellet, at De løb alt det, De kunde, bort fra Byen, over alle Bjerge!«

»Det har været en Usandhed, vi har spadseret ganske fredeligt for at se os om i Solskinnet.«

»Herefter laaser jeg!« busede han ud med et arrigt Nik, og for yderligere at understrege det greb han ud i Luften med højre Haand og drejede den energisk en halv Omgang, som om han allerede nu drejede Nøglen om i Laasen.

Der blev ikke talt et Ord, førend vi sad i Kornkammeret, og Nøglen var blevet drejet en halv Omgang i Laasen. —

AFSKEDEN.

Vi nærmede os stærkt første April, den Dag, da jeg maatte sige Farvel til alt det hvide, bløde Melstøv, uden hvilket man ikke følte sig rigtig hjemme i Møllen; og med Tak for Laan tilbagegive Onkel François' Sixpence og Blusen, som jeg imidlertid var ved at vokse ud af, den var blevet saa lille til mig den sidste Maaneds Tid, at jeg ikke kunde faa den helt tilknappet mere!

Jeg havde været paa Møllen i halvtredie Maaned og i Løbet af den Tid taget femten Kilo paa, derved havde jeg overskredet min normale Legemsvægt med fem Kilo. Jeg var nu saa frisk og stærk som nogensinde.

Herfor kunde jeg i første Linie takke Husmoderen, denne jævne Kvinde med den fine Karakter, med Hjerte paa rette Sted, med Indsigt og Forstaaelse for Krigsfangens Lod i fremmed Land. Den Godhed, som denne ædle, fintfølende franske Kvinde har ofret paa mig, kan jeg aldrig betale hende tilbage. Men jeg vil mindes hende i Taknemmelighed, saa længe jeg lever.

og skulde jeg engang komme til Frankrig under friere Former, da skal det være min største Glæde at sige oprigtig Tak, fordi hun var god mod mig, mens jeg i Udlændighed var svag efter min langvarige Sygdom.

Ogsaa Onkel François maa jeg erindre med Tak; han var altid elskværdig imod mig, ja mer end det, han var mig en faderlig Ven. Livet sammen med ham i den gamle Vandmølle, fuld af Lyde og skøn Poesi, hører med til de bedste Minder om mit fireaarige Fangenskab. Og naar jeg endnu seks-syv Aar efter ser mit Hovedtøj indeni, kommer jeg altid med Venlighed til at tænke paa den runde Fedtplet i Bunden af Onkel François' melede Sixpence!

En Solskinsmorgen stod vore Tøjkasser færdigpakkede paa Rad udenfor Mølleporten. Vi var alle fem spændte paa, hvor det nu gik hen, hvor langt det var borte, og hvilket Arbejde der laa og ventede paa os. Vi vidste ingenting, havde ikke Begreb om, til hvem vi var solgt eller hvorhen. Vi var fem store Spørgsmaalstegn.

Mari kom rokkende ned ad Stenbroen med Bud om, at Husmoderen vilde tale med mig. Jeg traf baade Husmoderen og Onkel François i Køkkenet, og jeg havde paa Følelsen, at de lige havde talt om mig.

»De skal rejse, desværre,« sagde Husmoderen, »vi har gjort alt for at beholde Dem, — enfin, forgæves. Gud ved, hvordan det nu vil gaa Dem; jeg har hørt, at Forholdene i den Kommune, De nu skal til deroppe i Bjergene, ikke er de bedste. Men derfor skal De have lidt med paa Vejen, værsgod, Jean,« sagde Husmoderen, idet hun gav mig en Pakke, hvis Indhold bestod af en Sandkage, en Lerkrukke med Bihonning — netop disse to Ting, som hun vidste, at jeg satte overordentlig stor Pris paa — og et meget smukt, haandmalet Kort, der forestillede en Baad for fulde Sejl paa en Ind-

sø mellem Bjerge. I det ene Hjørne af Kortet var fastgjort en lille kunstfærdig Blomsterbuket, og neden under stod der:

Vore Tanker følger Dem!

»Og saa Farvel da og paa Gensyn,« sagde hun bevæget, »maaske De alle fem kan komme igen om et Par Maaneder, naar De er færdige deroppe i Bjergene.«

»Tak, Jean, og Farvel!« sagde Onkel François, idet han saa sørgmodigt paa mig med sine trofaste Øjne. »Nu kommer jeg nok til at nedlægge Arbejdet paa Møllen; thi jeg faar vist aldrig mere en Jean som De til at hjælpe mig, og nu føler jeg for Alvor, at jeg er blevet gammel.«

»Deres Skaal! og paa Deres Sundhed!« sagde Onkel François, idet han tog et Glas; og staaende alle tre tømte vi de fremsatte Glas Vin til Bunden.

Jeg begyndte at forklare dem, at det var mig, der hele Tiden havde modtaget, og at det derfor var mig, der var dem saa megen Tak skyldig, og det skulde jeg aldrig glemme dem. Jeg vilde maaske have sagt noget mere, men i alt Fald fik jeg ikke mere frem; jeg syntes, at jeg fik saa underlig travlt, og jeg bar mig vist uhyre kejtet ad, da jeg greb Pakken paa Bordet og med et Buk forsvandt ud af Døren.

VIII.

I Malbo.

FORAN Mølleporten holdt et Køretøj, bestaaende af en lille Fjedervogn forspændt med en brun Hest med lang Manke og en Hale, der naaede ned til Koderne. Omkring den gik en gammel Mand med Fuldskæg, lidt krumbøjet, iført en lang Bluse med Skildpaddeknapper i Halsen og et Par lange Støvler. Paa Hovedet havde han en bredskygget, sort Cantalunerhat.

»Hvor skal vi hen?« spurgte jeg ham.

»Malbo!«

»Hvornaar kan vi være der?«

»I Aften!«

»Og vi skal gaa hele Vejen?«

»Selvfølgelig!«

Bondens korte, mutte Svar var mig et vægtigt Bidrag til Forstaaelsen af hans hele Habitus.

Vore Tøjkasser var anbragt i Vognen, og vi satte os i Bevægelse paa Vejen gennem Engen. Bonden trak Hesten ved Hovedtøjet, og Vagtmanden trak bagefter med os fem Fanger. I Højde med Thierzac Station bøjede vi af mod Vest op i Bjergene.

Malbo er ikke nogen egentlig By, men en Kommune, der omfatter smaa Bopladser og de sidste spredte Gaarde højest oppe, der hvor — som man siger — Verden er sømmet til med Brædder. Gaardene laa som oftest i Smaagrupper paa to eller tre med forskellig indbyrdes Afstand; ogsaa Afstanden mellem de enkelte Grupper og Bopladser kunde tit være meget stor.

Samfærdselen her var forbundet med store Vanskeligheder. Mange Steder var der kun et usselt, smalt Vejspor, der slog unaturlig store Krumninger for at undgaa Revner, Skovkrat, styrtende Fjældbække, Klipper og Mosebund for endelig at liste sig ud paa Landevejen. Havde man Køreærinde til en anden Gaard, maatte man køre en Mils Omvej eller tværs over Bække, Grøfter, Aase, Ager og Eng. Den ene Gang kørte man over Ageren det ene Sted, en anden Gang et andet Sted, for at Hjulene ikke skulde lave for dybe Spor i den kostbare Muld.

Vi kom over to Bjergkæder, stadig opad. Det var vel trættende, men den henrivende Naturskønhed i disse forrevne Bjergegne med afvekslende Klipper, Naaleskove, Dalstrøg med frugtbare Aase og et Par Gaarde klinet op mod Fjældvæggens Solside gjorde, at Turen for mit Vedkommende blev en Fornøjelsestur.

Ved Middagstid naaede vi en lille By, hvis Huse laa i en lige Række langs med Landevejen. Bonden gjorde Holdt og sagde: »La soupe«. Det var de eneste Ord, han havde sagt paa hele Vejen. I en lille Beværtning fik vi hver en Tallerken tynd Suppe og et Stykke Ost og et Franskbrød at dele. Selv sparede han Suppen, fik kun Ost og Brød. Da vi ingen Vin fik, købte vi selv en Flaske, hvad der vakte hans Forbavselse; aabenbart tænkte han: »De er lidt flotte paa det, d'Herrer Fanger.«

Efter en Rast og en Cigaret fortsatte vi opad mod Maalet. Markerne blev goldere. Her er Vildgræs og Siv, Lyng, Gyvel og forkrøblede Træer. Hist og her havde de nøgne Lavablokke hævet deres haarde, graa Pandebrask op over Jordoverfladen. Der henne paa Højen var de ikke til at skelne fra den græssende Faareflok. En gammel, straatækt Hytte til Faarehyrden og Landevejen, vi gik paa, var det eneste synlige Menneskeværk, saa langt Øjet kunde række.

I Skumringen naaede vi det Vejspor, som førte op til Gaarden. Bonden drejede imidlertid ind over Markerne, thi ellers vilde det tage endnu to Timer at naa til Vejs Ende. Over Markerne tog det vel en Time. I en Bæk sad Køretøjet fast, men ved at lægge Skuldrene til, alle Mand, kom vi flot og naaede Gaarden ved Mørkets Frembrud.

Efter at vi havde fyldt vore Straasække med Halm, der lugtede skarpt, som en en Kattefamilie havde brugt det før os, blev vi ført op paa Kornloftet, hvor si selv kunde rydde og feje en passende Soveplads. En jævn og kraftig Aftensmad med noget særdeles godt Rugbrød blev indtaget i Tavshed, og mellem fulde Kornsække og hundredaarigt gammelt Skrammel sov vi fast til næste Morgen.

Gaarden var stor og velholdt, efter Forholdene endog meget solid. Den bestod af et grundmuret, straatækt Stuehus, en ældre, lav og mørk Staldbygning og en nyere, rummelig Ladebygning, begge Længerne var tildels opført af graa Lavasten. Der var plantet Buske og høje Træer til Læ omkring Gaarden, som laa meget udsat for al Slags Uvejr her paa dette barske Højdedrag, hvorfra man kunde se milevidt ud over et toppet og bølgeformet Landskab, hvor de spredte Gaarde skjulte sig bag Kammene.

Bondens eneste Søn var falden i Krigen, saa det var intet Under, om han var tavs og indesluttet. Tilbage var en Datter, som havde et skrøbeligt, af Arbejde medtaget Legeme, idet hendes Ryg var baade skæv og krum. Denne Arving til Gaarden var ikke meget haabefuld; det forstaas let, at Forældrene maatte lide under Savnet af Sønnen.

Vi fem Fanger var altsaa fæstede til Malbo Kommune og skulde berejse den i Sommerens Løb for at udføre al Slags Arbejde paa de forskellige Gaarde. Vi skulde arbejde en — to — tre Uger paa hver Gaard, alt efter dens Størrelse, for derefter at rejse til den næste Gaard, indtil vi havde været hele Kommunen rundt.

Bonden og Naboen var blevet enige om at dele Holdet, hvad Vagtmanden dog var en stærk Modstander af, thi saa kunde han ikke have os under Opsyn til enhver Tid. Det blev nu alligevel til, at Søren Urmager, Peter Petersen fra Øbening og Frederik Budde skulde arbejde paa Gaarden, medens Peter Petersen fra Aabenraa og jeg blev laant ud til Nabogaarden.

Denne Gaard laa en tyve Minutters Gang borte; den var mindre, men næsten helt ny, opført af Lavastykker og Kampesten, som var brudt paa Marken bagved. Gaarden var forpagtet paa 99 Aar af en Greve, der havde over hundrede andre Gaarde. Forpagtningen var nu gaaet i Arv fra Far til Søn i flere Led.

Peter og jeg blev bænket ved Køkkenbordet foran Kaminen, og den venlige, velnærede Bondekone satte en Bolle velsmagende Bouillon med Rugbrød frem til os. Derefter fik vi hver et halvt Pund fedt Flæsk, hvorpaa den kraftige Bouillon var kogt, og dertil en Humpel Rugbrød, som var 28 Dage gammel. Konen bemærkede, at Rugbrødet maaske var lidt tørt, men nu skulde de bage om to Dage.

Manden kom ind fra Kostalden med en Spand Mælk. Paa Hovedet bar han en gammel sort Filthat med nedslaaet Skygge, det vil sige, den havde været sort, nu var den gullig som hans Kvægrace af de talrige Sprøjt fra Kokasserne. Paa den ene Side var den malet med graabrune Striber, sandsynligvis et Dask af en »varm« Kohale, og paa Pullen sad gule, brune og mørke Haar fra Køernes Lyskeparti, hvor hans Hoved havde hvilet under Malkningen.

Paa den muskuløse Hals sad et stærkt Hoved, som jeg syntes, enhver Bokser maatte misunde ham. Kæberne var brede, lidt fremstaaende. Næsen kraftig, krummet. Panden høj og bred, og det mørke, kraftige Haar var i en Spids ned mod Næsen groet ud over Pandens egentlige Grænse, hvorved det fik Præg af Manke. Han var middelhøj og spændstig, ligesaa kraftig som bred. Jeg forestillede mig, at han under sin hjemmegjorte Vadmelsvest — hvori der var syet Ærmer af sort Shirting knappede omkring de stærke Haandled, hvor Senerne laa som spændte Tove — bar et Muskelkorset bestaaende af grove Fibre i kraftige Muskelbundter, hvori der laa gemt en Sum af uanede Kræfter. Hans Navn var Baduell.

Der havde været tre Børn, en Søn paa fem og tyve, en Datter paa tre og tyve og en Datter paa seks Aar. Sønnen, som var godt begavet, var Faderens Stolthed, hans ét og alt. I Krigstjenesten havde han ogsaa udmærket sig flere Gange, var gaaet fra menig Soldat over til Staben, hvor han var blevet forfremmet. Faderen nærede store Forhaabninger til ham. Han karakteriserede Sønnens aandelige Evner med de Ord: »Han har Hovedet propfuldt af Ideer.«

Men pludselig en Dag for et halvt Aars Tid siden havde Posten ret uventet bragt det overmaade sørge-

lige Budskab, at Sønnen var falden. Da skjalv han, den stærke Mand, og fik et Knæk for Resten af Livet. Hans fysiske Kræfter var i stærk Aftagende, og psykisk led han fortærende Kvaler, var til Tider ganske omtaaget.

Han stod ofte stille med »brede« Ben og stirrede frem for sig. Inde i Huset gik han og kælede for Drengens civile Tøj, som om han endnu stod i det. Planløst drev han ud over de øde Vidder og Fjælde, over Kløfter, gennem Krat og kaldte paa Drengen. Han fik Svar langt borte fra og følte sig i Selskab med ham, talte med ham, som da han var lille, da han gik i Skole, da han var voksen. Han saa ham for sig, avanceret, i ny Uniform; han maatte jo snart komme hjem paa Orlov, det havde han skrevet i sit sidste Brev.

Fraværende drev han gennem Græs og Markblomster tværs over de milelange Aase; han tog et Par Skridt i Løb ned til Vejsporet, som førte mod Landevejen. Han spejdede med tunge Tanker ud over Kæmpetuer af graa Lava, idet han rankede sig. Intet menneskeligt Væsen at se, kun Røgen fra en usynlig Skorsten steg til Vejrs.

Paa Hjemvejen købte han Vin af Naboerne for i den at slukke Sorgen. Naar han kom hjem, savnede han Drengen mest, da blev hans Smerte mere bevidst. Hans Nerver spændtes, Musklernes Urkraft kørte op med svært Skyts; han fik Bersærkergang.

Det traf sig saa uheldigt, at det de første otte Dage var Regnvejr, og indendørs Arbejde var der ikke meget af. Baduell blev derfor glad, da han fik at vide, at jeg godt kunde arbejde i Træ. Jeg satte først et Ben paa en Stol og et paa en Skammel og lavede andre Smaating, hvorefter jeg blev sat til at lave Led. Disse Led bliver brugt til at stille op paa Marken som en Indhegning for

Køerne, naar de skal malkes. Saadan en Indhegning er praktisk, nem at stille op og nem at flytte. Ledene var blot sammenbundne ved den øverste Ende og blev flyttet hver Dag, for at Græsset ikke skulde tage Skade; men kun de tre Sider flyttedes, idet nemlig Ledene blev løst et Sted lige over for fjerde Side, hvorefter Kredsen blev trukket ud til Siden og samlet modsat fjerde Side, saadan at Kredsens forhenværende Inderside nu blev dens Yderside.

Baduell paalagde mig stor Forsigtighed ved Behandlingen af Materialet, der bestod af savet Egetræ, og som havde været meget dyrt at fremskaffe. Der maatte bl. a. ikke bruges ét eneste Søm, for at Træet ikke skulde revne. I alt lavede jeg elleve Led, og Baduell udtalte sin Glæde over dem.

Desuden lavede jeg et Par Træhylstre, hvori man i Auvergne lægger Hvæssestenen til at skærpe Leen med, naar man slaar Græs. Hver Mand har da saadan en Træbeholder, der har lidt Lighed med en Knivskede, med Vand — hvori Stenen ligger for at holde sig fugtig — hængende i en Læderrem spændt omkring Livet. Den ene af disse var han særlig henrykt for og tog den derfor ikke i Brug; den skulde gemmes som en Erindring.

HØSLET.

Regn og Sol havde faaet Græsset til at skyde i Vejret. Leerne hang med skarpe Æg paa Træknagerne i Laden, og Dagen kom, da vi skulde høre deres Klang

og prøve deres Duelighed. Baduell spurgte os, om vi kunde slaa med Le, hvortil vi begge svarede ja, hvad han dog modtog med alt Forbehold. Saa fik vi to en Le paa Nakken og blev ført over Aasene til et stort Engdrag, gennemfuret af Bække og Grøfter. Da Baduell havde forklaret os, hvad der var hans, og overbevist sig om, at vi forstod at bruge en Le, gik han bort og overlod det hele til os. Han saa sjældent efter, om vi bestilte noget, vi hørte ham kun engang imellem ud støde rullende Raab, naar han i oprevet Sindstilstand slentrede over Aase og Dalstrøg op til de øde Vidder.

Vi passede selv Arbejdet, Fyraften og Maaltiderne; al Mad blev bragt os ned i Engen, saa nær som Aftensmaden. Bondekonen pakkede os en velment, jævn og kraftig Madkurv, som det trods alle ærlige Anstrængelser ikke lykkedes os at spise læns.

I det hele taget havde vi det frit og udmærket. Det var dejlige Dage under Foraarssol og Leens Klang. Engen laa mættet med Vand; Græs og andre Planter havde drukket saa meget, at man Dagen lang kunde se en lille fin Vandperle paa Spidsen af forskellige Blade. Den løse Bund gyngede under os ved hver Bevægelse. Græsset stod saftigt og tæt isprængt Blomster af de forskeligste Slags. Hele Engdraget lignede et udbredt grønt Tæppe med Ornamenter i rødt, hvidt, gult og blaat. Ved Aasenes Fod, hvor Græsset pletvis ikke var blevet saa langt, stod hele Bed af Tusindfryd, Anemoner og Krokus, som strakte deres Hoveder op over Græsset for at nikke til legende Børn. Men Børn var en Sjældenhed paa disse Strøg, her var tyst og tomt. Af levende Væsner saa man kun en Hønsehøg, der stod højt over vore Hoveder med udslagne Vinger og stirrede paa os to mistænkelige Udlændinge.

Paa den anden Gaard, hvor Vagtmanden og de andre

tre Kammerater var, havde de ogsaa begyndt at slaa Græs. Den første Eftermiddag havde Vagtmanden taget en Le og slaaet foran for at vise dem, i hvilket Tempo det skulde gaa den Dag og for Fremtiden. Han holdt ellers meget af at ryge, men de første tre Timer hersede han kun fremad uden at tænke paa Cigaretter, kun paa at slaa Fangerne agterud. Leen gav han sig heller ikke Tid til at skærpe, den fik kun et Visk og saa af Sted igen.

Kammeraterne var klar over, hvor det bar hen, dog frivilligt vilde de ikke give ham Triumfen, det skulde komme an paa en Prøve.

Bonden og Datteren stod udenfor Gaarden og saa paa Styrkeprøven, mens de tilraabte Vagtmanden deres Beundring.

Kammeraterne sagde ingen Ting; de tænkte kun, og de tænkte alle tre det samme. Søren Urmager var den, der gik lige efter Vagtmanden, og han var klar over, at han maatte holde sig saa nær til ham som muligt, thi ellers vilde det knibe de sidste at vinde med. Peter Petersen fra Øbening var vant til at haandtere en Le, for ham gik det nogenlunde. Men paa Frederik Budde, som var vant til at svinge Malerpenslen, begyndte Ryggen at værke; til alt Uheld havde just han faaet den daarligste Le; alligevel hang han bagi som en Burre, omend han tog lidt smallere Skaar end de andre.

Efter tre-fire Timers Jag slappedes Vagtmandens Energi kendeligt; det saas bl. a. derpaa, at han nu tog længere Tid til at skærpe sin Le. Saa slog han i Hast tyve-tredive Meter frem for derefter at hvile sig paa Leskaftet, indtil de andre i jævn Takt, alle tre, havde naaet ham.

Henimod Aften spurgte Vagtmanden dem, om de

ikke skulde ryge en Cigaret allesammen. »Nej Tak! Tak, Tak!« sagde Søren bestemt, »nu slaar vi Græs!« Og saa slog de videre.

Allerhelst vilde Vagtmanden paa dette Tidspunkt være gaaet ud af Rækken; men dette havde været en Falliterklæring, som vilde saare hans Æresfølelse og nedsætte ham i Bondens og Datterens Øjne.

Da de andre tre fik Færten af, at Vagtmanden var »kørt sur«, fik deres Energi herved tilført ny Kraft, og Søren, der forlængst havde kastet Vesten og smøget Skjorteærmene op, gik ham nu paa Pelsen og drev ham fremad, idet han hele Tiden lod Leen suse ind under Hælene paa ham. Med den sikre Haand, Søren havde lod han flere Gange ligesom tilfældigt Leen klinge mod Vagtmandens sømbeslaaede Støvler, saa han ikke fik Tid til at se sig om eller hvile sig, men stadig asede fremad, idet han aabenbart tænkte, at naar han stod stille et Sekund, vilde Søren med det næste Hug slaa begge Fødder af ham.

Saa blev det Aften, og den var velkommen!

Da Peter og jeg kom tilbage fra Arbejdet, for bag Laas og Slaa at sove sammen med de andre, var de allerede kravlet i Køjen, men glædestraalende fortalte de alle tre, at de havde kørt Slagteren sur i Engen. »Han har godt af det, han har godt af det,« sagde Søren!

Vagtmanden og Bonden sad længe i Køkkenet den Aften og beregnede udfra det Arbejde, der var blevet gjort om Eftermiddagen, hvorlænge disse tre Fanger kunde være om at slaa alle de Græsmarker, der hørte Gaarden til. Naar de fik begyndt om Morgenen Klokken tre en halv og fortsatte atten Timer i Træk, kun med Afbrydelse af et hastigt indtaget Maaltid, som de andre Fanger f. Eks. paa »Jussac« og »Comblat«, da

kom de til det forbavsende Resultat, at det hele kun tog et Par Dage.

Der faldt en klækkelig Drikkeskilling i Vagtmandens hule Haand. Det var et dygtigt Hold, han havde.

Næste Morgen Klokken tre en kvart kaldte Vagtmanden.

Vi aabnede Øjnene, det var Nat — det maatte være en ond Drøm. Ti Minutter efter kaldte han igen, lidt højere, mere kras i Tonen. Vi saa efter Uret — fem Minutter i halv fire. Man havde næsten ikke sovet, Musklerne værkede allevegne; vi blev enige om, at han var tombet og sov videre. Men fem Minutter efter var han der minsandten igen, og denne Gang skældte han os læsterlig ud. Herut! Det var Alvor.

Nej, det er dog for galt, vil han jage os ud og slaa Græs om Natten, den Hejgut! Vor stejle Trods rejste sig, og som paa Kommando sprang vi op fra vore respektive Sovepladser og frem imod Loftstrappen, hvor han stod med Hovedet ovenfor. En snappede en Træsko, én greb en Kost, og jeg for hen ved Siden blandt det gamle Skrammel og rumsterede med en Tønde fuld af gammelt Jern.

Skrækslagen flygtede Vagtmanden ved denne uventede Kamptummel ned ad Trappen, ind i Køkkenet for at hente Revolveren, og ud paa Gaardspladsen, hvor han stillede sig op i Forsvarsstilling for at tage imod os fem Revolutionære. Mens han ligbleg og nervøs stod derude i sin grinagtige skrævende Stilling, som vi iagttog gennem Tagvinduet, gik vi ganske rolig i Seng igen, som om intet var sket.

Klokken seks stod vi op, tog Haandklæde og Sæbe og gik ud bagved Gaarden for at vaske os i Bækken som sædvanlig. Da vi kom ned fra Loftet færdige til at

arbejde, kom Vagtmanden og Bonden og fordrede en Forklaring, hvorfor vi ikke var staaet op, da der blev kaldt.

»Nej,« sagde Peter Petersen fra Øbening, »vi hænger i Dagen igennem, men saa vil vi ogsaa have Ro om Natten. Skal vi arbejde før Klokken seks, saa vil Leen komme til at gaa langsomt, meget langsomt, saadan,« og dermed fældede han Overkroppen fremad med hængende Arme og svingede dem langsomt ud foran sig fra højre Side til venstre flere Gange for at anskueliggøre Bonden, hvor langsomt Leen da vilde snige sig gennem Græsset. »Men,« tilføjede han, »hvis vi ikke skal arbejde længere end hidtil fra Klokken seks Morgen til otte Aften, hvad vi forøvrigt synes er længe nok, da kan Leen godt gaa lidt hurtigere, saadan,« og saa svingede han Armene i et lidt hurtigere Tempo, som om Leen allerede laa fast og sikkert i hans Haand.

Vagtmanden paastod, at vi skulde arbejde, saa længe Bonden forlangte det. Ja, det vidste vi meget godt, men vi vilde ikke arbejde om Natten, og det var enstemmigt vedtaget af os alle fem.

Bonden og Vagtmanden var tvivlraadige, men de enedes dog om at prøve nogle Dage med Arbejdstiden fra seks til otte; og da viste det sig, at vi i fjorten Timer havde udført et større Arbejde end de civile, der arbejdede atten Timer. —

OMKRING DE GAMLE KRATERE.

Vi flyttede, og i den nye Plads maatte jeg hjælpe Husmoderen at bage Rugbrød, det vil sige, jeg maatte udføre hele Arbejdet selv paa hendes Anvisning, da

hun var svag. Dejgen blev lagt om Aftenen i et Trug af en stor udhulet Træstamme, hvori den skulde syrne Natten over. Næste Morgen blev Dejgen æltet, læsset paa en Vogn og kørt op til Bagerovnen, der laa temmelig langt fra Gaarden.

Denne Bagerovn var Kommunens og var til fælles Afbenyttelse for Gaardene i Omegnen, dog maatte hver Familie kun bage paa en bestemt Dag, som var dem tildelt én Gang om Maaneden. Ovnen laa paa en lille fri Plads ved Vejsporet og lignede paa Afstand en dansk Kæmpehøj. Den var opført af Jord og Kampesten med nogle flade Lavastykker i ulige Størrelser kastet ovenpaa og fastholdt med Græstørv som Værn mod Regnen.

Da vi kom, var Ovnen varm, og Dejgen blev lagt i Kurve af flettede Vidier, der er af Form som Laaget paa en Bikube af Straa. Brødet stod længe i Ovnen, det skulde have megen Varme for at blive godt gennembagt og for at faa en haard Skorpe, saa det kunde holde sig nogenlunde frisk til næste Bagedag om en Maaned.

At alle Mennesker her oppe havde velholdte, hvide og stærke Tænder, har denne haarde Brødskorpe sikkert sin Andel i. Det var heldigt, at Naturen havde indrettet det saadan, da Beboerne her ofte havde seks-syv Mil til den nærmeste Tandlæge.

Dagen efter var jeg kørende med Husbonden »aux Montagnes«, som det hedder.

Til hver Gaard hører der saadan et stort højt-liggende Areal af stenet og ubekvem Jord oppe ved de udslukte Kratere. Her groede Græsset kun sparsomt paa Grund af de daarlige Overrislingsforhold, men Kvægbestanden kunde dog græsse paa det hele Sommeren, og det var en stor Fordel, da man saa kunde sælge en hel Del af det gode Enghø, som var i høj Pris.

Vi skulde bringe Vin, Flæsk og Brød op til Malkerøgterne, et Par store Drenge paa sytten Aar, som malkede og lavede Smør og Ost. De var oppe hos Køerne til Stadighed fra Foraar til Efteraar og boede i en lille primitiv Hytte af løse Fjeldsten. En Gang ugentlig kørte Manden herop med Madvarer og tog et Læs Ost og Smør med hjem.

Det var overordentlig interessant og smukt at se ud over disse »Montagner« med Masser af græssende Kvægflokke helt ud til den fjerne Horisont, hvor Køerne ikke syntes større end Fluer. Jeg tænkte mig, at dette Skue i mangt og meget maatte minde om de norske Sætere.

Ogsaa Faarehyrden aflagde vi Besøg, for at han kunde faa sit Madforraad fornyet. Han vogtede en Faareflok i et stort brunt Lyngbælte med høje Gyvelbuske. Faarene var ofte slet ikke at se i den høje Gyvel, men den iltre, vagtsomme Schæferhund havde en vidunderlig Evne til at holde dem i Flok.

Faarehyrden hed Pierre, en gammel Mand omkring de fire Snese. Det lange hvide Haar hang ham ned over Skuldrene, og det hvide Fuldskæg faldt i Bølger ned paa Brystet. Han stavrede omkring, hvor Lyngen ikke var saa høj, støttende sig til en favnelang Stok og med et Sjal af groft, hjemmevævet Sækkelærred over Skuldrene. Huset, hvori han søgte Læ for Uvejr og Hvile om Natten , var en firkantet Trækasse, lignede nærmest en Dragkiste, hvis Laag kunde løftes, naar man vilde stige op i den for at søge Hvile paa et Par Halmstraa, der laa i Bunden. Heri havde han ogsaa sit Madforraad for en Uge, bestaaende af Brød, Ost, Flæsk og Vin. Paa den ene Side var der et Lufthul saa stort, at Hunden kunde krybe derind, og under Bunden var anbragt fire smaa Hjul, hvorved hele Indretningen fik Præg af

et stort, transportabelt Hundehus. En Vognstang var fastgjort foran ved Benenden, saa han kunde føre Boligen med sig længere frem i Lyngbæltet, efterhaanden som Faarene havde afpillet det tørre Bundgræs.

Pierre havde tjent paa Gaarden hele Livet, var født der af en Tjenestepige, som havde tjent paa samme Gaard i fyrretyve Aar. Han havde gaaet i Skole en Sommer, havde været Tjenestedreng, Andenkarl og Avlskarl, var derefter gaaet tilbage som Daglejer, Malkerøgter og endt som Faarehyrde.

Vel havde han været forelsket i sine unge Dage, men han havde Valget imellem at gifte sig og rejse bort eller at blive paa Gaarden og ikke gifte sig, og han valgte det sidste.

Forholdet er nemlig dette, at hvis et Par unge Mennesker gifter sig her oppe, bliver de nødt til at rejse, da det her i Bjergene er dem umuligt at tjene Føden til mere end sig selv. I de fleste Tilfælde rejser de unge da til Hovedstaden, og deraf kommer det, at næsten hver Familie heroppe har Paarørende i Paris. —

Paa en anden Gaard huggede vi Gyvel hver Dag. Den bliver hugget med en halvmaaneformet Gyvelkniv, nøjagtig af Form som en Segl, blot lidt sværere. Naar man bøjer Stammen fremover og slaar den over Buen helt nede ved Jorden, kan man hugge den af med ét Slag, om den ogsaa er temmelig grovstammet. Gyvelen bliver bundet i Knipper og kørt i Stak hjemme ved Gaarden. Naar Stakken har staaet og tørret i nogle Aar, bruges Gyvelen til at bage ved eller ogsaa til Sommerbrændsel.

Man faar ondt i Ryggen de første Dage; men senere vænnes man til at gaa i den foroverbøjede Stilling. Er det smukt Vejr og Solskin, kan det sagtens gaa; men

falder det i med Kulde og samtidigt Regnvejr, er det et snavset og uhyggeligt Arbejde.

Gyvelmarken, som passer sig selv, maa i denne skovfattige Egn erstatte Underskoven. Man begynder at hugge bort fra den ene Ende af Marken og tager et Stykke hvert Aar. Har man naaet den anden Ende, er de gamle Stykker imidlertid groet op, saa man kan begynde at hugge ned forfra.

Paa Nabogaarden, som tilhørte en Ingeniør, maatte vi anlægge en ny Vej fra Landevejen og op til Gaarden i Stedet for det gamle krinklede, bundløse Vejspor. Først skulde vi dog have store Hobe af Rullesten forvandlet til Skærver. Man slog ofte en Finger til Blods og fik Vabler i Hænderne; det kom af, at man tog kejtet og uvant paa Hammeren.

Vejen blev afstukket og udgravet, nivelleret og bygget efter samme Mønster som det, hvorefter Romerne byggede i Oldtiden, og som enkelte Steder har holdt sig op til vore Dage. I Bunden blev lagt et Lag af store Kampesten tæt ind til hverandre, saa de ikke kunde forskydes, hvorved bundløse Huller blev undgaaet. Dernæst Rullesten og ovenpaa disse et Lag Skærver. Til sidst et Lag Sand, som blev skyllet ned mellem Skærverne, og hermed var anlagt en uopslidelig Vej for mange Slægtled.

Vi havde udført et stort Arbejde, mente vi, det havde været slidsomt og trættende, hvorfor vi da ogsaa var frække nok til at anmode Ingeniøren om at paaskønne det med en lille Drikkeskilling, i Betragtning af, at det Par Sous, vi fik om Dagen, ikke kunde række langt. Men herover blev Ingeniøren højlig fornærmet. Imidlertid maa han have forandret sin Mening, idet han, den Dag vi rejste, gav Vagtmanden to Francs til hver af os.

Paa den næste Gaard havde Gaardmanden det sidste Aar haft Uheld med sine Fodermestre, der var løbet deres Vej efterhaanden, som de havde været der et Par Dage. Nu maatte Gaardmanden selv udføre Arbejdet, og Vagtmanden udpegede mig til hans Medhjælper. Her var intet andet at gøre end at smide Trøjen, smøge Skjorteærmene op, spytte i Næverne og tage fat. Fodringen var nem at komme over, idet Køerne kun fik et Knippe saftigt Enghø tre Gange daglig og for Resten det klare Kildevand. At lave Smør og Ost tog os en Del Tid, men der kunde godt blive en Fritime tilovers midt paa Dagen, ved hvilken Lejlighed det hændte, at der fra Køkkenet faldt lidt ekstra af ogsaa til mig.

Befolkningen her lever meget sparsommeligt. De stiller intet som helst Krav til Bekvemmelighed eller Komfort; de kender kun at arbejde og spare. Der fandtes f. Eks. hverken et Lommeur eller en Cykle paa hele Gaarden. Sofa, Skrivebord og Klaver var for dem ukendte Begreber. Af egentlige Værelser fandtes kun to, et Køkken forneden, hvor man opholdt sig paa enhver Tid af Dagen, og hvor Gæsterne blev bænkede, hvad der iøvrigt kun hændte meget sjældent, og et Soveværelse foroven, hvor der foruden Sengene fandtes et Bord, tre Stole og to Olietryk uden Rammer, sandsynligvis gamle Arvestykker altsammen. Ud over det fandtes kun nogle Smaarum og en Kælder til Opbevaring af Ost, Vin, Havesager og andre Ting.

Der havde været to Døtre, af hvilke den ældste engang var forelsket i Avlskarlen, en ung, dygtig og respektabel Mand. Men det var hende umuligt at opnaa Forældrenes Samtykke til Ægteskabet; de betegnede en saadan Forbindelse som en absolut Mesalliance, der

ikke kunde forenes med deres gamle, hævdvundne Traditioner!

Imidlertid kom Krigen; den unge Mand blev indkaldt — og faldt.

Godt et halvt Aar efter fik Datteren en dejlig Dreng, som blev kaldt Pierre; han var altid god og glad og blev hele Gaardens Kælebarn. Men hvor meget end Bedsteforældrene holdt af ham, kunde de, som Katolikker, ikke tilgive Datteren, der ved sit Fejltrin havde forbrudt sig mod deres strænge etiske og religiøse Love.

Hun visnede langsomt bort og døde af Sorg over Forældrenes Vrede og Tabet af sin lille Drengs Fader, hendes Hjertes udkaarne.

Aarsdagen for Datterens Død blev der indbudt Venner og Familie, som gik i Kirke og købte Sjælemesse og bad for den dødes Sjæl. Ved denne Lejlighed blev der slagtet en Kalv, som blev fortæret i Køkkenet foran den blussende Kaminild.

FEST- OG NAVNEDAG.

Den næste Gaard, vi kom til at arbejde paa, blev for mit Vedkommende den sidste i dette ejendommelige, romantiske Bjergland hos de stilfærdige, uvidende, men arbejdsomme og dog fattige Bønder, idet jeg ganske uventet blev beordret hjem til Lejren.

Man saa her ved første Øjekast, at Gaarden maatte være i Hænderne paa en lidt mere oplyst Mand. Der var Orden og rent allevegne; og en finere Smag overalt,

baade inde og ude, vidnende om en højere Kultur. Gaardejeren var heller ikke fra disse Egne, men var tilflyttet fra et andet Departement.

Oppe paa Loftet fik vi anvist et Værelse, hvori der stod to opredte Senge. Vi spændte Kassen af Ryggen og studsede — naar vi skulde logere her, hvor skulde vi saa faa Plads til vore Straasække? Vel stod der to store, opredte Senge, men det var vel nok sindssvagt at tænke den Tanke, at vi kunde faa Lov til at kravle i dem. Vi maatte have Bud ned, hvor vi skulde rede vore Straasække; men fik den Besked, at vi gerne maatte benytte Sengene, hvis vi kunde ligge tre Mand i den ene og to i den anden. Kunde — ja, det kunde vi rigtignok, vi kunde, naar det kneb, ligge alle fem i den lille Seng; tre ved Hovedenden og to ved Benenden.

At tænke sig, at vi Fanger virkelig fik Lov til at ligge i en rigtig Seng, en Seng som derhjemme med Dyner og Lagener — nej, det var dog utænkeligt, næsten alt for morsomt. De store Dyner, af groft hjemmevævet Vaar, tykke og tunge og struttende af Hønsefjer, saa varme og indbydende ud. Vi kunde knap nok vente til Sengetid.

Hillemænd, hvor det raslede, da jeg sprang op i Sengen. Underdynen var fyldt med dejlige, tørrede Valnøddeblade, der Natten igennem lavede en hel Raslekoncert, hvergang én af os vendte sig.

Bonden og Husmoderen var flinke mod os, men vi var ikke rigtig tilfreds med, at vi de første otte Dage ikke havde faaet nogen som helst Slags Kød. Men saa kom 2. Juli, der er en katolsk Festdag og samtidig var Husmoderens Navnedag, og da blev vi rent overrumplede.

En af Karlene betroede os, at vi til Aftensmad vilde

faa Kød, vi tænkte os ikke noget videre ved det, men syntes, det var rimeligt.

Først fik vi »la soupe« som ellers og spiste godt af den, da der ikke var mere Kød at se end de andre Dage. Vor Forbavselse var derfor stor, da Husmoderen derefter satte et stort Fad med stegte Høns foran os. Hvor det smagte! Det er ganske forskrækkeligt, saa meget fem Fanger kan sætte til Livs! Dejlig Aftensmad! Vi var godt tilpas og rejste os. Husmoderen gjorde Tegn med Haanden, at vi skulde blive siddende. En stor, dampende Flæskesteg blev sat frem til os og dertil stuvede Gulerødder og Makaroni. Vi gjorde store Øjne. Hm! skal vi spise den ogsaa — maaske et lille Stykke — lad gaa. Vi maatte smage lidt af hvert, men det kneb.

Husmoderen smilte lunt imens; hun var oprømt.

Pludselig tog hun næsten Pippet fra os, idet hun med et overlegent Smil bød rundt af en lækker, saftig Kalvesteg med forskellige Slags Kompot og Vin.

Rystende paa Hovedet, opgivende og spørgende saa vi paa Husmoderen; hun nikkede blot ivrigt og sagde: »Værsgod!« Vi var overrumplede, slaaet af Marken og maatte overgive os; havde vi dog bare ikke spist saa meget af Suppen.

En Haand listede sig langsomt ind under Vesten, og i al Hemmelighed blev Livremmen spændt et Hul op. — Mon det gaar?

»Vi maa smage det, smage en Bid af det,« sagde Søren, »ellers fornærmer vi Husmoderen, som mener det godt med os.« Altsaa paa'n igen!

Da nu Husmoderen saa, at vi var i »Madnød«, og for at sikre sig imod, at vi ikke gav tabt undervejs, satte hun i en Fart to store Lagkager frem, idet hun

med et meget elskværdigt Smil fortalte os, at det jo var hendes Navnedag.

»Ja, saa! Til Lykke!« Og, tænkte vi, Gud velsigne Dem, men spise noget af Deres Lagkage, nej, ikke en Døjt kan vi faa ned, komplet umuligt! Munden var mæt, og Øjnene med.

»Hvad,« sagde hun, »kender De ikke saadanne Kager, har De ikke den Slags derhjemme?«

»Jo, vel har vi den Slags derhjemme, men vi har ingen Plads i Maven. Alt optaget!«

Det kunde hun ikke rigtig begribe; og nu var det hendes Tur til at blive forbavset, idet vi lod Lagkagerne urørt og rejste os for at gaa ovenpaa og lægge os ganske forsigtig ned paa de raslende Valnøddeblade.

Aftenen efter stod de samme Lagkager paa Aftensbordet, men da kunde vi forberede os paa dem, og derfor blev der heller ikke en Snus tilovers.

Nogle Dage derefter kom en Soldat med den overraskende Besked, at jeg skulde hjem til Lejren. — Hvadfornoget! hjem til Lejren? Det satte vore Sind i mægtige Svingninger. Hvad var Grunden? Den franske Soldat vidste intet som helst; og vor Vagtmand havde aldrig klaget over mig. Der maatte være sket noget særdeles vigtigt. Den eneste rimelige Gisning var, at jeg kom i Betragtning ved Udvekslingen af Fanger og blev hjemsendt til Danmark.

Naturligvis skulde jeg udveksles, det var givet! Nu havde jeg været i Fangenskab i over tre Aar. Maaske ogsaa Krigen er forbi i Morgen, tænkte jeg mig, og saa skal vi staa færdig til at rejse. I alt Fald gik det hjemad; den Sag var »bombesikker«.

Sikken Rejsning man fik paa Kroppen! Man blev et nyt Menneske, en Tomme højere. Saa husker jeg intet

mere, førend vi kom til Vic-sur Cère, hvor vi skulde med Toget. Hvor travlt mine Tanker har været optaget af Hjemrejsen, kan skønnes deraf, at det er mig umuligt at sige, paa hvilken Maade vi kom fra Gaarden og til Stationen, en Tur, der dog tog os fem Timer; men det er mig faktisk ikke bevidst, om vi har kørt denne Vej eller gaaet den.

IX.

l'Oratoire.

I Fangelejren var der ikke noget særligt at mærke; der var maaske nogle flere Fanger, end der plejede at være, vel sagtens dem, der skulde udveksles. Ved at spørge mig frem var der dog ingen, der vidste noget om Udveksling; i Stedet for ymtede man om, at der skulde et stort Hold langt bort paa Skovarbejde. — Hvilken Skuffelse! —

Mon dog ikke det kunde tænkes, at Ordren om Udvekslingen kunde indhente os, inden vi kom af Sted paa Skovarbejde?

I den Grad havde jeg været bjergtagen af Selvsuggestionen, at Udvekslingen, skønt den var dementeret, endnu lang Tid efter spøgede rundt i min Hjerne.

Hvor var alt dog trangt og smaat her i Lejren! Man var afskaaret og indeklemt, berøvet alle fremadstræbende Impulser. Her var et Dødvande med Dunster af Surhed, der avlede Slaphed, Pirrelighed og Egoisme. Nej, da var det bedre at arbejde paa Landet.

Trods alt, hvad vi kunde have at klage over hos de cantalske Bønder med Hensyn til Uforstaaenhed, Ar-

bejdstid og Opholsdrum, trods det, at de var Hundrede Aar bagefter os herhjemme, og vi levede sammen med dem under disse primitive Forhold, saa var de dog Naturens Børn. De var saadan, som de viste sig; de kendte ikke noget til Forstillelse, var ikke drevne i den ædle Skuespilkunst. Livet sammen med dem, i deres skønne, kære Højland med den bakteriefrie, ozonfyldte Luft omkring de gamle, udslukte Kratere, havde været sundt for mig, baade for Legeme og Sjæl.

Adskillige Gange siden, naar jeg er kommet til at tænke paa deres runde Rugbrød, den dejlige Cantalost og Flæskesiderne, som hang ved Køkkenloftet, har jeg haft det som Israelitterne, der længtes tilbage til de ægyptiske Kødgryder.

Det store Hold var nu samlet. Der var sivet noget ud om, at vi skulde hen paa et Slot, og en frisk Julimorgen tog vi fem og tyve Mand under Bevogtning med Toget i Retning mod Paris.

Hen paa Eftermiddagen kom vi til Byen Vendôme i det mellemste Frankrig, et Knudepunkt paa Orléans-Banen, hvor vi steg ud. I Byen, som har ca. 10,000 Indbyggere, er der Ruiner af et gammelt Slot, der har tilhørt Hertugerne af Vendôme. Omegnen af Byen dannede det tidligere Grevskab Vendômois.

Efter en lille halv Times Gang naaede vi en lille Landsby, Courtiras, som var Maalet for vor Rejse. Courtiras laa i Nærheden af Loire-Floden i Departementet Loire-et-Cher.

Vi blev modtaget af en Dame og en Herre, som overgav os et helt Hus til vor Raadighed. Vi lod nogle Ord falde om ét og andet, og pludselig blev Damen yderst forbavset og udbrød paa godt dansk: »Hvad, kan De tale dansk!« Ja, det kunde vi da, desformedelst vi var dansksindede Sønderjyder allesammen. Denne Oplys-

ning formaaede dog ikke at klarlægge Damen den Gaade, at tyske Krigsfanger i tysk Uniform kunde tale dansk.

Huset var opført af Kalksten; det laa lidt borte fra Vejen med en lav Stenmur foran og en Indgang mellem et Par høje Stenpiller. I Stueetagen var der en Belægningsstue og en stor Spisestue. Ovenpaa to Belægningsstuer, en lille Spisestue og et lille Køkken. Til hver Mand var der et i Hast sammentømret, brunmalet Sengested, hvor der var Plads til vor halmfyldte Straasæk. Et Dækken over, og Sengen var færdig.

Fra Landevejen forbi vort Kantonnement førte en pæn, lige Vej ned til det gamle dejlige Slot »l'Oratoire«, som laa fem Minutter borte. Slottet med den kønne hvide Facade og de lange Rækker af Vinduer var bygget Aar 1514. I den sydlige Gavl var et Slotskapel. Foran laa den ny anlagte Have med grønne Plæner og Rosenbede. Mod Syd den store Køkkenhave med Drivhuse og Vinhaven, der var bekendt som den bedste i vid Omkreds paa Grund af den stenede, varme Jordbund, heldigt beliggende paa Sydsiden af en Bjergskrænt, saa at Solen kunde beskinne Druerne hele Dagen, idet Vinens Rækker stod terrasseformet ovenfor hinanden. I Baggrunden laa den gamle Slotspark med Søen, hvori Vandhønsene skreg og Fiskene slog Smut. Dunkle Spadseregange laa dækkede af Hasselbuskenes Grene, som naaede sammen foroven, ud og ind snirklede de sig for at ende lyse og venlige mellem høje Fyrretræer.

I denne henrivende Ramme laa det gamle Slot med Solens Straaler legende gennem de funklende Vinduesruder og dansende paa det blaaglaserede Tegltag.

Til Slottet hørte et Par Gaarde og store Arealer med

værdifulde Skovstrækninger. Den lykkelige Ejer til hele Herligheden var en danskfødt Grosserer med et saa velklingende dansk Navn som Hr. Eriksen. Han var rejst til Frankrig som ung og havde der tjent sig en Formue.

Da det efterhaanden blev svært at faa Arbejdskraft til Skovbruget, og Hr. Eriksen hørte om de fangne Sønderjyder, besluttede han at tage sig af et Hold paa fem og tyve Mand. Der laa sikkert et stort Hjerte bag ved dette Foretagende, som blev meget kostbart slaaet op. Et Hus blev fuldstændig ombygget til os, en Seng lavet til hver Mand, indkøbt flere Spænd af svære, kostbare Trækstude med dertil hørende Vogne og store belgiske Heste og tohjulede Kærrer. Alene disse Nyanskaffelser repræsenterede en lille Formue. Hvert Køretøj fik tildelt en Mand, som skulde køre Træ fra Skoven til Banegaarden i Vendôme.

Skulde der leveres Vaggoner med Træ fra Banegaarden, blev et Par Mand sat til at læsse dem, andre hjalp til med at læsse Køretøjerne i Skoven, og et Par Mand var en Kulsvier behjælpelig med at brænde Trækul. Som Opsyn havde vi kun én Vagtmand. Efter nogen Tids Forløb blev han afløst af en anden, der var meget flink.

Da Hr. Eriksen boede i Paris om Vinteren, havde han indsat en Forretningsfører, som skulde ordne alt os vedrørende, nemlig den Herre, som modtog os den første Dag; lad os kalde ham Hr. Malpartu. Damen var hans Kone.

Vi fik selv Lov til at koge vor Mad, en fritstaaende Gruekedel var dertil indrettet oppe hos Hr. Malpartu, fem Minutters Gang fra Kantonnementet, og jeg blev udset til at være Kok. Det var imidlertid ikke nogen særlig behagelig Stilling. Jeg skulde være første Mand

paa Benene om Morgenen for at faa Kaffen kogt i rette Tid. Naar de andre var gaaet i Skoven, skulde jeg ordne alle Stuer og derefter gaa til Skoven for at arbejde to Timer. Saa i en Fart hjem at koge Middagsmad. Naar jeg havde vasket op efter Maden, skulde jeg atter arbejde et Par Timer i Skoven og saa tilbage igen for at lave Aftensmad.

De første Dage gik det nogenlunde, da kom Kammeraterne hjem for at spise; men denne Vej frem og tilbage blev alt for besværlig; hele Middagstimen gik i Løbet. Og saa var det mig, der maatte bringe Maden til Skoven. Et langt Stykke inde i Skoven laa en gammel Hytte ensom og forladt, som Svend Hansen døbte »Skovbohêmen«, hvori Kammeraterne søgte Læ mod Regn og Kulde, og hertil maatte jeg transportere Maden paa en klodset Trækvogn, der næsten ikke var til at slæbe fremad paa Skovvejen. Om Lørdagen havde jeg særlig travlt, idet jeg da foruden Madlavningen maatte vaske alle Stuer.

Vi fik kun udleveret vor bestemte Ration paa 400 gr. Brød daglig, men det varede ikke længe, førend jeg blev saa gode Venner med Bagerkonen, at jeg kunde købe saa meget Ekstrabrød, som jeg vilde. Alle andre Indkøb af Madvarer besørgede Hr. Malpartu i Vendôme. I samme Øjemed stod et lille fikst Køretøj paa Slottet til hans frie Raadighed.

De indkøbte Varer var altid af fortrinlig Kvalitet; men en Del deraf gik i den gale Hals. Vort daglige Vinkvantum blev snart reduceret til det halve og erstattet med noget Saft kogt paa Figener og tilsat en Flaske Ekstrakt.

Dertil kom, at der blev fremsat meget stærke Krav om forøget Arbejdsydelse, skønt det var vitterligt, at

der ikke fandtes dovne Emner iblandt de valgte fem og tyve.

Hr. Malpartu havde ikke nogen Tjenestepige, og derfor maatte jeg ofte, midt under Madlavningen, løbe Byærinder for Fruen. Havde jeg tilsat Maden det fornødne Kvantum Salt og Peber, inden jeg gik, skete det nogle Gange, at Fruen kom en endnu større Portion i, mens jeg var borte. Resultatet blev jo mindre smagfuldt.

Lidt bedre gik det, da der endelig blev fæstet en Pige, for Resten en Krigsenke, som hed Clementine og var meget dygtig til sit Arbejde. Men efter et Par Uger gik hun sin Vej; hun sagde, at det blev hende for enerverende.

Nu var jeg atter ene om Arbejdet, og der stilledes stadig større Krav til min Hjælp i Huset hos Hr. Malpartu; jeg henstillede derfor til ham at faa en Medhjælper. Endelig fik vi en ældre Kone paa otte og fyrre, og vi to skulde hjælpes ad. Hun var lille og vims, rap i Munden og rap paa Fingrene, hun var maaske ikke altid lige proper, brugte bl. a. en Masse Snustobak.

Vi kom godt ud af det paa nær én Dag om Ugen, det var den Dag, hendes Snustobak var sluppet op. Manden gav hende nemlig kun et bestemt Kvantum for en Uge ad Gangen; men hun greb gerne for dybt i Daasen, saa der blev ikke noget til den sidste Dag i Ugen, og da var hun altid i Krigshumør, lige paa Nuet parat til at eksplodere. Snuse maatte hun nu alligevel. Haanden greb af gammel Vane ned i Lommen for at hente Daasen frem, hun stak da Næsen helt ned i den, aandede et Par Gange dybt og tankefuldt og slugte begærligt det forhenværende Indholds krasse Aroma. Mellem os blev hun kaldt for »Sutten«.

Omegnens Beboere havde Tyskerne i særdeles god Erindring fra de to Fægtninger omkring Vendôme d.

15. Dec. 1870 og 6. Jan. 1871 og havde derfor ikke noget særlig godt Øje til os. Ogsaa her gjorde Hr. Eriksen, hvad der stod i hans Magt, idet han i de lokale Aviser skrev oplysende Artikler om vort Forhold til Danmark.

Jeg er dog aldrig blevet generet af nogen, skønt jeg ofte gik i Byen for i en lille Købmandshandel at købe lidt ekstra f. Eks. Chokolade, Smør og Ost til dem af mine Kammerater, som ønskede det.

Købmanden, som hed Motheron, var tillige Skomager og Vindyrker. Han var lille, spinkel, lidt foroverbøjet, mut og mørkladen. Hustruen derimod var meget svær og struttende, med et aabent, venligt Ansigt under den hvide Hætte. En Dag viste Motheron mig Hr. Eriksens Artikel i Avisen, og det gav Anledning til, at vi kom ind i en længere Diskussion. Jeg blev bedt med ind i Stuen, hvor Hustruen serverede Smaakager og et Glas Vin af deres egne Druer. Siden blev jeg ofte bedt ind i Stuen, hvor vi sad Timevis og talte sammen.

De fortalte mig ogsaa om den store Sorg, som de havde haft for et Aar siden, idet deres eneste Barn, en Datter paa tre og tyve Aar, var død af den spanske Syge. De kom aldrig sammen med andre Mennesker der i Byen, da de ikke var godt lidt paa Grund af, at de i Aarenes Løb havde formaaet ved Flid og Sparsommelighed at lægge lidt Penge til Side. Men nu var de taknemmelige for, at jeg besøgte dem af og til; de var kommen til at holde af mig, paastod de, og syntes, at naar jeg var hos dem, var det, som om de havde faaet deres kære Datter tilbage. Det blev mig efterhaanden ogsaa en Trang at gaa derhen, og mange hyggelige Aftentimer har jeg tilbragt sammen med disse to gamle ensomme Mennesker.

VINHØST.

Om Søndagen spadserede vi Fanger i Parken, badede, sejlede eller fiskede i Slotssøen, hvori der var Skaller og Aborrer, der smagte ganske fortrinligt. Vi gik ogsaa omkring i Byen og dens Omegn, gav os i Snak med Vinbønderne og blev bedt med ned i Vinkælderen for at smage paa Kvaliteten.

En Søndag Eftermiddag hjalp jeg »Sutten« og hendes Mand med at høste deres Vin. Manden var stor og svær med en Mave som et Vinfad, oppustet og rød i Hovedet, og med store, fremstaaende Basedow-Øjne. Han havde svært ved at haandtere Vinpressen, og derfor havde de bedt mig om at hjælpe.

Deres Vinmark laa lidt udenfor Byen paa en Skraaning. Vinen, som kun var en god halv Meter høj, stod i smukke, lige Rækker med en Meter mellem hver og med Rankerne løbende langs ad de udspændte Staaltraade.

Det var en sand Fornøjelse at plukke de store Klaser af modne, blaa Druer, fyldte med ædel Saft, saa de blaa Hinder var lige ved at sprænges. Hvor løb dog Tænderne i Vand, da den første Klase, tung og fyldig, laa i min Haand, og hvor den smagte lifligt. Jeg maatte spise saa mange, jeg vilde, mens jeg plukkede, men ak, naar man har spist to Klaser paa et Par Pund Stykket, saa siger Maven stop.

Engang imellem maa jeg rette Ryggen. Derhenne paa den jævne Flade ligger Byen Vendôme med sine fem slanke Kirkespir og gasser sig i Solvarmen, der faar Beboerne til at tørste efter mere Vin. Omkring Byen grupperer sig syv til otte Smaabyer mellem gyldne Agre af Havre-, Vin- og Hvedemarker. Gennem Rammerne

af dette fredelige Høstbillede bryder en susende Lastauto med gumlende, khakiklædte amerikanske Soldater.

Druerne bliver plukket i Spande og Kurve og baaret ned i et Kar paa Trækvognen, hvor de bliver stampet sammen med en Trækølle for ikke at tage for megen Plads. Hjembragte bliver Druerne kastet op i Vinpressen og stampet igen, hvorefter Laaget lægges paa og skrues ned i Pressen. For hver Omgang Skruen bliver drejet, presses Druerne mere og mere sammen, indtil de er sprængte allesammen og hver Draabe Saft presset ud af dem.

Saften er paa dette Stadium sød og liflig og ikke videre berusende; den rinder i en jævn Strøm fra Pressen og ned i et Kar, hvorefter den fyldes paa Fade. Fadene bliver først underkastet en meget indgaaende Proces bl. a. med Svovl, hvad Manden paastod fik stor Indflydelse paa Vinens Smag.

Naar Vinen gærer, frembringer den nogle underlige skrattende, kvækkende Lyde, som naar man staar en stille Sommeraften og hører Frøerne kvække i Mosekæret. Under Gæringen samler sig alt det daarlige og urene paa Overfladen, og naar Fadet holdes fuldt op til Kanten, stiger det urene af sig selv op gennem Spundsehullet. Derefter lægges Fadene paa Rad i Kælderen for at lagre, hvorved Resten af Smaapartiklerne bundfældes. En Del Flasker fyldes, plomberes og lægges hen hvert Aar for, naar Tid og Lejlighed er der, at komme frem for Dagens Lys som gammel Vin.

Saadan et Par gamle Flasker, der var lagt ned for en Menneskealder siden, blev taget med op til Aftensmaden. Der var dækket pænt op i Stuen, som tillige var baade Køkken og Soveværelse, og Soiréen fik et festligt Præg, idet der paa et Fad blev serveret et helt Kalve-

hoved, svømmende i Olie og Eddike med mange Løg; og dertil den gamle Hvidvin, der smagte meget bedre end skummende Champagne. Skrabet Kalvehoved i Olie og Eddike er en hel Udskrivning og anses for at være en stor Delikatesse. Det smager virkelig ogsaa godt; dog er jeg sikker paa, at ikke alle kan spise det. Et Par Snapse ind imellem stimulerede vældigt Appetitten.

Snapsen og Vineddiken havde Manden selv lavet. Naar Druerne er pressede, bliver de opbevaret i en Tønde, hvori de staar nogen Tid og gærer; og af denne Bærme brændes saa første Gang Snaps og anden Gang Vineddike af en udmærket Kvalitet.

Efter et Fjerdingaars Forløb ønskede jeg at blive afløst som Kok og byttede med Poul Hansen. Poul købte Vin en gros og solgte den videre til Kammeraterne for Frcs. 1.70 pr. Liter.

Hvergang vi læste i de franske Aviser, at Franskmændene havde taget en Slump Fanger ved Fronten, skulde vi gerne et lille Ærinde hen til Poul med et Par Flasker. Siden sagde vi Skaal og ønskede, at der blandt de nye Fanger var mange Sønderjyder, som var kommet velbeholdne over paa denne Side.

KULBRÆNDING.

Sammen med Jens Peter Jensen fra Ragebøl blev jeg sat til at hjælpe Kulsvieren med at brænde Trækul. Vi ryddede og jævnede en Plads, hvor der var Lysning mellem Træerne. Pladsen, som var fire til fem Meter i

Tværmaal, blev hakket op i Bunden, saa den var løs og luftig. En Pæl blev sat i Centrum, og omkring den blev Brændet stablet op paa Enden, ofte i tre Lag ovenpaa hinanden. Det stables saadan, at det skraaner jævnt oppe fra Pælens Spids ned mod Jorden. Derefter lægges et Lag af Græs eller vissent Løv og derpaa Græstørv eller Sand, som klappes nogenlunde lufttæt med en Skovl. Pælen tages op, og Gløder kastes ned gennem Hullet, hvor den har staaet. Gløderne tænder i lidt Kvas, som ligger forneden, og Ilden breder sig fra Midten langs med den porøse Jord ud mod Cirklens Yderkant.

Man regulerer Ilden ved at lave smaa Trækhuller, og er Kulmilen udglødet, skrabes Sandet af, og de sortglinsende, klingende Trækul ligger tilbage. — —

Efteraaret havde meldt sig. Det havde tyndet slemt i Løvet paa de høje Popler omkring Slotssøen, hvorved Skade- og Kragerederne i de svajende Kroner blev afslørede som Mistelten. Frække hang de nu der, disse Snylteplanter, og kroede sig pralende med deres grønne Blade og pæne, hvide Bær, mens Poplerne, hvoraf de stjal deres Næring, mistede den skønne Sommerdragt.

Den raakolde Morgenblæst havde travlt med at ruske de fem mægtige Fyrretræer, der stod langs med Skovvejen. Et Par Egern, som havde søgt sig et Morgenmaaltid i andre Træer, vejrede vort Komme og skød i en Spiral op ad de ranke Stammer og satte sig, med den buskede Hale rejst kækt i Vejret, paa en Gren højt oppe under den grønne Kalot.

En sort Skygge pilede forbi ind i den tætte Underskov og efterlod en Lyd af knækkede Kviste. Det var et Vildsvin, som i Nattens Mulm havde rodet efter Rødder paa en Mark maaske flere Mil borte.

Fra Skovens Udkant lød et Skrig, som fik Ivar Lycke til at staa stille og gøre en Kvartvending til venstre, idet

han udbrød: »Jeg tror, der er Urhøns og Fasaner derude! Næste Gang gaar jeg den Vej hjem. Havde man blot haft en Jagtbøsse.«

Regnen sivede ned, hvorfor Kammeraterne indtog Stillingen i den gamle »Bohême«, hvor de lagde Ild i Kaminen og satte sig til at spille Kort og ryge Tobak.

Jens Peter Jensen og jeg gik ind i Skuret til Kulsvieren med en Kande Drikkevand, vi havde taget med til ham fra Byen. Skuret var nu langt fra tæt, især regnede det ned i Sengen, hvorfor han maatte stable Sengetøjet op i et Hjørne. Jeg havde plukket en Del forskellige Svampe, hvoraf der var mange paa sine Steder. Kulsvieren vilde gerne give Smør til, hvis jeg vilde stege dem paa Panden. Men det var mig umuligt at faa ham til at spise af dem først, han troede bestemt, at jeg vilde forgive ham for derefter at overtage hans Bestilling som Kulsvier!

VAABENSTILSTAND.

Pludselig reves vi ud af de dagligdags Ubetydeligheder, vaagnede op til en stor Dag. Det var som om et Tæppe pludselig gled til Side og aabenbarede for os den Fremtid, der hidtil havde ligget i kold Uvished.

Det var ved Middagstide den 11. Nov. 1918, at Efterretningen naaede ud til os i den store, ensomme Skov:

Der er Vaabenstilstand!!! —

Det blev ikke udraabt med gjaldende Stemmer, der hørtes ingen Fanfarer, ingen Klokkeklang; en lavmælet Stemme hviskede det til os ind mellem Træerne, om bag de rygende Kulmiler, over til de afbarkede Stabler

af Minestolper og ud til Stude- og Hestekøretøjer paa Skovvejen.

Vaabenstilstand! Stod det til troende? Var det andet end Rygter, der havde skuffet os saa tit?

Vi samledes alle ved »Bohêmen«. Langt nede paa den snorlige Vej kom Poul kørende med Middagsmaden; han vinkede ivrigt. Poul kunde bekræfte Nyheden, han havde hørt Musik og Klokkeringning nede fra Vendôme. Der var Vaabenstilstand, og Tyskerne havde tryglet om den!

Der for en Glædessitren gennem Kroppen; nu vidste vi, hvor langt vi var naaet. Men derfor vidste vi endnu ikke, hvor langt der var til Vejs Ende.

Aftenen maatte fejres ved et Glas Vin. Pouls Vinfad var lænset, men saa blev der sendt Bud i Byen med fire store Stenkrukker.

Stemningen steg, efterhaanden som det sank i Stenkrukkerne. Man sang, fordi man følte Trang dertil. Glæden maatte have Afløb. Marten Hansen fløjtede »Harlekins Millioner«, og Emil Mygind nynnede »Nøkken«.

Vagtmanden var forsvunden, ingen havde lagt Mærke dertil.

Man sang for sig selv, og man sang i Kor; men Koret blev mindre. Man skænkede i Glassene, skaalede og drak; dog ikke alle Glas blev tømte. Ingen lagde Mærke til dem, der forsvandt; kun deres fulde Krus og Glas, som stod urørte paa Bordet fortalte, at de var væk. Man fortalte, lo af fuld Hals, helt overgivent; man holdt Taler for døve Øren og sang gamle, halvt glemte Viser, alt imens der med smaa Mellemrum ganske stille forsvandt en Mand eller to.

En lille Klub sad tilbage i den store Spisestue, og hver af dem sang sine egne kære Melodier.

Vinkrukkerne var tomme, kun et Par fyldte Blikbægre stod tilbage; ogsaa de blev tømte efterhaanden, og de, der gjorde det, benyttede Lejligheden til at gøre sig usynlige, da de nu alligevel var kommet paa Benene.

Tilbage var nu kun to Mand, der var saa optaget af hinandens højrøstede, glade Fortællinger, at de ikke havde mærket, hvor tomt der var blevet omkring dem. Da Ordstrømmen for et Øjeblik standsede, slog det pludselig ned i dem, at de var ene i Stuen.

Det var dog højst besynderligt! Hvem var gaaet, hvornaar og hvorhen? De søgte rundt i alle Stuer, men de var lige saa tomme som Vinflasker, Krukker og Glas.

De dejsede ud. Himlen var mørk.

Udenfor Huset gik der Veje i tre Retninger; de slog ind paa den ene, uden at der blev talt om, ad hvilken de skulde gaa. Hvorfor de nu netop ravede ind paa den Vej, de efter en stiltiende Overenskomst havde valgt, var dem ikke bevidst; de gik bare — hurtigere og hurtigere.

Da de havde gaaet et Stykke, indhentede de en Mand; det var én af Kammerraterne. De slog Følge og ravede frem ad den mørke Landevej. Gangen fremskyndtes, og lidt efter indhentede de nok en Kammerat.

Forude var Mørket brudt af en Lysbue. Var det en mægtig Magnet, hvis magiske Kraft evnede at tiltrække alle Mennesker fra hele Omegnen? Nej, det var Vendôme, hvis Lamper og Blus luede op mod den ravnsorte Novemberhimmel, og den var Maalet baade for os og for mange andre. Vinden førte Toner af et Orkester imod os, de blev borte og dukkede op igen. Klangen af Klokker rullede i Bølger ud over Landet.

De meldte syngende om Vaabenstilstanden, jublede over, at ingen mere skulde ud at døje Krigens Kvaler. — Knebelen hamrede fastere, mere lydt. Malmen sukkede sin Sorg ud over Byen over alle de Savn og Lidelser, Beboerne gennem Aarene havde lidt. Jamrende rungede Tonerne ud, fortællende, hulkende om de vanvittige, usigelige Smerter, der var gennemlevet af de saarede og døende. Klangen tabte sig i en sagte Bøn for de Dynger af Lig, som aldrig var blevet begravede, men hvis hvide, afpillede Knogler laa spredt omkring paa den oprevne, mishandlede Muld.

Nu lød der Sang og høje Raab: Vaabenstilstand! Leve Frankrig! Leve de allierede! Gaderne var et bølgende Menneskehav, henrykte Soldater, jublende Børn, men ogsaa gamle sorgfulde Mænd og grædende Kvinder.

Vi blandede os imellem dem, og i vor Fangeuniform med den brune Khaki-Hue med det danske Mærke blev vi i Almindelighed antaget for belgiske Soldater.

De forskellige Sjælsrørelser var traadt tydeligt frem paa Ansigterne. Der var en Raaben og Støjen; alle følte Trang til at meddele sig, alle vilde trykke vore Hænder med Udraabet: Vaabenstilstand! I dette ene Ord var alle Tanker og Følelser nedlagt.

En »diable bleu« (blaa Djævel, d. v. s. en fransk Alpejæger) favnede mig i sine stærke Arme og dansede en Gang rundt med mig paa Gaden, idet han med dirrende Stemme fremstødte: »Kammerat, Kammerat! Vaabenstilstand! Lykkelig!« — Han stod lige for Tur til at skulle af Sted ud i Felten igen, da Glædesbudskabet naaede ham. Nu var han lykkelig og maatte give sin Glæde Luft, den kendte næsten ingen Grænser. Og mange med ham var rent bjergtagne i Glædesrusen. De knugede hinandens Hænder under glade Tilraab:

Mænd og Kvinder, kendte og ukendte, omfavnede og kyssede hinanden.

Inden jeg ret forstod Meningen, havde en gammel begejstret Mor slynget Armene omkring Halsen paa mig og trykket mig et rigtigt godt gammeldags Smækkys paa hver Kind og ét paa Panden, idet hun med varme, hjertelige Ord sagde: »Tak, Tak, kære Soldat!« Jeg saa bestyrtet paa hende; men hun masede længere frem i Mængden for maaske at kysse den næste Soldat, idet hun overvældet af Taknemmelighed og Glæde raabte: »Der er Vaabenstilstand! Der er Vaabenstilstand!« Og saa maatte et lille Kys vel være tilladt.

Paa Fortovet foran en Restaurant havde Kammeraterne samlet sig. En for en eller parvis var de gaaet til Vendôme, uden forudgaaende Aftale. Trangen til mere Frihed, mere Lys, flere Mennesker, og til at komme den store Begivenhed paa nærmere Hold havde draget dem til dette Sted. —

Fem og tyve Sjæle og én Tanke.

Paa Vinstuerne herskede et forfærdeligt Leben. Lokalerne var stuvende fulde af syngende, begejstrede Mennesker, og Dørene stod paa vid Gab. Skikkelserne derinde saas utydeligt i den tætte Cigarettaage, og en stram Dunst af Vin og Alkohol stod helt ud paa Gaden.

Hvad om vi vovede os indenfor? Hvordan vilde det gaa os, hvis vi blev opdagede som tyske Krigsfanger.

I en lille Restaurant kantede vi os forsigtigt ind mellem Gæsterne, ikke for at nyde noget, men for at se paa, hvordan Livet formede sig derinde.

Vi blev straks modtaget med høje Begejstringsudbrud: »Leve Belgien! Leve Frankrig! Kammerat! Kammerat!« Vi blev antaget for belgiske Soldater, og alle vilde trykke vore Hænder. Der blev straks hentet

et Par Flasker Vin, og vi maatte skaale med dem paa det opnaaede Resultat af Krigens Udfald.

Jeg var kommet i Snak med to Soldater og en civil Herre; de sagde, at jeg talte udmærket fransk, eftersom jeg jo maatte være Flamlænder, hvad de tydeligt kunde høre paa min Accent; men nu havde jeg vel været flere Aar i Frankrig, mente de. Jeg var ikke sikker paa, at det vilde være til Fordel at give dem Oplysninger om mine faktiske Forhold, og derfor sagde jeg bare: »Fire Aar! Skaal!«

En lille Soldat følte sig pludselig stærk og greb fat i den største af os, nemlig Svend Hanssen fra Nørremølle, en Brodersøn til H. P. Hanssen-Nørremølle, og dansede rundt med ham og forsøgte at løfte ham.

Svend var en ren Kæmpe at se til, han gik ind paa Spøgen og tænkte: »Skal vi to prøve Kræfter, lille Ven, saa lad gaa!« Derpaa greb han Soldaten i sine knokkelstærke Arme, løftede ham højt op over Hovedet og satte ham derefter ned paa et Bord, som bestod af et Jernstativ med en rund Ring, hvorpaa der laa en Marmorplade.

Men paa Grund af det haarde Stød, fremkaldt ved Soldatens hele Vægt, splintrede Bordpladen som en tynd Isskorpe for et Hammerslag, og der sad han fastklemt med Sædet dybt nede i Jernringen og med Arme og Ben struttende som fire stive Stænger op i Luften!

Der for en pludselig Skygge over Svends ophedede Ansigt, idet han fik en alvorlig Forskrækkelse over den Ulykke, han havde afstedkommet, og hvad vilde den sammenfoldede Skikkelse sige, naar han var blevet befriet fra sin tragikomiske Stilling. Han gav et lille Grynt fra sig af Smerte, idet Svend bøjede ham yderligere sammen for at hive ham op af Hullet.

En øredøvende Jubel bragede løs og hilste Svend for hans morsomme Kraftpræstation.

Svend satte Soldaten forsigtig ned paa Gulvet; han havde ikke faaet nogen Men af Medfarten, og den lille og den store trykkede hjerteligt hinandens Hænder.

Fra alle Sider vilde man tage Svend i Haanden og klappe ham paa de brede Skuldre.

»Se, mine Herrer!« raabte en drabelig Røst, »hvis vi blot havde haft mange af den Slags Kæmper til at hjælpe os i Krigen, saa havde de modbydelige Bocher været rendt over Ende for længe siden!«

Det glade Selskab anede kun lidet om, at Svend Hanssen havde kæmpet imod dem i den prøjsiske Gardes Rækker!

Svend tilbød at betale en Sum for den smadrede Bordplade; men det var der ingen, der vilde høre Tale om; der var jo Vaabenstilstand, og saa kunde saadan en lille Spøg godt tillades.

Vi blev nu enige om at forsvinde ubemærket, da vor Nærværelse og hele Optrinet, efter Nydelsen af mere Vin, godt kunde faa alvorlige Følger for os. Og vi vendte Ryggen til den lysende, larmende, oprømte By. — —

EN »VILDGAAS«.

Efterhaanden blev vi klar over, hvor godt Sagerne stod for os. Tyskerne havde bedt om Vaabenstilstand, og hvis de allierede Magter kunde diktere Fredsbetingelserne, maatte man anse som en logisk Følge deraf,

at vort kære Hjemland blev genforenet med gamle Danmark. Mange vanskelige Spørgsmaal om Fremtiden under det tyske Herredømme var derved løst for os paa en særdeles kærkommen Maade. Hjertet var lettet for et knugende Tryk. Modet var højt, og nye Fremtidsperspektiver avledes i Hjernen, der begyndte at fostre nye og nyttige Tanker.

Desværre standsede nu pludselig alle Brevforsendelser og Pengeforsendelser fra Hjemmet til Krigsfangerne. Men fra Danmark modtog vi stadig Breve, der orienterede os, gav os Haab og glædede os meget. Disse Breve var vi overordentlig taknemmelige for.

Jeg citerer følgende:

d. 21—11—1918.

Kære Hr. Petersen!

Ja, nu er Freden endelig kommet, og forhaabentlig er Deres Fangenskab ogsaa meget snart forbi, saa De kan komme hjem til Deres Familie — og til Danmark. Freden er jo rigtignok ikke sluttet endnu; men det varer nok ikke længe. Desværre kommer De vel næppe hjem inden Jul; men i Betragtning af, hvor snart Frihedens Time skal slaa for Dem, bliver det vel ikke saa svært at holde ud lidt endnu. De kan tro, at alle herhjemme i Danmark glæder sig med Alsace-Lorraine og med Spænding imødeser den Dag, da Dannebrog skal vaje over et større Danmark. For vi haaber og tror alle, at vi skal have vor gamle Grænse igen.

Begivenhederne falder Slag i Slag, saa hurtigt, at man næsten ikke kan fatte alt, hvad der foregaar rundt om i Europa. Hvem havde blot for 2 Maaneder siden tænkt sig en saa hurtig og lykkelig Udgang af alle Vanskeligheder. Det er næsten ufatteligt, at vi skal

have Slesvig tilbage. Det bliver en stor Dag, naar alle de fangne Sønderjyder vender tilbage og skal stemme for en Tilslutning til Danmark. — —

I Eftermiddag skal jeg ud i Byen og købe ind til en Julepakke til min Krigsfange i England. — Til Dem har min Fader afsendt 25 Frcs. —

Det bliver snart et af de sidste Breve, De faar fra mig inden Deres Hjemrejse, men jeg haaber da, at De, naar De er kommet hjem, vil skrive og fortælle mig, hvordan det gaar Dem.

Nu vil jeg til Slut ønske Dem en glædelig Jul og et godt Nytaar og haabe, at det ikke maa vare alt for længe, inden De kan komme hjem.

Mange venlige Hilsener.

Ermegaard Møller.

Nogle Dage senere modtog jeg fra den unge Dames Fader følgende Brev:

22. November 1918.

Gefrejter Hans Petersen.

1/86. 3889. Depôt Special des Prissoniers de Guerre.
Aurillac (Cantal) France.

Min Datter har vist mig Deres Brev til hende af 8. Sept., og har det i høj Grad glædet mig at se, hvor udmærket Dansk De skriver, og hvor godt De har det i Frankrig. Jeg kan jo forstaa, at De efter 4 Aars Fangenskab længes inderlig efter at komme hjem, men nu slaar jo ogsaa Befrielsens Time snart.

Da det er vanskeligt at sende noget herfra til Frankrig, som man, paa Grund af den lange Omvej, kan gøre Regning paa kommer frem i god Tilstand, og De jo desuden kan faa alt, hvad De ønsker, sender jeg

Dem idag en Postanvisning paa: Frcs. 25. — med hvilken jeg beder Dem gøre Dem tilgode i Julen.

Da De i tidligere Brev har fortalt min Datter, hvor i Sundeved Deres Hjem er, har jeg idag forsøgt paa at komme i Forbindelse med Deres Fader, og skulde det glæde mig, om dette maatte lykkes.

Der er stor Bevægelse i hele Nordslesvig og ogsaa i Flensborg By i Anledning af den forestaaende Tilknytning igen til Danmark, og jeg skal forsøge paa at faa en Række Numre af »Flensborg Avis«, som jeg saa vil sende Dem, da det jo sikkert vil interessere Dem at læse, hvad der bliver sagt deri af de forskellige ledende Personer. Imidlertid synes det efter et Telegram fra Paris, som om den franske Regering staar paa det Standpunkt, at det slesvigske Spørgsmaal ikke kan ordnes før end paa selve Fredskongressen.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

V. Aage Møller.

Dagene sneg sig langsomt af Sted henimod Jul. Det var den femte Jul, jeg skulde fejre borte fra Hjemmet, og Uvisheden om Tidspunktet for Udfrielsen var endnu stadig lige stor.

Da vi gik paa Arbejde i Skoven Juleaftensdag, var Luften kold og skarp, saa vi havde begyndt at glæde os til klar Frost. Sne, som gør Julen saa festlig, turde vi ikke haabe paa. Men op paa Formiddagen trak tunge Byger ind over Egnen, og snart begyndte det at øsregne. Til Middag gik vi dog i Tørvejr i den gamle Skovbohême, hvor vi fyrede op i Kaminen for at varme de blaafrosne Hænder. Om Eftermiddagen blev Vejret ikke bedre. Regn- og Hagelbyger forsøgte skif-

tevis at trykke vor Julestemning. Væden drev af os, mens vi over den opblødte, fede Skovbund slæbte Minetræ ud til Vejen, hvor det skulde læsses paa Vognene. Tøjet klæbede paa os baade indvendig og udvendig. Indvendig af Regnen, som slog igennem; og udvendig var vi oversmurt fra øverst til nederst med Harpiks fra de afbarkede Granstolper.

Da vi ved Mørkets Frembrud kom tilbage fra Skoven, var vi næsten alle gennemblødte; men efter at vi var blevet vasket og kommet i »Søndagstøjet«, begyndte ogsaa Julestemningen at indfinde sig.

For nu at glæde os til Julen og gøre det festligt for os havde Hr. Eriksen skænket os to Gæs, saa vi fik Risengrød og Gaasesteg til Juleaften. Det var jo ret festligt, skønt to Gæs til 26 Mand kunde ikke give ret stort Stykke til hver. Men da det antagelig blev den sidste Jul, vi fejrede i Fangenskab, besluttede vi at gøre Festen saa hjemlig og hyggelig som muligt, og derfor lagde vi vore Smaaskillinger sammen til en Sum, for hvilken der blev indkøbt forskellige Goder til fælles Bedste.

Efter Bordet læste én af Kammeraterne Juleevangeliet og en Juleprædiken, hvorefter vi tændte Lysene paa det smukt pyntede Juletræ. Mens de forskelligfarvede Julelys udsendte deres milde, straalende Skin, fik vor kraftige Sang Huset til at genlyde af Tonerne fra de gamle smukke Julesalmer. Vi sang, indtil Lysene var udbrændte, og den sidste Stump af Vægen nejede sig ned i Lyseholderen og sluktes.

Nogen Tid efter Jul fik vi Besøg af Hr. Eriksen, og Emil Mygind benyttede da Lejligheden til at sige ham Tak for de to Gæs til Juleaften.

»To Gæs?« sagde Hr. Eriksen spørgende og betænkte sig lidt, »der var tre!«

»Nej,« sagde Mygind, »der var ikke flere end to.«

Hr. Eriksen tog sin Lommebog frem. Jo, paa Regningen, som var tilstillet ham, stod opført tre Gæs til Fangerne — én stor, og to mindre. Han rystede paa Hovedet, og saa blev der ikke talt mere om den Ting.

Da Hr. Eriksen var gaaet, blev vi enige om, at den store Gaas, som vi ikke fik til Jul, havde været en Vildgaas, der aabenbart havde forvildet sig paa »Trækket« til vort Køkken. —

ET HIMMELSK BUDSKAB.

Fra Revolutionen i Tyskland naaede kun fjerne Dønninger ned til os, og Efterretningerne fra Hjemmet udebiev ganske, saa vi havde begyndt at ængste os for, hvordan det stod til derhjemme. Fra Danmark modtog vi kun sparsomme Meddelelser, hvoraf det var svært at danne sig et Helhedsbillede. Jeg fik dog Bud om, at mine Forældre havde det godt, idet jeg fik Brev fra Grosserer Møller, hvori han bl. a. skrev følgende:

10. Februar 1919.

Hr. Hans Petersen. 1/86. 3889.

— — — — — —

Siden jeg skrev til Dem i f. M., har jeg haft Brev fra Deres Forældre, der har det godt, men som beklager sig over, at medens de faar Deres Breve rigtig, kommer alle de Breve, som Deres Forældre skriver til Dem, tilbage, dog bemærker de, at da det sidste Brev ikke er kommet tilbage, haaber de, at det er naaet

frem. Jeg skriver nu til Deres Forældre idag, at hvis de ønsker det, kan de sende mig fremtidige Breve til Dem, saa skal jeg herfra postere dem videre, idet jeg gaar ud fra, at det saa vil naa Dem.

Jeg har idag sendt Dem et Antal Numre af »Flensborg Avis« i én Pakke og i en anden Pakke de hidtil udkomne 4 Numre af »Grænsevagten«, hvilken sidste Pakke jeg har recommanderet og vil nu bede Dem lade mig vide, om De har modtaget begge Dele, særlig »Grænsevagten«, der jo nødig skulde gaa tabt.

Der er muligvis Vanskeligheder at løse med Hensyn til Hjemrejsen, men herom kan man jo ingen Mening have, før man hører, om der er gjort noget Skridt for at opnaa Tilladelse til Hjemsendelse hos den franske og engelske Regering. Jeg skal søge at faa noget at vide om det her i Byen, og hvis De skulde vide noget, hører jeg gerne fra Dem herom.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

V. Aage Møller.

Og fra min »Gudfar« i Birkerød modtog jeg Brev, som nedenfor citeret, der ved sin Hjertevarme glædede mig meget:

Birkerød 27—2—1919.

Kære Hans Petersen!

Jo nærmere De kommer til Opbrudet, desto langsommere gaar Tiden formodentlig. Derfor kan en lille Hilsen vel altid være velkommen som en Slags Afbrydelse og Sysselsættelse for Tankerne. Vi er, som De, uhyre optaget af Tankerne om Sønderjylland og Tilbagekomsten; den Tanke sluger alle andre.

Man hører nu saa meget; saaledes er det blevet sagt,

at de sønderjydske Krigsfanger ikke kunde komme hjem før Fredsslutningen uden at risikere at blive arresterede af den tyske Regering. Det passer jo næppe, men hvis der er det mindste derom, og hvis Sønderjyderne muligvis kunde faa Lov til at rejse til Danmark inden Fredsslutningen, saa maa De vide, at De ikke skal savne et Hjem i Overgangstiden, hvis De vil tage tiltakke med at være her hos os saalænge; det vil kun glæde os at se Dem og lære Dem at kende. Breve kan jo være godt nok, men naar man slet ikke kender hinanden iforvejen og tilmed under disse særlige Forhold, hvor man har maattet optræde med Mundkurv, da faar man alligevel for lidt fat i hinanden.

Landet over holdes nu det ene store sønderjydske Møde efter det andet. Vi her har været med til to af de store i Raadhushallen i København, hvor vi har hørt Hanssen-Nørremølle, Kloppenborg og Peter Grau. Det var dejlige, festlige Møder — meget stemningsfulde. Fra Bladene ved De jo nok, at der er nogen Uoverensstemmelse med Hensyn til, hvor man ønsker Grænsen; men nu synes dog Regering, Rigsdag og Folkestemningen og Sønderjyderne i det væsentlige at nærme sig samme Standpunkt, og det er jo kun godt, da det slesvigske Spørgsmaal nu er til Forhandling i Paris.

Hanssen-Nørremølle talte uhyre betagende, jeg mindes ikke at have hørt en Mand tale med større Kraft og Myndighed end han. De to andre talte ogsaa godt, men man følte, at han var Høvdingen dernede, han har baade Hjerte og Hjærne. Og det skal De vide, at vi her nordenfor Aaen jubler af Glæde ved Tanken om Genforeningen; Gud give nu, at Sønderjyderne maa blive glade ved os og ikke synes, vi er for usle. Tænk at

høre Hans Peter Hanssen og de andre prægtige Mænd i den danske Rigsdag. Ja, det bliver Tider igen.

Lev saa vel, til vi snart ses, og tag en Mængde Hilsener fra os alle tre ved

Deres hengivne

Poul Scheller.

Den sidste Lørdag i Marts var Hans Poul Petersen og jeg paa Arbejde i Grusgraven. Skovvejene trængte til en lille Udbedring; de var blevet medtaget af Kørslen i Vinterens Løb. Skovlens Plade klang mod Grusharpens Kant, mens Kiselstenene trillede ned ad det flettede Staalnet.

Hans Poul var i daarligt Humør. Utroligt, hvor opfindsom hans Hjærne var med at fremdrage alt det, der kunde vrøvles om.

»Det er dog skammeligt,« sagde han, »saadan en Tid det tager med disse hersens Fredsforhandlinger. De Herrer dernede i Paris laver ikke et Hak; de bryder sig ikke en Døjt om, at vi gaar her og længes efter Kone og Børn. Jeg tror min Sandten ikke, at vi kommer hjem endnu det første Aar! Og de kan heller ikke undvære mig derhjemme; der ligger en Masse Arbejde og venter paa mig, og hvad i al Verden skal det blive til i Høsten. Det bliver ravgalt!«

»Saa, saa, Hans Poul,« indskød jeg, »tag den nu lidt med Ro; maaske siger vi Farvel til Frankrig, inden vi aner det.«

»Ja, du, du kan sagtens snakke, du har hverken Gaard, Kone eller Børn. En lille Trøst er der da endnu, og det er, at Tyskerne ikke har vundet Krigen, thi saa havde de pinedød rendt med baade Hus og Hjem, nu haaber jeg da, at Stumperne er holdne, naar jeg kommer tilbage.«

Med ét kom Peter Lauritsen fra Avnbøl løbende og raabte ned i Grusgraven til os: »Ja, nu kan I godt holde op med at arbejde, for nu skal vi hjem til Mor!!! - - -«

Der gik en Bæven igennem os, og vi stirrede paa ham. Var han en Gæk, eller bragte han et himmelsk Budskab? Var det sandt, eller var det ikke sandt? Tankerne stod stille mellem Tro og Tvivl, og kun langsomt blev de rangeret over paa Troens Spor. Stiltiende saa vi fra den ene til den anden.

»Maa vi nu virkelig ogsaa tro det?« spurgte Hans Poul lavmælt.

»Ja, ja!« raabte Peter Lauritsen, »vi fik Telegram Kl. fire, at vi skal rejse i Morgen tidlig med første Tog!«

Og saa løb han tilbage igen tværs over Markerne.

Nu var vi overbeviste. Det vidunderlige var sket. Om et Par Dage vilde vi, efter en begejstret Rejse, sidde hjemme hos Mor. Fem Aars Krig og Fangenskab vilde være tilbagelagt og alt være godt igen. I en Haandevending fik vi Arbejdsredskaberne ind i Skuret, og saa tog vi Vejen i Trav. Sikken en Fremdrift der var kommet over os!

KRAS DESSERT.

I Kantonnementet var der et vældigt Røre. Der var en Spørgen og Raaben, Løben frem og tilbage, Kufferter og Kasser blev pakket; valgt og vraget blev der blandt de gamle Sager, en vaskede sig, en anden bar-

berede sig, og en tredie kogte Kaffe — altsammen med en Ivrighed, man slet ikke var vant til at se.

Rejsebudskabet havde en uhyre psykisk Virkning. De halte kunde løbe, de døve var lutter Øre; alt det klagende, det sure og gnavne, Smerter, Sygdom, Opposition, »Fangeklaps«-Psykosen — alt var forsvundet med ét Slag. Var det de samme Mennesker!

»Hjem til Mor!«

»Hjem til Mor!!«

Saadan lød det i Forbigaaende, som en hjertelig, frydefuld Hilsen, det laa i Stemmen, i Tonefaldet. I disse tre Ord laa fem Aars Savn og Hjemlængsel.

Nu var der imidlertid indløbet Ordre fra Hr. Eriksen i Paris, at vi skulde have en Festmiddag til Afsked. Køretøjet blev rekvireret nede fra Slottet, og et Par Mand fremskaffede i susende Trav de allerede bestilte Madvarer fra Vendôme. Der var Suppe med Oksekød, Kalvesteg, Fisk med grønne Ærter. Dertil fik vi saa meget af Hr. Eriksens udmærkede Vin, som vi vilde drikke. Til Dessert var der Chokolade og Smørkræm. Fine Sager. Chokoladen smagte meget delikat; men med Hensyn til Smørkræmen var der delte Meninger.

Nogle rystede paa Hovedet og skar Ansigter, andre skyllede i en Fart den første Mundfuld ned med et Glas Vin for derefter i Tavshed at studere de andres Miner. Nogle taktløse Brushoveder paastod endog ganske respektstridigt, at Smørkræmen smagte af Sennep.

»Poul! hvor er Poul, ham »Køkkenhingsten«?

»Hør, Poul, hvad er det her for en Slags Dessert?«

»Dessert!« — Poul smagte en Skefuld og spyttede

»Ja, nu maa I skam undskylde mig allesammen i Skyndingen har jeg rent glemt at sige Jer, at det her var Sennepsaucen, som I skulde have haft til Fisken.«

»Aa, dit Brokkethoved! Nu har vi siddet her og spist

denne Sennepsauce med Ske i den gode Tro, at det var Smørkræm!«

Vi festede til langt ud paa Natten, der var alligevel ingen af os, som kunde sove.

Ved Midnatstid kom jeg i Tanker om, at jeg dog burde sige Farvel henne i Købmandshandelen hos Motheron. Begge de gamle Mennesker sad da oppe endnu for at vente paa mig. »Vi vidste bestemt, at De vilde komme for at sige Farvel til os, inden De rejste hjem,« sagde de. Den gamle venlige Mor havde endog bagt ekstra gode Boller, som stod paa den lille Trækulsovn for at holde sig varme, til jeg kom. Vi drak et Glas Vin til Bollerne, og ved Afskeden blev jeg omfavnet af dem begge to og fik et rørende Kys paa Kinden med et: »Farvel og lykkelig Rejse!«

Derfra gik jeg hen til »Sutten« og hendes Mand for at se, om de var oppe. Døren var lukket; men da Manden hørte, at det var mig, lukkede han straks op. »Jeg er bedrøvet over, at jeg ikke har hørt om Deres Afrejse noget før,« sagde han, »thi saa havde jeg købt et Kalvehoved og lavet det lækkert til i Olie og Eddike. De kan tro, det skulde være blevet en rigtig Afskedsfest; men er De sulten, skal jeg straks gaa hen til Slagteren for at se, om han har noget.« Jeg takkede for hans smukke Tanker og maatte forsikre ham flere Gange, at jeg intet kunde spise. Jeg sagde Farvel og fik en halv Flaske gammel Vin med paa Rejsen.

X.

Hjemrejsen.

DAGEN gryede, men endnu var der tre Timer, til Toget gik. Jeg kastede mig paa Sengen med Tøj og Støvler paa. Ved Sengen stod Kufferten pakket og en Papæske med mine faa Ejendele parat til hurtig Udrykning.

Hovedet var tungt, men Tankerne arbejdede stadigt. Jeg susede af Sted i Toget mod Hjemmet i stadig stærkere Fart. Puh! hvor jeg svedte, hvor var det dog varmt i det Tog!

Poul rev Døren op og brølede: »Kaffen er færdig!«

Jeg sprang op, vaad af Sved. En hurtig Slurk Kaffe, meget god for Resten, alle Bønner var gaaet med dertil, og saa fik vi uddelt Æg og Ost til Rejsen.

Næppe var den sidste Sjat Kaffe sunket, saa snappede hver Mand sine Sager, og af Sted gik det med bankende Hjerter i Ilmarch til Banegaarden. Det gjaldt om at skynde sig, bare se at komme med, da det nu endelig var blevet Alvor.

Paa Banegaarden fik vi udleveret Bisquit, Brød, Spegesild og Blodpølse, og saa suste vi af Sted til Paris.

Derfra gik det videre til Dunkerque. Undervejs blev der sunget, spillet og fortalt; ingen tænkte paa at sove.

I Nærheden af Dunkerque saa vi et sidste Glimt af Krigens Foreteelser, nemlig en Del Skyttegrave, Kanon-Standpladser, bombesikre Jordhuler til Værn mod Flyverangreb, og inde i Byen hele Rækker af Tanks, der med deres kolde, plumpe, uhyggelige Staallegemer fik mig til med en Gysen at tænke paa alle de frygtelige Timer i ubeskrivelig Rædsel, som jeg havde oplevet det Aar, jeg var med i Felten.

Krigen er Vanvid, grufuld, umenneskelig. —

Vi ankom til Dunkerque Mandag Morgen, og efter en Times Ventetid paa Gaden var vore Papirer i Orden. Det næste Holdt var nede ved Kajen, hvor Øjet saa ud over en hel Skov af Skibsmaster. Jeg søgte og fandt snart gamle Dannebrog vajende fra Agterstævnen af Dampskibet St. Thomas, som skulde føre os ud af Fangenskab.

Jeg undrede mig over de sorte Skikkelser, som bevægede sig paa Dækket, dog snart genkendte jeg blandt dem nogle af mine gamle Kammerater, de havde til Brug paa Rejsen faaet udleveret hver en dansk Soldaterkappe.

Ved at høre de første kære danske Ord fra Skibsbesætningen gik der mig som elektriske Strømme gennem Kroppen. Tænk, at jeg nu gik omkring paa et dansk Skib og om et Par Dage vilde stige i Land ved Toldboden i København. Og snart skulde vort elskede Sønderjylland genforenes med vort gamle Land; det var et Eventyr. Hjertet hamrede lydt i Brystet.

SØSYGENS KVALER.

Vi skulde have lettet Anker samme Dag, dog alle Forsøg var forgæves. Der var Ebbe i Havnen. Først om Tirsdagen slap vi af Sted.

Langsomt og stille gled St. Thomas bort fra Kajen udefter. Der blev vinket fra Skibet og vinket igen fra de faa tilfældige Arbejdere, som netop røgtede deres Dont; og under disse fordringsløse Former svandt Kysten af det Land, hvor jeg havde oplevet sælsomme Ting i de henrundne fem Aar af min bedste Ungdom.

Skibet gik stødt, og idet vi gik ned i Kahytten, slappedes Spændingen lidt, og vi gav os Trygheden i Vold. Ja, vi følte os saa trygge nu, alt gik efter Ønske, og vi satte os hen og passiarede fornøjeligt ved en Kop dansk Kaffe.

Men vi var ikke kommet ret langt ud i Kanalen, førend Skibet pludselig begyndte at gynge og svinge fra den ene Side til den anden. Det kom ganske uventet med underlige Følelser af Skuffelse og Angst. Hvad var det? — Der indtraadte nu andre ganske mærkværdige Fornemmelser, som jeg slet ikke kunde forklare mig. Mine Øjne stod stille, jeg blev svimmel og fik voldsomme Kvalmeanfald. Munden løb mig fuld af lunkent Vand. Der maatte være noget i Vejen med Kaffen, tænkte jeg; men nu kunde jeg ikke holde det gaaende længere, i en Fart maatte jeg sætte en halv Kop Kaffe og en Mundfuld Brød til Side og skynde mig op paa Dækket.

Næppe var jeg kommet ovenpaa, førend jeg maatte ofre. Jeg vilde saa nødig og holdt igen af alle Kræfter, men forgæves. — Aa, hvor jeg dog var sølle, og hvor al

Ting løb rundt for mig. Maagerne fløj skrigende langs Skibssiden og æggede mig til at ofre mere, og naar der saa var kommet et Par Gylp, gjorde de Nar ad mig med nogle overlegne Vræl. Før kunde jeg godt lide Maager, men den Dag syntes jeg, det var nogle dumme Fugle.

Hele Dagen maatte jeg ligge i Køjen, det var mig ikke muligt at hæve Hovedet eller staa paa Benene, og der var mange, der var lige saa daarligt stillede som jeg. Da vi kom over under Englands Kyst, gik Skibet mere jævnt, og jeg var oppe for at se den høje, graa Klippekyst.

Langs med Kysten gik det udmærket; men da vi først kom ud i Nordsøen, fik vi en lille Forsmag paa Elementernes uhyre Kræfter. Stormen tog til herude, og Bølgerne blev større og større. Skibet duvede og rullede, saa det var os næsten ikke muligt at være andre Steder end i Køjen. Bølgerne brødes med en uhyggelig Larm mod Skibets Sider og sprøjtede ned til os i Kahytten, skønt Lugerne var lukkede. Stormen hylede og fløjtede fælt i Takkelagen, som om det hele skulde fejes bort i næste Sekund. Ved de store Duvninger kom Skruen ud af Vandet og snurrede rundt som rasende, saa Skibet sitrede og skælvede over hele Skroget, som en Fjende, der havde faaet sit Banesaar ved et Bajonetstik. Det var især uhyggeligt om Natten, naar man ingenting kunde se.

Da Lugerne var lukkede, havde man sat et Par Spande ned til os til Brug ved Opkastninger. Men det var sjældent, at en Mand naaede helt hen til Maalet, førend det var sket. Desuden havde det ikke nyttet stort, thi Spandene væltede og trillede omkring, hvergang Skibet for Alvor begyndte at rulle. Hjælpeløst, som et lille Barn, laa man der og vred sig og gylpede.

Kasser, Fodtøj og nedfaldne Klædningsstykker laa paa Gulvet og sejlede rundt i dette Uføre.

Nogle laa og stønnede og jamrede sig, andre var fuldstændig lige glade, hvordan det gik; de havde opgivet sig selv og alt Haab om at naa hjem. Hist og her lød der fortvivlede Udbrud: »Jeg dør, jeg dør!« — »Vi kommer aldrig over dette her!« — »Nej, hellere ligge i Skyttegraven endnu et helt Aar og saa rejse over Land hjem!« — »Hellere vilde jeg bide mig et Par Fingre af end gøre denne Tur en Gang til!« — »Ja, vi gaar saamænd allesammen lige direkte til Hel — Hel — hylp — ah — Hel — goland!«, kom det læspende i syg Galgenhumor.

To Sergenter, som havde snydt sig om Bord, begge Hjemmetyskere, hvoraf jeg godt kendte den ene, nemlig Møllersvend Karl Hansen, laa i deres egen Elendighed og udtalte højt deres Glæde over de andres Ildebefindende; deres højeste Ønske var, sagde de, at Skibet vilde gaa til Bunds med Mand og Mus, saa disse fordømte Danske kunde dø allesammen.

Der var knebent med Soveplads om Bord, hvorfor jeg laa indeklemt mellem Klaus Hansen og Hans Fourholm fra Broager. Men det var jeg godt tilfreds med, blot vi kom af Sted mod Hjemmet saa hurtigt som muligt.

Da Stormen flovede af, og Dagen kiggede ind til os gennem Koøjnene, laa der et værre Hus i Kahytten, og Luften var uhyggelig stram. Vi skyndte os derfor op paa Dækket, mens en Matros gik i Lag med at ordne dernede.

Vi var da lige ved at sejle gennem en hel lille Snestorm, som dækkede for al Udsigt. Men snart begyndte Danmarks Kyst lidt efter lidt at blive synlig. En Del af os stod oppe paa Kommandobroen og stirrede læng-

selsfuldt mod Land. Der laa Skagen i Morgendisen mellem Sandklitterne saa ægte dansk med sine hvide Mure og røde Tagsten. Skønt der blev kaldt paa os til Mad, var der ikke Tale om, at vi vilde bytte dette herlige Syn med et Maaltid Mad. Dejligt var det efter saa mange Aars Forløb atter at skue en dansk By, ja, det var ikke til at rive sig fra.

VED TOLDBODEN STEG —

Da vi sejlede ind i Øresund var Søsygen helt forbi, nu havde den ogsaa varet i tre Døgn; men ligesaa pludselig den var kommet, var den ogsaa forsvundet, og Humøret steg jævnt og højt.

Ud for Kronborg stoppede vi op. Om Bord kom saa fornemme Folk som Delegationen, der havde været i Paris, bl. a. Neergaard og Forsvarsminister Munch. Da ogsaa Pastor Jensen kom ombord, blev en Tanke, vi saa tit havde dvælet ved, til Virkelighed: følges ad hjem og sejle ned gennem Sundet, om end det ikke var gaaet saadan, som vi helst havde tænkt det.

Samtidig fik vi Musik. Den spillede alle de kære gamle Fædrelandssange, som rørte Hjertets inderste og blødeste Strenge. Bevægelsen var ved at tage Magten fra En, Hjertet var bævende fuldt af Tak; man maatte næsten spørge sig selv, om ogsaa alt dette skønne var Virkelighed.

Her kom ogsaa Indkvarteringskommissionen om Bord; da mit Navn og Nummer raabtes op, blev jeg glad

overrasket ved at se, at jeg vilde blive modtaget i Land af min »Gudfar«, Lektor Scheller fra Birkerød.

Langs Strandbredden og ved Toldboden stod Tusinder af Mennesker og raabte Hurra og vinkede begejstret til os. Et Par kendte Mænd derhjemmefra hilste mig hjertelig velkommen hjem; det var Gaardejer Christian Petersen fra Møllmark, og Gaardejer Christian Petersen, Palæet, Graasten. Forventningsfulde, ja overvældede stod vi der paa Dækket, mens St. Thomas sagte gled mod Land og lagde sig lidt paa Siden, som om den var træt efter den besværlige Rejse.

I hjertelige Ord blev der budt os velkommen hjem til det gamle Land; og under mægtige Jubelraab blev vor kære franske Ven, Professor Verrier, baaret fra Skibet i Guldstol. Jeg havde ikke anet hans Nærværelse før nu.

For mig var det et uforglemmeligt Minut, da jeg steg i Land ved Toldboden og mærkede den faste Bund under Fødderne og atter var hjemme. Den Dag vi havde talt saa meget om og længtes saa meget efter i de lange Udlændighedsaar — nu var den kommet! En ung Pige rakte mig glædestraalende en Buket hvide Nelliker, idet hun hjerteligt sagde: »Værsgod, Sønderjyde! Og velkommen hjem!«

Da Lektor Scheller paa Grund af Timer paa Skolen var forhindret i at være til Stede, blev jeg modtaget af Datteren og desuden af Schellers Broder Overlærer Scheller og Hustru. De modtog mig paa det allerhjerteligste, bød mig velkommen og udtalte deres Glæde over, at de nu havde faaet mig hjem.

Midt i Glædesrusen steg dog et vemodigt Minde frem, Mindet om de Kammerater, der ikke oplevede den Lykke at naa hjem. Der døde seks af dem i Aurillac, og paa Hjemrejsen døde to af spansk Syge og blev be-

gravet i Dunkerque. Vi vil holde deres Minde i Ære.

Hos Overlærer Scheller boede jeg nu i otte Dage, mens alle Festligheder stod paa til Ære for de hjemvendte Landsmænd. Der var Fest hver Dag, ja det hændte, at man kom til Fest baade to og tre Gange paa samme Dag. Vi var først til Gudstjeneste i Holmens Kirke, hvor Provst Fenger talte varmt og gribende. Vi var til Fest paa Raadhuset, Idrætshuset, Cirkus, Studenterforeningen og Alliance francaise.

Der var Massevis af Taler, som jeg havde lidt Besvær med at rumme i Hjernen. Der var Sang og Musik under Tusinder af Lampers straalende Skin, og saa fik vi Lagkage utallige Gange, hvad vore Fangemaver slet ikke var indstillet paa.

Jeg var i flere Teatre. Fru Scheller fulgte mig omkring i Malerisamlinger og Museer. Hr. Scheller kørte med mig gennem Byen paa Sporvogn og viste mig bl. a. alle betydningsfulde Bygninger. Jeg var til Fest i flere af de Hjem, jeg havde haft Forbindelse med under mit Fangenskab. Overalt blev jeg modtaget med samme Hjertelighed, alle kappedes om at yde deres bedste.

HOS »GUDFAR«.

Men efter disse otte Dages Ophold i en for mig ganske ny Verden under stadig Paavirkning af nye Indtryk var jeg nu fuldstændig kørt fast — Skak mat. Sjæl og Legeme kunde ikke orke mere; dertil var jeg meget forkølet efter den slemme Sejltur, som endnu

sad mig i Kroppen. Jeg var derfor glad ved et Tilbud om et lille Rekreationsophold under landlige Forhold i Hjemmet hos »Gudfar« i Birkerød.

Nu havde vi skrevet sammen i over tre Aar og af de modtagne Breves Indhold dannet os et Billede af hinanden, som viste sig for begges Vedkommende at være helt forkert. Da vi derfor første Gang stod Ansigt til Ansigt overfor hinanden — det var for Resten i København — hilste »Gudfar« mig med et Forundringsudbrud: »Nej, er det saadan, De ser ud!« Forundringen var gensidig, da jeg havde tænkt mig ham som en lille trippende, fed Herre, og nu aabenbarede han sig som en høj, statelig, velproportioneret Mand.

Hos »Gudfar« fandt jeg et udmærket Hjem, ét af de bedste, jeg nogensinde har gæstet, en skærende Kontrast til Livet i Fangelejren.

Den første Dag maatte jeg holde Sengen. Jeg var overtræt, forkølet, syg. Øjnene løb, Næsen løb, og Hovedet brummede; nu og da var det, som om jeg blev grebet af Søsygens svimle Fornemmelser. Men jeg blev plejet med de kærligste Hænder, som var det min egen kære Mor. Naar jeg ikke sov, sad de hos mig ved Sengen alle tre, »Gudfar«, hans kærlige Hustru og deres Datter. De talte til mig med jævne, kærlige Ord, der gjorde mig godt og gav Lægedom for mit spredte, forhutlede Tankeliv.

De følgende Dage gik »Gudfar« og jeg lange Fodture i den henrivende Omegn, der havde begyndt at vise de første forjættende Foraarstegn. En af de skønneste Ture var gennem Bidstrup Hegn og ned til Furesøen.

Efter otte Dages Forløb var jeg atter i god Kondition, og skønt man gerne vilde beholde mig længere, mente jeg dog, at jeg burde være sammen med mine kære i

Paasken, der var nær forestaaende. Jeg droges stærkt mod Hjemmet, mod den gamle Rede, som en Fugl paa Træk, og Dagen før Skærtorsdag tog jeg Afsked med disse udmærkede Mennesker, der havde været saa kærlige imod mig, klædt mig fra Top til Taa og givet mig Lommepenge med, at jeg ikke skulde staa uden en Skilling i Lommen ved Begyndelsen af det nye Livsafsnit, som nu laa foran mig.

GENSYNSGLÆDEN.

Jeg tog med Toget til Faaborg og derfra med Skib til Sønderborg. Snart skimtedes Land forude; det var Als med den jævne, grønne Strand, og der, omkring Pynten, Halvøen med de to høje Tvillingtaarne, der tegnede sig som slanke Silhuetter mod Foraarshimlen, det var Broager, Hjemmet!

Det gamle Sønderborg Slot laa endnu, som da jeg drog ud; det havde Hjemstavnsret; men Krigsflaaden, — Stedet, hvor den store, stærke, prøjsiske Krigsflaade havde ligget, det var tomt. Det var intet Savn for mig, jeg havde aldrig yndet den.

En Skibstrosse blev slynget om en Fortøjningspæl, der knirkende gav sig mod Skibsbroens Planker. Landgangsbroen rullede ud, og med et Par Skridt var jeg i Land.

En Kone hjemme fra Byen, Anna Hansen, som ogsaa havde været med Skibet, fik Øje paa mine Forældre blandt Tilskuerne bag Afspærringen; hun tog mig ved Haanden og ledede mig hen til dem.

Der stod Far og Mor og vinkede og smilede til mig gennem Taarer. — Men var det mine kære Forældre, da var der i Sandhed sket en utrolig Forandring med dem; da jeg drog ud, var de friske og ranke, nu var de ældede, graanede og nedbøjede, knugede af de sidste fem Aars frygtelige Spænding. Aa! hvilket sørgeligt Billede af dem! Og min egen kære, lille Mor — hvad var dog det — — det gav et Ryk i mig, og det slog pludselig ned i min Bevidsthed, at jeg havde set Mor én Gang før, saadan som jeg nu fandt hende. — Det kunde ikke være muligt! Var det en Hallucination?

Der steg et Billede frem for mig: En Hospitalstue, hvor jeg laa i en Jernseng og sov. Langsomt og lydløst trykkedes det sorte, lakerede Dørhaandtag ned, og uden en Lyd aabnedes Døren. En stadig bredere Lysstribe trængte ind i Stuen, efterhaanden som Døren aabnede sig, og der, — i det matte Lysskær stod Mor, lille og fast med et sorgfuldt Udtryk i de blide, graabrune Øjne. Ansigtsfarven var blevet underlig graagul, og der var opstaaet dybe Furer paa Kinden og i Panden. Det før saa fyldige og brune Haar var blevet tyndt og fuldstændig hvidt.

Mor blev staaende og saa uendelig kærligt hen paa mig i et Par Minutter. Saa raabte hun med klar, men dæmpet Stemme over til mig:

»Hans! kommer du ikke snart hjem til os, min Dreng — kommer du aldrig mere?«

Saadan havde Mor vist sig for mig den Gang i mine sygelige Hallucinationer — og ganske nøjagtig saaledes stod Mor nu atter der foran mig; men nu var det Virkelighed. Hjertet krympede sig, og Graaden smertede voldsomt i Halsen.

I et Nu var jeg ovre paa den anden Side Afspærrin-

gen og sank i Fars og Mors Arme. — »Her har I mig igen!«

»Velkommen, Hans!«

»Velkommen hjem, min Dreng!«

»Det var godt, du atter kom hjem til os!« — — —

Først senere fik jeg Øje paa min Søster Marie, som ogsaa var med ude at hente mig. Vi fik Tilbud om at køre med hjem; men nu havde jeg faaet Far under den ene Arm og Mor under den anden, og ingen af os ønskede at give Slip, hvorfor vi foretrak at gaa den Mil til Fods med hinanden under Armen.

Mens vi gik over den gamle gyngende Pontonbro, fik jeg atter en pludselig Fornemmelse af Søsyge, skønt det nu var over fjorten Dage siden, jeg havde haft den.

Ved begge Sider af Vejen laa de gamle Skanser med deres bølgende Legemer dækket af det lyse Grønsvær, og der den hvide Dybbøl-Mølle.

Mor fortalte hele Vejen. Først, at hun havde nogle mærkelige Følelser i Brystet; de var begyndt, da hun tog hjemmefra for at hente mig. Det var, som om Hjertet af og til flyttede sig inde i Brystet; snart laa det i venstre Side og snart i højre, og hver Gang det saadan gav et lille Rok, gik der en Strøm af en underfuld Lykkefølelse gennem hele Legemet.

Saa fortalte Mor om Bror Peter, der havde ligget som Marinesoldat i Kiel, hvordan han sammen med de andre Kammerater uden videre havde forladt Krigsskibet og var gaaet hjem, da Revolutionen brød ud.

Min ene Svoger havde gjort Krigen med fra Begyndelsen til Slutningen, og da havde han været i Trøjen næsten syv Aar, idet han lige havde aftjent to Aars Værnepligt, da Krigen kom. Paa Vaabenstilstandsdagen laa han ved Reims, og da Klokken om Formiddagen havde slaaet sine elleve Slag, sprang Fransk-

mændene op af Skyttegravene og vinkede over til dem, glade ved, at det hele var forbi.

Nu gjaldt det kun om at komme hjemad, og hvert Tog, som gik til Tyskland, var overlæsset; men dertil blev der ikke taget Hensyn, nu havde de været længe nok derude. Mange stod paa Trinbrædtet, andre sad fastklamret paa Pufferne, og en Del laa paa Vognenes Tage. Alle Vegne, hvor der var Fodfæste, hang en Mand.

Men mange af dem kom ynkeligt af Dage, idet de af Udmattelse slap deres Tag og styrtede ned i Farten; andre blev knuste mod Tunnelernes Sider og Loft, hvor der kun var den nødvendige Plads til Vognene.

Min anden Svoger havde været med i to Aar og havde i den Tid været saaret to Gange. Mens han den 30. Marts 1917 laa i en Jordhule ved Arras sammen med fire Kammerater, kom en forkert indstillet Granat fra deres eget Artilleri og smadrede Jordhulen. Da de blev gravet frem, var de fire Mand døde, kun min Svoger var endnu en Smule varm, men der var ingen Livstegn, alt Haab var ude, hvorfor man lod ham ligge mellem de døde i seks Timer.

Senere blev han dog samlet op af en Sanitetssoldat og bragt paa Hospitalet, hvor han laa i fire Døgn uden Bevidsthed. Da han slog Øjnene op, saa han sig forvirret omkring og tog sig til Hovedet, der føltes saa underlig tungt. Han havde faaet en Hjernerystelse og var blevet ramt af en Granatstump i Underkæben, der var knækket.

Efter i lang Tid at have ligget med en Jernramme og Gummi i Munden for at holde Kæben sammen og give en nogenlunde god Form paa Underansigtet blev han efter fjorten Maaneders Forløb sendt hjem som uduelig.

Og videre fortalte Mor, at hendes eneste Bror var blevet haardt saaret ved et Angreb i Rusland d. 18. November 1914, idet han havde faaet en russisk Gevær kugle gennem Hovedet, den var trængt ind gennem Panden over det ene Øje og ud gennem Nakken. Derefter henlaa han i tyve Dage uden Bevidsthed. Da Sanserne atter vendte tilbage, laa han paa et Lasaret i Braunsweig i Tyskland.

Desværre havde Synscentret i Baghjernen taget alvorlig Skade; en Overgang var der Fare for, at han vilde blive fuldstændig blind. Hans Evner saa vel som hans hele Konstitution er gaaet meget alvorligt tilbage til stor Sorg særlig for hans Hustru og fire Børn.

En af mine Fætre sad som Fange i England. Og Mors Fætter, der gjorde Tjeneste ved et prøjsisk Garderregiment, var faldet, lige efter at han havde været hjemme paa Orlov. Tilbage sidder hans sørgende Enke og Børn. Men hans Død beklages af mange flere, da han var en Dygtighed og meget afholdt af hele Egnens Befolkning, særlig i sin Fødeby.

Alene i Broager Sogn er der faldet 187 unge, djærve Mænd. Blomsten af den higende Ungdom. Spredt omkring i en hel Verdensdel ligger de og sover den lange Søvn, mens hele Sønderjylland begræder deres Tab.

Naar jeg betænkte mine Forældres Sjælsspænding gennem alle Krigsaarene, deres Frygt for Fremtiden og Mangel paa Næring, idet de hovedsagelig havde levet ved Roer og Marmelade, kunde det ikke undre mig, at de kære gamle næsten var blevet ukendelige med denne graagule Hudfarve, nedbøjede, magre og graahaarede, som de var blevet.

Vi bøjede af ved Frydendal Kro. Der bagved saa jeg ud over Vemmingbund med det gamle Fiskerleje nede ved Stranden.

Ved begge Sider af Vejen stod høje Hegn, det var, som om vi gik gennem en Skov. Hasselbuskenes gule Rakler viftede til mig, og Hyldetræerne viste smaa grønne Knopper. Det ny fremspirende Foraar harmonerede smukt med den inderlige Glæde i vore Hjerter.

Arm i Arm tog vi Bakke op og Bakke ned.

Der laa Smølvold med sin høje runde Puld, hvorfra man kunde se ud over de gamle kendte Steder med Skov og Sø og frugtbare Agre. Der Nybølnor med de mange ranke Teglværksskorstene, hvoraf jeg dog savnede et Par Stykker, som var »faldne« under Krigen.

Og der den lille Mølle paa Bondens Mose, hvor Gederne »stod« og solede sig lige under Vandskorpen, og hvor Luftens Akrobater, de skrigende Viber slog Kolbøtter i den grødefyldte Foraarsluft.

Aa, I gamle, kære, skønne Egne! hvad har jeg vel set smukkere, siden jeg saa Jer sidst! — — Intet! Intet har som dette herlige Syn i den Grad fyldt mit Bryst med disse underfulde Følelser, lig dem, som Mor nys talte om!

HJEMME HOS MOR.

Vi havde naaet den sidste Bakke. Bag dens Top kom for hvert Skridt mere til Syne af Hjemmets rygende Skorsten, de grønmalede Vindskeder og Vinduerne.

Dér laa mit gamle, kære, kære Hjem, som jeg elskede højst af alt i Verden, og som jeg ikke vilde bytte med noget Slot i det skønne franske Højland. Stille og fredfyldt laa den gamle Rede, hvoraf jeg var fløjet

som den ældste af ni. Men der havde aldrig været for mange, ingen kunde undværes. Far skaffede ved Flid et bitte Korn til os hver, og hos Mor var det lunt under Vingens Tag. Allergladest var Mor, naar hun havde samlet os alle; hendes Arm laa saa fast omkring min, nu bragte hun mig med bankende Hjerte til Hjemmet, det sidste af Børnene, skønt forpjusket og forskræmt, frelst ud af det store Verdens-Kaos.

Aa, hvor var her smukt, dejligt at komme hjem, her hvor kærlige Hænder i den sidste Tid havde puslet og ordnet og slidt ved Tanken om Gensynsglæden.

Der var revet omkring Huset som til Højtid, og dér skinnede det hvidmalede Stakit omkring Blomsterhaven — alt var som før — dog nej! dér stod jo rejst en splinterny, hvidmalet Flagstang, hvorpaa vort elskede rød-og-hvide Flag skulde gaa til Tops den Dag, da vi skulde stemme os hjem til gamle Moder Danmark.

Min lille Bror Karl kom styrtende ud og raabte med sin klare, klingende Barnestemme: »Go' Daw, Bror Hans! og Velkommen hjem!« Han var blevet saa stor, saa jeg kunde ikke kende ham. —

Omkring Stordøren var slynget grønne Guirlander og foroven et bekranset: »Velkommen hjem!«

Hjertet havde ingen Ord til Tak; det blev saa blødt — meget blødt — og tavst. Men store Taarer tolkede stille mit Hjertes Sprog.

Alle Billeder i Stuen var nydeligt omslynget af grønne Vedbendranker, som om de blev favnet af kærlige Arme. Far og Mor havde gjort deres allerbedste for at glæde deres fra Udlændigheden hjemvendte Dreng.

Over Sofaen var ophængt et nyt, stort Fotografi af

mig og under dette, i en Ramme af Grønt og Blomster, et: »Hjerteligt velkommen hjem!«

Og her sank jeg ned i den gamle, brede, lærredsbetrukne Sofa. — —

Hjemme hos Mor! —

Af Hans Petersen er tidligere udgivet

ET AAR I KRIG. (Udsolgt.)

Af Udtalelser om denne Bog anføres:

»*Berlingske Tidende*« ..... Det er hverken en *Kunstner eller Digter, der har skrevet Bogen, men en Mand af Folkets Midte med Højskolens Oplysning og Dannelse og med et ærligt, dansk Sindelag. Netop denne jævne, umiddelbare Menneskelighed, der gennemstrømmer denne Bog, gør den værdifuld ..... En menig Soldats jævne og usmykkede Vidnesbyrd om hans Krigsliv.*

—*r.*

»*Holbæk Amtstidende*« ..... *I de Dage jeg har haft hans Bog liggende her i mit Hjem, har jeg truffet snart een, snart en anden fordybet i Læsningen af Hans Petersens betagende Fortællinger om sine Oplevelser i Belgien og Frankrig. Og alle har de været holdt fast af hans Bog, saa de nødig slap den, før den var læst til Ende.*

Jens Peter Jensen.
Høng.

»Flensborg Avis« ..... Det er en Virkelighedsskildring. Hans Petersen har ladet sine Dagbogsfortegnelser og Breve til Hjemmet trykke og dermed givet os alle Lov til at læse om, hvad han har oplevet.

Det er ikke for meget sagt, at en saadan Bog har mange længtes efter. Naar der gives os paalidelig Besked, er vi taknemmelige derfor. Vor Respekt for de udstaaede Lidelser bliver større, vort Haab, om at vore brave Landsmænd, som har gaaet Krigen igennem, maa have faaet forøget Livsalvor og blive solide Støtter i vort Folkesamfund bliver stærkere, og først og sidst, Mindet om de kære Faldne, og Deltagelsen for de saarede og lemlæstede bliver mere levende i os ved, at vi læser disse Optegnelser .....

En af de gamle

»Kalø-Vig-Egnens Landboblad« ..... Den fortjener at læses i vide Kredse, da den giver nøgtern og paalidelig Besked om de store Krigsbegivenheder paa Vestfronten, der i sig selv er interessant Læsestof der her er fremstillet i en fængslende Form. Her er ingen lyriske Udbrud, men de fremstillede Begivenheder er i sig selv saa talende, at Læserne kan anstille Betragtninger efter de Indtryk, de faar under Læsningen ..... Denne interessante Bog kan paa det varmeste anbefales til private og offentlige Bogsamlinger.

»Højskolebladet« ..... Her er ingen udsmykninger eller udenomssnak. I et mærkeligt godt sprog, korte,

klare, indholdsmætte hovedsætninger, fortælles fra dag til dag om de lange, udmattende marcher gennem Belgien og Nordfrankrig, om de nødvendige tilegnelser af føde, fordi forplejningskorpset slet ikke kunde klare opgaven, om hede og kulde, om søle og snavs, om trængsel og længsel, om raaheder og rørende træk, om underfuld redning og pinefuld død. At en atter og atter dødtrætte vandrer med det tit nedtrykte sind dog fik skrevet sine dagbogsblade, før ny oplevelser udviskede gamle eller satte dem i anden belysning end dagens egen, er til at undres over, især da skrivebordet oftest er tornystret, og stilheden kanontorden. —

N. A. Jensen.

»Ungdom og Idræt« ..... Det er en Bog, man nødig lukker, før man er færdig med den. Men den ligner ikke de Krigsskildringer, som vi her hjemme kender, Avisernes og Telegrambureauernes. Vi var vant til de historiske Redegørelser, Hændelserne i store Træk. Bogen her viser os Verdenskrigen fra den menige Mands Stade og fra den danske Sønderjydes Stade. Vore Avisers Redegørelser var »fra oven«, den foreliggende Bogs Redegørelser er »fra neden«; derfor bringer den saa meget nyt og er i Stand til at vække saa megen Interesse. Med Spænding følger vi Forfatteren fra Dag til Dag .....

N. H. Rasmussen.

»Dansk Ungdom« ..... Det hører vistnok til Sjældenhederne, at en Højskoleelev, samtidig med at han flittigt passer sit Skolearbejde, faar Tid til at skrive en Bog, især naar han først begynder derpaa et godt Stykke henne i Skoletiden. Allerede dette er betegnende for Hans Petersen. Han har en ualmindelig Energi. Fremdeles har han klare og vaagne Øjne at se med, og en ikke ringe Evne til at skildre, hvad han ser. Bogen er fuld af sikkert opfattede og godt udførte Virkelighedsbilleder ..... Hans Petersens Bog udfylder paa en udmærket Maade Bogen om Mikael Steffensen. Tilsammen skildrer disse to Bøger os den sønderjydske Soldat i Hellig og Søgn, om jeg saa maa sige .....
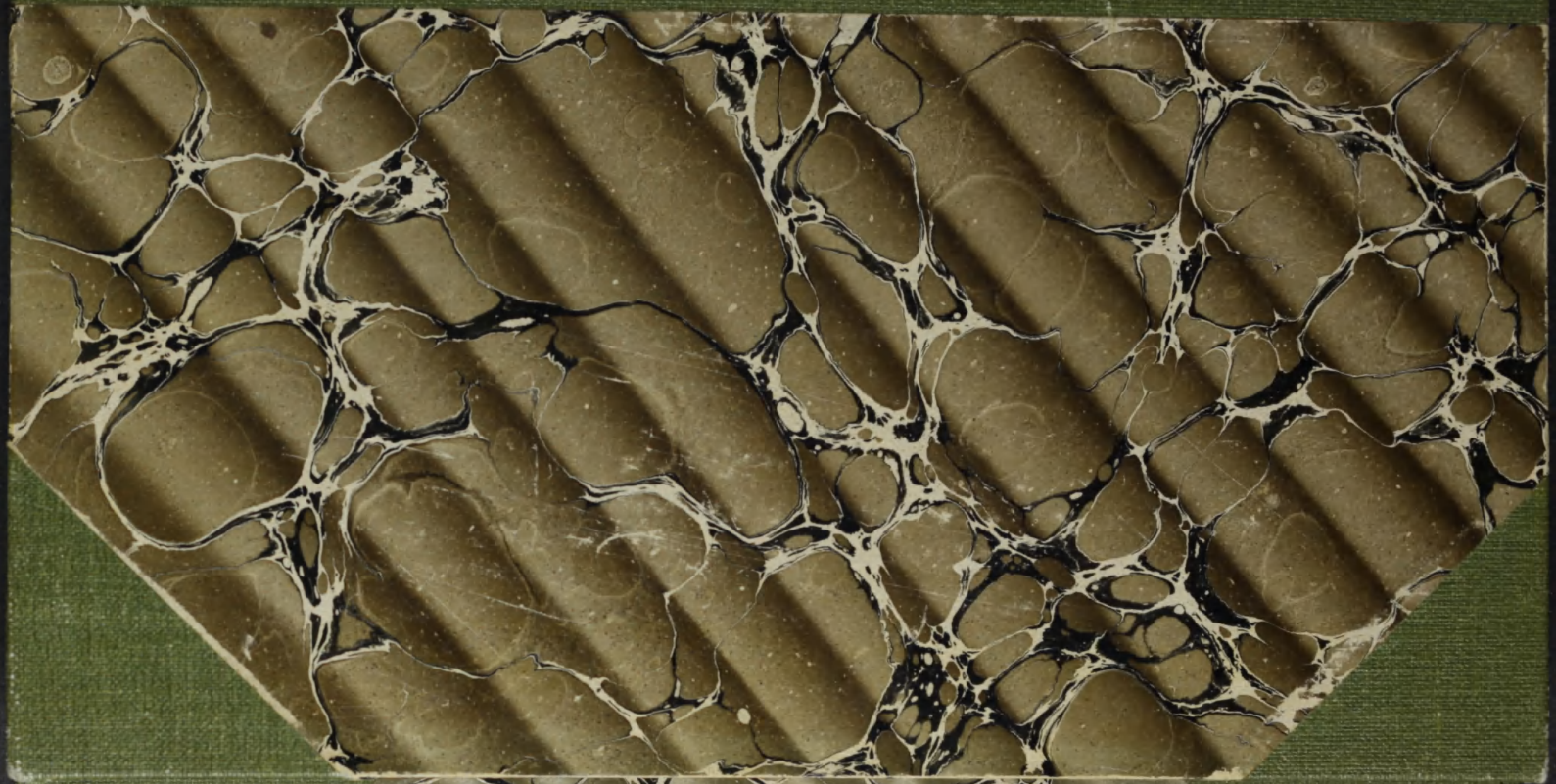
Tormod Jørgensen.